

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

İLİTAM PROGRAMLARINDA KUR'ÂN OKUMA VE TECVİD DERSLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yasin ÇETİNKAYA

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Yaşar AKASLAN**

SAMSUN
2023

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**İLİTAM PROGRAMLARINDA KUR'ÂN OKUMA VE TECVİD
DERSLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yasin ÇETİNKAYA

Danışman

Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Yasin ÇETİNKAYA tarafından, **Doç. Dr. Yaşar AKASLAN** danışmanlığında hazırlanan “**İLİTAM Programlarında Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 13.02.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan		Kabul ☐ Ret
Üye		Kabul ☐ Ret
Üye		Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / ...
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

01/01/ 2023

Yasin ÇETİNKAYA

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: İLİTAM Programlarında Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 01.01.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 15

Tek kaynak oranı : % 1

İmza

01/01/2023

Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

ÖZET

İLİTAM PROGRAMLARINDA KUR'ÂN OKUMA VE TECVİD DERSLERİ

Yasin ÇETİNKAYA
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Ocak/2023
Danışman: Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

Tarihi süreçte günümüzdekinden farklı şekillerde uygulanan uzaktan eğitim modeli, gelişen teknolojiyle birlikte yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle sağladığı imkânlardan dolayı sıkça tercih edilir hâle gelmiştir. Gerek dünyada gerekse ülkemizde birçok insan tarafından tercih edilen uzaktan eğitim, İlahiyat alanında da kendine yer bulmuştur. Birçok ülkede uzaktan eğitimle lisans ve lisansüstü düzeyde eğitimler gerçekleştirilmekte olup sonucunda hak kazananlara diploma veya sertifika verilmektedir.

Ülkemizde İLİTAM programı olarak bilinen “İlahiyat Lisans Tamamlama Programı” da İlahiyat alanında bu anlamda eğitim imkânı sunmaktadır. Ülkemizde ilk örneği 2005 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde açılmış olan programın 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde sayısı 19’a ulaşmıştır.

Örgün İlahiyat eğitimiyle kıyaslandığında farklı uygulamaları olan İLİTAM programı, kendi içinde bazı zorlukları olan bir eğitim sürecini ihtiva etmektedir. Nitekim internet/web destekli oluşturulan sanal sınıflarda teorik dersler rahatlıkla işlenebilirken, pratik yanı olan uygulamalı derslerde birtakım problemler yaşanmaktadır. Bilindiği üzere pratik boyutu olan derslerde öğrencinin uzman bir hoca nezaretinde uygulama yapması gerekmektedir. Fakat uzaktan yapılan derslerde yaşanan bazı aksaklıklar sebebi ile hoca-öğrenci ikilisi arasında sağlıklı bir iletişim kurulamamakta ve bundan dolayı da istenen başarı seviyesine ulaşılamamaktadır. Zikredilen bu duruma sebep olan pek çok etken bulunmaktadır.

Pratik yanı olan derslerin başında Kur’ân-ı Kerim dersi gelmektedir. Bakıldığında kendine has metotlarla günümüze kadar uygulanagelen Kur’ân-ı Kerim eğitiminin, İLİTAM programında usulüne uygun olarak verilebildiği konusu tartışmalıdır. Özellikle semâ ve arz yöntemlerinin bu program çerçevesinde uygulanabilirliği oldukça zor görünmektedir. Gerek elektrik ve internet kesintisi gibi teknolojik aksaklıklar gerekse öğrenciden kaynaklı birtakım sorunlar sebebiyle dersin eğitim süreci olumsuz yönde etkilenmektedir. Özetle öğrencinin fem-i muhsin olan hocadan bir okuyuş usûlü kazanabilmesi için zikredilen bu metotların sağlıklı bir biçimde uygulanması gerekmektedir.

Çalışmamızda İLİTAM programı özelinde uzaktan eğitim-öğretim tarihi hakkında malumat verilmiştir. Ardından mevcut olan 19 İLİTAM programındaki Kur’ân-ı Kerim derslerine ait müfredat, dersin işlenişi ve sınav uygulamaları hakkında bilgiler verilmiştir. Buradan hareketle zikredilen müfredat, ders işlenişi ve sınav uygulamaları çerçevesinde İLİTAM programları arasındaki uygulama farkları dile getirilmiştir. Son olarak da ders adına yaşanan aksaklıklar dile getirilmiş ve bu aksaklıkların giderilmesi adına önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kur'ân-ı Kerim, tecvid, semâ, arz, müfredat, uzaktan eğitim, İLİTAM.

ABSTRACT

QURAN READING AND TECVID COURSES IN ILITAM PROGRAMS

Yasin ÇETİNKAYA
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Basic Islamic Sciences
Master, January/2023
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yaşar AKASLAN

The distance education model, which has been applied in different ways in the historical process than today, is widely used with the developing technology. It has become frequently preferred especially because of the opportunities it provides. Distance education, which is preferred by many people both in the world and in our country, has also found a place in the field of Theology. In many countries, distance education is carried out at undergraduate and postgraduate level, and diplomas or certificates are given to those who qualify as a result.

The "Theology Undergraduate Completion Program", known as the ILITAM program in our country, also offers education in the field in this sense. The number of the program, the first example of which was opened in our country in 2005 within the scope of Ankara University Faculty of Theology, reached 19 in the 2022-2023 academic year.

The ILITAM program, which has different applications compared to formal theology education, includes an educational process that has some difficulties in itself. As a matter of fact, while theoretical lessons can be easily taught in virtual classrooms created with internet/web support, there are some problems in practical lessons. As it is known, in lessons with a practical dimension, the student must practice under the supervision of an expert teacher. However, due to some problems experienced in distance lessons, a healthy communication cannot be established between the teacher-student duo and therefore the desired level of success cannot be reached. There are many factors that cause this situation.

The first of the lessons with a practical side is the Quran lesson. When looked at, it is controversial that the Qur'an education, which has been practiced with its own methods until today, can be given in the ILITAM program in accordance with the procedure. In particular, the sema and supply methods seem to be very difficult to implement within the framework of this program. The educational process of the course is adversely affected due to technological disruptions such as electricity and internet interruptions and some problems arising from the student. In summary, these methods should be applied in a healthy way so that the student can acquire a reading method from the teacher, who is a fem-i muhsin.

In our study, information was given about the history of distance education-teaching specifically for the ILITAM program. Then, information is given about the curriculum of the Qur'an lessons in the 19 ILITAM programs, the teaching of the lesson and the exam applications. From this point of view, the application differences between ILITAM programs have been expressed within the framework of the aforementioned curriculum, course teaching and exam practices. Finally, the

problems experienced in the name of the course were expressed and suggestions were made in order to eliminate these problems.

Keywords: Quran, tecvid, sema, supply, curriculum, distance education, ILITAM.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Günümüz dünyasında teknolojik gelişmelerle beraber hayatın birçok alanında değişimler meydana gelmektedir. Pek çok sahada olduğu gibi eğitim-öğretim konusunda da değişimler söz konusudur. Öğrenen ve öğreten açısından eğitim sürecine olumlu katkılar sunması bu gelişmelerin sonuçlarından sayılabilir. Bunun yanında teknolojik gelişmelerin, hedeflenen bilginin verilme yollarını kolaylaştırdığı da yadsınamaz bir gerçektir. Buradan hareketle ortaya çıkış tarihi hakkında farklı görüşlerin olduğu uzaktan eğitim modelinin, eğitim-öğretimin geliştirilmesine, uygulanmasına ve yayılmasına büyük faydaları olmuştur.

İlk örneği 18. yüzyılda Boston gazetesinde steno dersi verileceğinin ilanıyla başlayan uzaktan eğitim süreci, günümüzdeki teknolojik gelişmelerle birlikte farklı boyut kazanmıştır. Uzaktan eğitim, özellikle zaman ve mekân sorununu neredeyse ortadan kaldırarak pek çok avantaj sağlaması nedeniyle çokça tercih edilir hâle gelmiştir. Sağladığı zaman ve mekân avantajının yanında ekonomik olması yönüyle hem eğitim veren kurum-kuruluşlar hem de eğitim almak isteyenler tarafından cazip görülmektedir.

Pek çok alanda tercih edilen uzaktan eğitim modeli İlahiyat alanında da eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yolla verilen eğitimlerin sonucunda öğrenciler lisans ve lisansüstü düzeyde diplomalar almaya hak kazanmaktadır. Ülkemizde özellikle “İlahiyat Lisans Tamamlama Programı” (İLİTAM) bu yöntemle eğitim vermektedir. Bu program İlahiyat fakülteleri ve bağlı oldukları üniversitelerin “Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezleri” (UZEM) ile ortaklaşa yürüttükleri bir programdır. İlahiyat Ön Lisans diplomasına sahip kimselerin “Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi” (ÖSYM) tarafından gerçekleştirilen “Dikey Geçiş Sınavı” DGS sınavında yeterli puanı almak suretiyle yerleştikleri bu program 2 yıllık süreçten oluşmaktadır. Söz konusu 2 yıl zarfında program aracılığıyla örgün eğitim verilen İlahiyat Fakültelerdeki dersler işlenmektedir. Zikredilen derslerin başarıyla bitirilmesi sonucunda öğrencilere lisans diploması verilmektedir. Bahse konu olan bu derslerden biri ise Kur’ân-ı Kerim dersleridir. Kendine mahsus niteliği olan bu ders, uygulama ve eğitim süreci yönüyle diğerlerinden farklılıklar göstermektedir.

Çalışmamızda pratik kısmı büyük önem arz eden “Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid” dersinin İLİTAM programı dâhilinde nasıl işlendiği, ders içerikleri ve sınav uygulamaları incelenmiştir. Zikredilen konular çerçevesinde 19 İLİTAM programının Kur’ân-ı Kerim hocaları ve öğretim elemanlarının tecrübelerinden yararlanılarak önemli bilgiler elde edilmiştir. Yine bu konular çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Başta, çalışmamızın bu safhaya ulaşmasında, özellikle konuyu seçme, araştırma ve tezin bu hâle geliş sürecinde bizi yalnız bırakmayıp birikim ve tecrübeleriyle yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Yaşar AKASLAN’a, savunma jürisi olarak çok değerli katkıları olan Doç. Dr. Hatice ŞAHİN AYNUR ve Dr. Öğr. Üyesi Adem YEŞİLDAĞ hocalarıma teşekkür ediyorum. Yine çalışmamız esnasında mülakatlar yaptığımız ve kendi üniversitelerine bağlı İLİTAM programlarındaki Kur’ân-ı Kerim dersleriyle alakalı bilgi veren:

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Doç. Dr. Nesrişah SAYLAN, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Süleyman YILDIZ, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Mehmet AKIN, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Rıfat ABLAY, Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Maşuk ACAR, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Bilal ATİK, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Ahmet KAZAN, Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Hayri ŞAHİN, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Zübeyir KARATAŞ, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi İlyas ŞANLI, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi Zeki Kotan, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi Mehmet İZCİ, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlileri Ali Sait DEMİRBAŞ ve Lokman YILMAZ, Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi Yakup KOÇHAN, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi Abdüssamed SÖYLER, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi Celal ESEN ve Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Öğretim Görevlisi Emrullah EKER hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Yine bu çalışma esnasında bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğimiz Diyanet İşleri Başkanlığı Samsun Aşıkutlu Dini İhtisas Merkezi'nden değerli hocalarım Dr. İdris ERTÜRK, Mehmet ÇOLAKOĞLU, Metin KOCA ve onların nezdinde tüm hocalarıma teşekkür ediyorum.

Beni her konuda destekleyen anne-babam başta olmak üzere aileme ve üzerimde emeği olan hocalarıma teşekkür ederim. Bu süre zarfında beni destekleyen ve büyük sabır göstererek yanımda olan sevgili eşime ve biricik evladım İhsan Arif'e teşekkürü bir borç bilirim.

SAMSUN, 2023

Yasin ÇETİNKAYA

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORUBEYANI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	2
1.4. Araştırmanın Temel Kavramları	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi	4
1.6. Kur’ân-ı Kerim Eğitim-Öğretiminin Önemi	4
2. UZAKTAN EĞİTİM VE İLİTAM PROGRAMI.....	10
2.1. Uzaktan Eğitimin Ortaya Çıkışı ve Tarihi Süreci... ..	11
2.1.1. İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programı Tarihi.....	15
2.2. Uzaktan Eğitimin Avantajları ve Dezavantajları	54
2.2.1. Uzaktan Eğitimin Avantajları.....	54
2.2.2. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları.....	55
3. İLİTAM PROGRAMLARINDA KUR’ÂN-I KERİM OKUMA VE TECVİD DERSLERİ.....	57
3.1. İLİTAM Programlarında Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersleri	57
3.1.1. Ankara Üniversitesi İLİTAM Programı.....	57
3.1.2. Sakarya Üniversitesi İLİTAM Programı.....	59
3.1.3. Atatürk Üniversitesi İLİTAM Programı.....	62
3.1.4. İstanbul Üniversitesi İLİTAM Programı.....	64
3.1.5. İnönü Üniversitesi İLİTAM Programı.....	69
3.1.6. Ondokuzmayıs Üniversitesi İLİTAM Programı.....	71
3.1.7. Dokuz Eylül Üniversitesi İLİTAM Programı.....	73
3.1.8. Dicle Üniversitesi İLİTAM Programı.....	75
3.1.9. Fırat Üniversitesi İLİTAM Programı.....	76
3.1.10. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İLİTAM Programı.....	79
3.1.11. Kocaeli Üniversitesi İLİTAM Programı.....	81
3.1.12. Amasya Üniversitesi İLİTAM Programı.....	83
3.1.13. Bayburt Üniversitesi İLİTAM Programı.....	85
3.1.14. Kastamonu Üniversitesi İLİTAM Programı.....	87

3.1.15. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İLİTAM Programı.....	89
3.1.17. Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi İLİTAM Programı.....	91
3.1.17. Kafkas Üniversitesi İLİTAM Programı.....	93
3.1.18. Siirt Üniversitesi İLİTAM Programı.....	95
3.1.19. Iğdır Üniversitesi İLİTAM Programı.....	98
3.2. İLİTAM Programlarında Kur’ân-ı Kerim Dersi Adına Yaşanan Problem ve Aksaklıklar.....	100
3.3. Yaşanan Problem ve Aksaklıklara Çözüm Önerileri	108
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	112

KISALTMALAR

a.s. : aleyhisselam

bkz. : bakınız

C. : cilt

Çev. : çeviren

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

İLİTAM: İlahiyat Lisans Tamamlama

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s.a.v. : sallallahü aleyhi ve sellem

s. : sayfa

S. : sayı

ss. : sayfalar arası

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

tsh. : tashih

UZEM : Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezi

vb. : ve benzeri

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problem Durumu

Eğitim faaliyeti geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanoğlunun temel gereksinimlerinin başında gelmektedir. Bakıldığında hem tarihi süreçte hem de günümüzde eğitim adına birçok farklı yol ve metot uygulanmıştır. Bu metotlardan biri de uzaktan eğitim modelidir. Tarihi 18. asrın başlarına uzanan ancak başlangıç tarihi ile günümüz göz önüne alındığında uygulama açısından pek çok fark bulunan bu metot sayesinde günümüzde birçok alanda eğitim faaliyeti gerçekleştirilerek sertifika ve diplomalar verilmektedir. Ülkemizde ise özellikle lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü derecesindeki birçok okul uzaktan eğitim metoduyla eğitim vermektedir. Günümüzde Uzaktan Eğitim yoluyla verilen programlardan biri de İLİTAM programıdır. İlk olarak 2005 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde açılan bu program günümüzde sayı olarak 19'a ulaşmıştır.

Uzaktan Eğitim yoluyla verilen İLİTAM programı kendi içinde bazı dezavantajlar barındırmaktadır. Teorik derslerin işlenmesine zemin olarak uygun olan bu program, pratiğe dayalı derslerin işlenişi esnasında aynı uygun zemini sağlayamamaktadır. Program dahilinde zikredilen pratik derslerin başında Kur'ân-ı Kerim dersi gelmektedir.

Geleneksel Kur'ân eğitim-öğretiminde semâ, arz, müşâfehe ve fem-i muhsin kavramları çok büyük önem arz etmektedir. İLİTAM programlarındaki Kur'ân-ı Kerim dersinde ise bu yöntemlerin sağlıklı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı konusu dersin sıhhati açısından elzemdir. Çalışmada bu duruma yönelik birtakım gözlemler aktarılacak ve konuya ilgi duyanların değerlendirmelerine hizmet edecek bilgiler sunulacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İLİTAM programı, günümüzde 19 İlahiyat fakültesi ve bağlı oldukları üniversitelerin Uzaktan Eğitim Merkezleriyle beraber yürüttükleri bir programdır. Günümüzde birçok öğrencinin eğitim gördüğü bu programda özellikle “Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid” dersi adına bazı aksaklıkların olduğu gözlemlenmektedir. Yukarıda kısaca değindiğimiz semâ, arz, müşâfehe ve fem-i muhsin kavramları açısından bakıldığında birçok eksik olduğu göze çarpmaktadır. Bunlar kasık usûl Kur'ân eğitiminin vazgeçilmez kavramlarıdır. Programın açıldığı ilk yıllarda Kur'ân-

1 Kerim dersleri programa dâhil edilmemiştir. Günümüzde ise İLİTAM programlarında Kur’ân-ı Kerim dersi mevcut bulunmaktadır.

Hem Kur’ân-ı Kerim dersi özelinde hem de programın geneli hakkında zaman zaman akademik çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu değerli araştırmaların birkaç üniversite özelinde yapılan çalışmalar olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmamızdaki asıl gaye, program dahilindeki Kur’ân-ı Kerim dersinin klasik usûl Kur’ân eğitimine uygun olarak işlenip işlenmediğini gözler önüne sermektir. Çalışmamızın hâlihazırda eğitim veren tüm İLİTAM programındaki Kur’ân-ı Kerim derslerinin incelemesi yoluyla programı merak edenlere fikir vermesi açısından alana katkı sunacağı kanaatindeyiz.

1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamız kısa bir şekilde uzaktan eğitim modeli ve ülkemizde uygulanan İLİTAM programından bilgiler verirken, özelde de bu programdaki “Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid” dersini detaylıca inceleyecektir. Teknolojinin uzaktan eğitim modeline yaptığı katkılardan ve bu eğitim modelinin dünya ve ülkemizdeki gelişiminden bahsedilecektir. Bünyesinde İLİTAM programı bulunduran 19 İlahiyat fakültesinin kısa tarihi, İLİTAM program tarihçeleri ve UZEM aracılığıyla verilen program ve sertifikasyon bilgileri de konumuzun sınırları dâhilindedir. Bu bağlamda İLİTAM programı hakkında malumat açısından 19 adet İLİTAM programının açıldığı tarih, verilen dersler, derslerin işlenişi, sınavların uygulanış şekilleri, yıllara göre verilen kontenjan sayıları gibi birçok bilgiye yer verilecektir.

İLİTAM programlarında verilen “Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid” derslerinin her bir programdaki ezber, yüzüne ve tecvid müfredatları paylaşılacaktır. İLİTAM programlarında Kur’ân-ı Kerim dersine giren hocalarımızdan aldığımız bilgiler çerçevesinde bu dersin işlenişi ve sınavları uygulamalar açık bir şekilde sunulacaktır. Bunlara ek olarak her bir programın bağlı olduğu İlahiyat Fakülteleri, Uzaktan Eğitim Merkezleri ve İLİTAM programlarının her birinin ayrı ayrı yönetmelikleri, yönergeleri, senato kararları ve duyuruları incelenerek gerekli bilgiler edinilecektir.

Tezin hazırlık aşamasında İLİTAM programlarındaki Kur’ân-ı Kerim dersine giren hocalarımızla kişisel görüşmeler yapılmış ve derslerle alakalı veri toplanmıştır.

1.4. Araştırmanın Temel Kavramları

Tecvid: Sözlükte “bir şeyi güzel ve sağlam yapmak, onu süslemek”¹ anlamındaki tecvid kelimesi için “ifrat ve tefrite kaçmadan sıfatlarına uygun şekilde harfleri mahreçlerinden çıkarmak”, “Kur’ân harflerinin mahreç ve sıfatlarının konu edildiği ilim”, “Kur’ân-ı Kerim’i harflerin mahreç ve sıfatlarına riâyet edip vakıf, vasıl, sekte vb. tilâvet kurallarına uyarak güzel ve hatasız okumayı öğreten ilim” gibi tanımlar yapılmıştır.² Tecvid nazarî bilgilere dayanmakla birlikte pratik ve sanat yönü açısından ön plana çıkar. Özellikle kırâat âlimleri pratik yönü olması sebebiyle bu ilmin fem-i muhsin bir hoca nezaretinde tedris edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu çerçevede *tecvid*, “harflerin mahreç ve sıfatlarını hakkıyla telaffuz ederek okumak” şeklinde kısaca tanımlanabilir.

Arz: Lügatte “bir şeyi sunma, bildirme ve gösterme, ibrâz ve izhâr etme” manasına gelmektedir.⁵ Kırâat ilminde ise “öğrencinin hocasından takip ettiği tarik veya rivayeti hocasına okuması” demektir.⁶

Semâ: Sözlükte “dinleme” anlamına gelen semâ⁷, kırâat ilminde ise Kur’ân-ı Kerim’in usûlüne uygun şekilde okunmasına dönük aşamalardandır. Öğrencinin harflerin mahreç ve sıfatlarına riâyet ederek Kur’ân-ı Kerim’i okuyan hocayı tüm dikkatini vererek dinlemesidir.

Senkron: Kelime manası itibarıyla “eş zamanlı”⁸ demektir. Konumuz açısından öğreten ile öğrenenlerin aynı anda ilgili derste ya da öğrenme ortamında olmasını ifade etmektedir.

Asenkron: Kelime olarak “uyumsuz, senkron, eş zaman karşıtı”⁹ zaman yönünden uyumsuz olmak” anlamındadır. Konumuz çerçevesinde ise öğreten ve öğrenenlerin farklı zamanlarda derste ya da öğrenme ortamında olmasını ifade etmektedir.

¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, (Nşr. Fâris eş-Şidyâk), C. II, Beyrut 1299-1308, s. 486.

² Abdurrahman Çetin, “Tecvid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s. 253-254.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, C. VII, s. 168.

⁶ Necati Tetik, “Kur’ân Tilâvetinin veya Kırâat İlminin Öğretilme Usulleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/9, 1990, s. 241.

⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, C. IV, s. 325.

⁸ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi (12.03.2023)

⁹ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi (12.03.2023)

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda İLİTAM programlarındaki Kur'ân Okuma ve Tecvid dersleri hakkında bilgi alabilmek için nicel araştırma, tarama, araştırma ve ilgililere soru sorma ve onlardan cevap alma yöntemlerine başvurulmuştur. Bilindiği üzere nicel araştırma, pozitif bilim temelinde nicel bilgilerin toplanıp analiz edilerek bir bilgiye ulaşıldığı bilimsel bir süreçtir. Tarama yöntemi ise konuya dair katılımcıların görüşlerini alarak yapılan araştırma yöntemidir. Bununla beraber literatür taraması yapılarak konuyla alakalı kaynaklar taranmıştır. Tezimizde örneklem yöntemine başvurmadan konumuzun kapsadığı tüm İLİTAM programları incelenmiştir.

1.6. Kur'ân-ı Kerim Eğitim-Öğretimin Önemi

Bilindiği üzere eğitim-öğretim sisteminin her kültürde farklılık gösteren, şartlar dâhilinde değişe(bile)n yapısı vardır. Bir toplumun dini, coğrafi konumu, kültürel yapısı, ekonomik şartları, sosyolojik ve psikolojik durumu, teknolojik imkânları eğitim adına geçmişten gelen birikimi o toplumun eğitim-öğretim sisteminin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Bu açıdan gerek günün şartları gerekse toplumsal tecrübe eğitim sistemini önemli ölçüde etkilemektedir. Öğrenme eylemi esnasında hangi metotların ve yardımcı araçların kullanılacağı, değişen şartlarda verimlilik adına nasıl adımlar atılacağı hususları eğitim-öğretim adına oldukça elzemdir.

Kuşkusuz her öğretinin, inancın ve ideolojinin kendine özgü bir eğitim şekli vardır. Bu modelin şekillenmesinde yukarıda bahsedilen kavramların etkisi söz konusudur. İlk emri “Okul!”¹¹ olan İslâm'ın da kendine mahsus eğitim-öğretim sistemi olup bu sistemin de Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretimi etrafında şekillendiği mutlaklıdır. Bu açıdan İslâm eğitim sistemi Hz. Peygamber tarafından bizzat uygulanmış ve günümüze kadar da onun uyguladığı biçimde gelmiştir.¹² İslâm tarihinde geleneksel Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretim yöntemi kendine özgü metotlar barındırmaktadır. Sağlıklı sonuçlar almak adına Hz. Peygamber'in eğitim modelinin doğru bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Zira Hz. Peygamber kendisine gelen vahiyleri muhataplarına en iyi şekilde anlatmak ve öğretmekle yükümlüydü. Bu çerçevede ilahî hitap kendisine şöyle buyurmaktadır: “Ey peygamber! Rabbinden

¹¹ Alak, 96/1.

¹² Detaylı bilgi için bkz. Yaşar Akaslan, *İslâm Eğitim Tarihinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*, (Dünden Bugüne Kur'ân Eğitim Öğretimi ve Kur'ân Kursları), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2021, ss. 23-30.

sana indirilene tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah, seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.”¹³ Rasûlullah bize her alanda olduğu gibi eğitim alanında da en güzel örneği teşkil etmektedir. Çünkü o, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle “üsve-i hasene”¹⁴ olup örneğin en güzel hâlidir. İslâm medeniyetinin en büyük mirası olan Kur'ân-ı Kerim'i bizzat öğretmiş ve öğrenilmesinin her Müslüman için farz olduğunu bildiren şu âyeti bize bildirmiştir: “Rabbini kitabından sana vahyedilene oku! Onun kelimelerini değiştirecek hiç kimse yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın.”¹⁵ Diğer taraftan da âyet ve hadislerle Kur'ân-ı Kerim'i okumanın faziletini ashâbına beyan etmiştir.

Kur'ân-ı Kerim hem tilâvetiyle ibadet olunan bir metin hem de tâlim ve tecvidiyle öğrenilmesi gereken bir kitap olarak İslâmî ilimlerin tedrisatında en ön sırada yer almıştır. Kur'ân-ı Kerim tilâvetiyle meşgul olan kimseler birtakım müjdelere muhatap olmuşlardır.¹⁶ Hz. Peygamber de Kur'ân-ı Kerim'i güzel okumayı üstünlük vesilesi olarak görmüş; okuyanları ve dinleyenleri överek bu yola teşvik etmiştir.¹⁷

Hz. Peygamber nâzil olan âyetleri okumuş, ashâbına okutmuş ve onların da başkalarına öğretmesini emretmiştir. Böylece Kur'ân-ı Kerim nâzil olduğu andan bugüne kadar öğrenilip öğretilmiş, Müslümanların yaşantısından ayırmadıkları bir parça hâline gelmiştir. Bakıldığında Kur'ân-ı Kerim, sadece anlamı araştırılan bir kitap değil, diğerlerinden farklı olarak hangi amaçla okunursa okunsun sevap kazanılacak bir kitaptır. Bu itibarla zikredilen âyet ve hadis rivâyetlerinde Kur'ân-ı Kerim'i okuyan ile okumayan arasında bir ayrım yapılmış, okuyanlar çeşitli övgülere mazhar olmuştur. Bundan dolayı İslâm tarihi boyunca sahâbe-i kirâm başta olmak

¹³ Mâide, 5/67.

¹⁴ Ahzâb, 33/21.

¹⁵ Kehf, 18/27.

¹⁶ Konuya binaen bazı âyetler şu şekildedir: “Kitab’a sınıksız sarılıp namazı dosdoğru kılanlar var ya, işte biz böyle iyiliğe çalışanların ecrini zayi etmeyiz.” A‘râf, 7/170; “Gerçekten size Allah’tan bir nur, apaçık bir kitap geldi. Rızasını arayanı, Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.” Mâide, 15/16; “Muhakkak ki Allah’ın kitabını okuyan, namazı ikâme eden ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık bir şekilde infâk edenler asla tükenmeyecek bir kazanç umarlar.” Fâtır, 35/29.

¹⁷ Konuya binaen bazı hadisler şu şekildedir: “Kur’ân okuyan mü’min portakal gibidir: Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur’ân okumayan mü’min hurma gibidir: Kokusu yoktur, tadı ise güzeldir. Kur’ân okuyan münâfık fesleğen gibidir: Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur’ân okumayan münâfık Ebû Cehil karpuzu gibidir: Kokusu yoktur ve tadı da acıdır.” Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân”, 17; “Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah’ın kendisine Kur’ân verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah’ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O’nun yolunda harcayan kimse.” Buhârî, “İlim”, 15.

üzere Müslümanlar Kur'ân-ı Kerim öğretimine büyük önem vermiş, kendisinden sonra gelenlere de örnek olmuşlardır.

Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretimi geleneğine bakıldığında kökü ilk vahyin gelmesine dayanmaktadır. Buna göre bu metot ilk vahyin gelmesi ile birlikte Cebrail ile Hz. Peygamber, ardından Hz. Peygamber-sahâbe-i kirâm arasındaki eğitim-öğretim uygulama esasına göre şekillenip günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmiştir. Sahâbe, tâbiîn ve sonrasında gelen tüm Müslümanlar Kur'ân-ı Kerim'i Hz. Peygamber Cebrail'den nasıl öğrendiyse, ardından ashâbına nasıl öğrettiyse o şekilde okumuş ve öğretmişlerdir. Rasûlullah'ın Cebrâil'den öğrendiği Kur'ân âyetlerini, arz ve semâ metotlarını kullanarak sahâbeye öğretmiştir. Bu metotlar Kur'ân eğitiminin pratik yanını oluşturmaktadır. Yukarıda kısaca bahsettiğimiz söz konusu metotları burada detaylandırmak gerektiği kanaatindeyiz.

Semâ, sözlükte “kulakla duymak, işitmek, dinlemek”¹⁸ anlamlarına gelmektedir. Gelenekte “semâ yöntemi”, Kur'ân eğitimi açısından önemli bir yöntem olup hocanın okuyup öğrencinin dinlemesiyle yürütülen bir eğitim metodudur. Bir başka ifadeyle semâda hoca okuyup öğrenci dinlemektedir.¹⁹ Bu bağlamda Hz. Peygamber (s.a.v) Cebrail'den (a.s.) semâ yöntemiyle kendisine çeşitli şekillerde ulaşan vahiyleri yine semâ yöntemiyle ashâbına aktarmıştır. Tam da bu noktada semâ sayesinde Cebrail (a.s)-Hz Peygamber ve Hz. Peygamber-ashâb-ı kirâm arasında gerçekleşen bir iletişimden bahsedilir. Öncelikle Hz. Peygamber (s.a.v.) öğrenci konumundadır. Bu vasfı vahyin ilk anından başlayarak son âyetin nâzil olmasına varıncaya kadar devam etmiştir. Nihayetinde öğrendiğini ashâba aktarması gerekmektedir. Cebrail'in (a.s.) Peygamberimize (s.a.v.) okuması ve Peygamberimizin (s.a.v.) dinleyerek öğrenmesi eğitimin ilk temelini oluşturmuştur.²⁰ Hz. Peygamber vahyi semâ yöntemiyle Cebrail'den (a.s.) almış, öğretirken de bizzat kendisi uygulamıştır.

¹⁸ İbn Fâris, *Mu'cemü Mekâyisi'l-luğa* (Nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), C. III, Kahire 1389-1392, s. 298.

¹⁹ Abdullah Aydın, “Sema”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 457-458; Yaşar Akaslan, “Türkiye’de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 2/22, 2018, s. 1100.

²⁰ Remzi Kaya, *Kur'ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Yağmur Yayınları, Ankara 2019, s. 30.

Arz kavramı ise “okumak, ezberden okumak, göstermek, kitapları karşılaştırmak”²¹ gibi anlamlara gelmektedir. Yöntem olarak ise mukabelede bulunma, karşısındaki kişiyle bir bilgi hakkında sunum yapma anlamlarına gelmekte olup *arza* uygulamasına dayanmaktadır. *Arza*’nın terim manası ise “Hz. Peygamber’in her sene ramazan ayında, Kur’ân’ın o seneye kadar nâzil olan bölümlerini Cebrail (a.s.) ile mukâbele etmesi” demektir.²² Rivâyetlere göre Cebrail (a.s.) ile Hz. Peygamber, Kur’ân-ı Kerim’i birbirlerine okumak üzere her ramazan ayında bir araya gelmekteydiler. Her yıl bir defa yapılan bu karşılıklı okuma faaliyeti Hz. Peygamber’in vefat edeceği yıl iki defa gerçekleşmiştir.²³

İlk dönemlerde Hz. Peygamber’in Cebrail’e (a.s.) veya sahâbenin Hz. Peygamber’e dinletmesine arz denirken, sonraki dönemlerde bir eğitim usûlü olarak öğrencinin hocasına dersini dinletmesini ifade eden bir terim olarak yerleşmiştir.²⁴ Aslına bakılırsa *arza*, Hz. Peygamberin Kur’ân-ı Kerim’i kontrol, tespit ve muhafaza adına uyguladığı yöntemdir. Aslında bu metot, Kur’ân eğitiminde pratiğin önemine işaret etmekte ve bu geleneği sözlü olarak devam ettirmeye yönlendirmektedir.²⁵ Böylece daha sağlam ve doğru öğrenmenin yolu açılmıştır. Bugün İslâm ülkelerinde ramazan ayı süresince devam ettirilen mukabele geleneği, *arza* uygulamasına uymanın bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.²⁶

Zikredilen yöntemler fem-i muhsin kavramıyla beraber vücut bularak Kur’ân-ı Kerim’i usûlüne uygun biçimde öğrenmek ve öğretmek için mühimdir. Zira öğrenci “semâ” uygulaması esnasında, harflerin mahreç ve sıfatlarına uygun şekilde Kur’ân-ı Kerim’i tilâvet eden hocaya tüm dikkatini verecektir. Buradaki amaç ise ardından uygulanacak “arz” uygulamasına bir temel teşkil edecek olmasıdır. Kur’ân-ı Kerim’i usûlüne uygun bir şekilde okumak açısından fem-i muhsin bir hoca önem arz etmektedir. Kendi başına yapılan ya da bu işte mâhir olmayan kişilerden alınan

²¹ Ebü’t-Tâhir Fîrûzâbâdî, *el-Okânûsü’l-basît fi tercemeti’l-Kâmûsi’l-muhît*, (trc. Âsım Efendi), C. I, İstanbul 1304-1305, s. 267.

²² Muhammed Hamîdullâh, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2004, s. 579.

²³ Ebü Şâme el-Makdisî, *Mürşidü’l-vecîz*, thk. Tayyar Altıkulaç, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1986, s. 36, Ebü’l-Hayr Muhammed İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fi’l-kırâati’l-‘aşr*, tsh. Muhammed Ali ed-Dabbâ‘, Beyrut tsz. C. 1, s. 11.

²⁴ Ebü’l-Hasan Nûreddîn Aliyyü’l-Kârî, *Minahü’l-fikriyye bi şerhi’l-Mukaddimeti’l-Cezeriyye* Kahire 1890, s. 20; Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2009, ss. 36-37

²⁵ Hatice Şahin Aynur, *İslam Kültür Tarihinde Kur’ân Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 31.

²⁶ Abdülbâki Turan, “Arza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991, ss. 446-447.

eğitimle öğrenilen Kur'ân, telafisi oldukça zor olan bir süreci beraberinde getirecektir.

Tarihi süreçte Hz. Peygamber'den başlamak suretiyle günümüze kadar süregelen Kur'ân eğitimi, gerek Hz. Peygamber döneminde gerekse sonraki süreçte farklı mekânlarda verilmiştir. Mekke döneminde bu faaliyet Dâru'l-Erkam'da sürdürülmüştür.²⁷ 622 yılında Medine'ye hicret gerçekleşmiş, Müslümanlar bir nebze de olsa rahat etmişlerdir. Bu rahatlama, eğitim-öğretim alanında da kendini göstermiş, gerek Mescid-i Nebevî'de gerekse evlerde Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretim süreci hız kazanmıştır. Hz. Peygamber birer eğitim merkezi olan mescitleri Medine'ye hicretten hemen sonra inşa etmeye başlamış, hatta hicret sırasında, Medine'ye varmadan yolda konakladıkları Kubâ'da bir mescit bina ettirmiştir.

Kur'ân öğretimi açısından Mescid-i Kubâ ve Mescid-i Nebevî ile açılan dönem, İslâm tarihi bakımından önemlidir. Rasûlullah (s.a.v.) Mescid-i Nebevî'nin hemen yanına yaptırdığı Suffe sayesinde Kur'ân eğitim-öğretimini hızlandırmış, cami-mektep birlikteliği örneğini oluşturmuştur. Erkekler için "Ashâb-ı Suffe", kadınlar içinde ayrı bir bölme olan "Suffetü'n-Nisâ" (Kadınlar Suffa'sı) inşa edilmiştir. Buralarda Kur'ân-ı Kerim başta olmak üzere dini eğitim verilmiştir.

Dâru'l-Erkam'da başlayan Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretimi, zamanla farklı adlar alarak farklı müesseselerde sürdürülmüştür. Râşid halifeler döneminde de Hz. Peygamber'in gösterdiği şekilde eğitim-öğretime devam edilmiş, çoğunlukla cami ve mescitlerde bu eğitim yürütülmüştür. Kur'ân-ı Kerim'in öğretildiği, ezberletildiği veya kırâat vecihlerinin okutulduğu Kur'ân okulları Eyyûbiler'de "Dâru'l-Kur'ân", Selçuklular'da "Dâru'l-huffâz", Osmanlılar'da "Dâru'l-kurrâ" ismiyle bilinmekedir.²⁸ Bunun yanında Osmanlıda Sıbyan Mekteplerinden itibaren de Kur'ân-ı Kerim eğitimi verilmekteydi.²⁹

Günümüzde ise Kur'ân eğitim-öğretimi, camilerde yürütülen yaz Kur'ân kurslarında, hâfız yetiştiren Kur'ân kurslarında, İmam-Hatip orta ve lise derecesindeki okullarda, İlahiyat ve İslâmi İlimler fakültelerinde, bu fakültelere bağlı

²⁷ Akaslan, *İslâm Eğitim Tarihinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*, ss. 24-27.

²⁸ Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, ss. 22-23. Akaslan, "Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi", s.s. 1087-1088

²⁹ Nebi Bozkurt, "Dârulkurrâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 543.

İlahiyat Lisans Tamamlama Programının (İLİTAM) yanı sıra farklı kurum, kuruluş, dernek ve vakıflarda gerçekleşmektedir.

2. UZAKTAN EĞİTİM VE İLİTAM PROGRAMI

Uzaktan eğitim; zaman ve mekân kavramlarına bağlı kalmaksızın çeşitli ortamlarda gerçekleştirilen eğitim öğretim faaliyetidir. Tarih sahnesinde farklı şekillerde uygulanagelen bu eğitim modeli, günümüzde teknolojinin gelişmesine bağlı olarak internet/web destekli olarak yürütülmektedir. İnsanlar, günümüzde internet/web imkânlarının ortaya koymuş olduğu fırsatlarla öğrenme faaliyetini rahatlıkla gerçekleştirebilecekleri çeşitli ortamlarda buluşarak bu ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Uzaktan eğitimin, geleneksel olarak yürütülen öğrenme ve öğretme yöntemlerinde var olan sınırlılıklara bağlı kalmayan bir yapısı vardır. Zaman ve mekân sorununu ortadan kaldıran uzaktan eğitim modeli, farklı ortamlardaki bireylerin etkileşimini mümkün kılmaktadır. Özellikle sınıf içi etkinliklerin yapılma fırsatı olmadığı durumlarda, eğitim çalışmalarını planlayıcı ve uygulayıcı kişilerin öğrenenlerle arasındaki etkileşimin sağlanmasına imkân veren bir eğitim modelidir. Zikredilen modelde öğrenciler için hazırlanmış içerikler ve materyaller çeşitli ortamlar yoluyla belirli bir merkezden koordine edilmektedir. Uzaktan eğitim bir bakıma farklı mekânlardaki öğrenci-öğretmen-öğretim materyalleri üçlünün farklı iletişim araç ve teknolojileriyle bir araya getirildiği bir eğitim faaliyetidir. Uzaktan eğitimin öncelikli amacı, teknolojik altyapıyla destekli olan eğitim faaliyetlerini planlamak ve uygulamaktır. Bununla beraber diğer programlarla koordine olarak gerek ulusal gerekse uluslararası eğitim-öğretim ihtiyaçlarını giderecek uzaktan eğitim çözümlerini tasarlamak ve yürütmek, uzaktan eğitim konusunda araştırma faaliyetleri yapmak, bu araştırma sonuçları ışığında eğitim faaliyetlerini sürekli iyileştirmektir.⁴⁹

1800'lü yıllarda mektup uygulaması ile başlayan uzaktan eğitim, günümüz dünyasında çağın imkânları ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle TV, radyo, bilgisayar ve internet teknolojisi ile beraber zaman ve mekân kavramı sorun olmaktan çıkmıştır. Söz konusu araçlarla beraber uzaktan eğitim “senkron” ya da “asenkron” şekilde uygulanabilmektedir.

⁴⁹ Mehmet Dağ, “İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur’ân Dersi (Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar)”, *Ekev Akademi Dergisi*, 17/55, 2013, s. 39.

2.1. Uzaktan Eğitimin Ortaya Çıkışı ve Tarihi Süreci

Uzaktan eğitim ilk olarak halka duyuruluş tarihi tartışmalı olmakla beraber, 20 Mart 1728 tarihli Boston Gazetesi'ndeki ilanda, steno⁵² derslerinin mektupla verileceği haberi yapılmıştır. Bir asır sonra, 1833 yılında bir İsveç gazetesinde mektupla yazılı anlatım dersi verileceğine ilişkin bir ilana rastlanmıştır.⁵³ Fakat bu ilanlara bakıldığında iki yönlü etkileşimden ya da derslerin sonucunda notlandırma yapılacağından söz edilmemiştir. Bu ilanlarda, planlanan derslerin verilip verilmediğinin; bu dersler verildiyse öğrenciyle öğretmen arasında iki yönlü iletişim ve notlandırmanın olup olmadığının belirlenmesi, o yıllarda uzaktan eğitim uygulandığına ilişkin kesin kanıtlar ortaya koymamaktadır.⁵⁴ Burada zikredilen her iki durumdan da daha önce meydana gelmiş olmasına rağmen uzaktan eğitim adına yazılan hiçbir eserde neredeyse hiç bahsedilmeyen bir olay söz konusudur İslâm literatüründe Mektûbât⁵⁵ adı ile bilinen eser Ahmed-i Sirhindî'nin -İmâm Rabbânî- (1564/ 1624) ihtiyaç doğdukça farklı zamanlarda çeşitli kişilere hitaben yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Eser ayrıca onun mürşidi Bâkî-Billâh ve halifeleriyle olan münasebetlerini, vahdet-i şühûdun vahdet-i vücûda tercih edilebilirliği gibi konularda geliştirdiği ihtilaflı görüşlerini, ikinci İslâmî binyılın müceddidi olduğu iddiasını, Kâbe'nin hakikatının hakikat-i Muhammediyye'ye üstünlüğü fikrini, kendi tanımladığı Sünnî akîdenin yegâne doğruluğunu, Nakşibendî tarikatının mükemmeliyetini yansıtan düşünceleri içerir.⁵⁶ Bakıldığı zaman zikredilen diğer iki örnekte olduğu gibi burada da karşılıklı iletişimden söz edilemez. Fakat diğer iki örnekten zaman olarak çok önce kaleme alındığı da ortadadır.

⁵² Söylenen cümleleri söylendiği kadar hızlı yazmaya elverişli, kısa ve sade işaretlerden oluşan yazı yöntemidir. Bu yazı yöntemini kullanarak herhangi bir metni konuşma hızıyla yazan kimseye "stenograf" denir. Cemal Koçak, "Kriptografi ve Stenografi Yöntemlerini Birlikte Kullanarak Yüksek Güvenlikli Veri Gizleme", *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 31/2, 2015, s. 116.

⁵³ Zeki Kaya, *Uzaktan Eğitim*, Pegem Yayınları, Ankara 2002, ss. 27-28.

⁵⁴ Kaya, *Uzaktan Eğitim*, s. 28.

⁵⁵ Sirhindî'nin görüşlerini yansıtan eser mektuplarının derlenmesiyle meydana gelmiştir. Üç ciltten (defter) oluşan kitabın ilk cildi 1025 (1616) yılında Yâr Muhammed Talkânî tarafından derlenmiş olup 313 mektup, 1028'de (1619) Abdülhay Pütnî tarafından derlenen II. cilt doksan dokuz mektup, Sirhindî'nin ölümünden sonra Muhammed Hâşim-i Kîşmî tarafından derlenen III. cilt 114 ve daha sonra eklenen on mektupla birlikte toplam 536 mektup ihtiva eder. Daha detaylı bilgi için bkz. Hamid Algar, "İmâm-ı Rabbânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 11-12.

⁵⁶ Algar, "İmâm-ı Rabbânî", C. 29, s. 11-12.

İngiltere’de 1840 yılında⁵⁷ bir stenograf olan İsaac Pitman⁵⁸ mektupla steno dersleri vermeye başlamıştır. Derslerini uzaktan eğitim metoduyla uygulayan Pitman, öğrencilerine İncil’deki bazı pasajlarda yer alan küçük parçaları steno ile yazmayı öğretmiştir. Eğitim sürecinin ardından da öğrencinin durumunu notlarla değerlendirmeye tabi tutmuştur. Uzaktan eğitimin sistematik şekilde yapılmaya başlanması 1856 yılında Almanya/Berlin’de uzaktan eğitim metodu ile eğitim yapan dil okulunun kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu, uzaktan eğitim adına ilk sistemli girişim olarak kabul edilmektedir. 1884 yılında yine Almanya’da üniversiteye giriş sınavı için “Rustiches Uzaktan Öğretim Okulu” açılmıştır.⁵⁹ Amerika Birleşik Devletlerinde ise uzaktan eğitimin izleri Anna Eliot Ticknor’un 1873 yılında kurduğu “Evde Çalışmayı Destekleme Derneği”ne kadar dayandığı kabul edilmektedir. Fakat uzaktan eğitim uygulamalarının teşkilatlı bir biçimde lisans ve yüksek lisans seviyesinde verilmesine 1874 yılında Illinois Wesleyan Üniversitesi’nde başlanmıştır.⁶⁰ W. R. Harper, 1873’te Illinois Wesleyan Üniversitesi’nde asenkron eğitim için öneride bulunan ilk kişi olarak bilinmektedir. 1892 yılında ise Chicaco Üniversitesi’nde “Uzaktan Eğitim Bölümü” oluşturulmuştur.⁶¹ 1898 yılında İsveçli Hans Hermod, kendi adını taşıyan ve uzaktan eğitim yoluyla eğitim veren liseyi kurmuş ve mektupla öğretim uygulamalarına başlamıştır. Avustralya’da uzaktan eğitim ilk olarak 1910 yılında yüksekokul düzeyinde Queensland Üniversitesi’nde başlatılmış olup üniversitede örgün eğitim alan öğrencilere uygulanan standartlar, uzaktan eğitim alan öğrenciler için de uygulanmıştır.⁶² Yine aynı üniversite bünyesinde 1949 yılında üniversiteye kaydolup uzaktan eğitim gören öğrencilerin ders programları ve yönetim işleriyle ilgilenmek üzere “Üniversite Dışı Öğretim Fakültesi” kurulmuştur.⁶³ Avustralya’nın uzaktan eğitim bakımından en önemli özelliği ilk ve ortaöğretim basamağında uzaktan eğitimi ilk uygulayan ülke olmasıdır. Yıl 1922’yi gösterdiğinde Yeni Zelanda

⁵⁷ Kaya, *Uzaktan Eğitim*, ss. 27-28.

⁵⁸ Koçak, “Kriptografi ve Stenografi Yöntemleri”, s. 116.

⁵⁹ Yaşar Akaslan, “Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur’ân-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)”, *Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 2020, s. 13.

⁶⁰ Akaslan, *Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur’ân-ı Kerim Dersleri* s. 13.

⁶¹ Ahmet Hızal, *Uzaktan Eğitim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1983, s. 122.

⁶² Cevat Alkan, *Açıköğretim “Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1987, s. 157.

⁶³ Alkan, *Açıköğretim “Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, s. 200.

“Mektupla Öğretim Okulu” ile uzaktan eğitime başlamıştır. 1948’de Japonya’da askerlere ve yarı zamanlı okullara devam edemeyen veya okuldan uzakta bulunanlara yönelik olarak öğretim imkânlarını sağlamak üzere “Uzaktan Öğretim Yasası” yürürlüğe girmiştir. Bu yasa; orta, lise ve yükseköğretim kademelerini kapsamı içine almıştır. Öte yandan gece kurslarına devam eden öğrencilere, televizyondan öğrenme fırsatı sağlamak üzere 1966-1968 yılları arasında Polonya’da deneme amacıyla uzaktan eğitim çalışmalarına girilmiş, bu çalışmalar sayesinde yüksek öğretim basamağında uzaktan eğitim başlamıştır. 1972 yılında İspanya’da “Ulusal Uzaktan Öğretim Üniversitesi” kurulmuştur. Merkezi Madrid’de bulunan bu üniversitenin 1973 yılında öğretime başlamasıyla İspanya’da da uzaktan eğitim uygulamalarına geçilmiştir.⁶⁴

Günümüze gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) pek çok bölgesinde merkezi olan ve 1976 yılından bu yana eğitim faaliyetini sürdüren Phoenix Üniversitesi, birçok alanda lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim imkânları sunmaktadır. Uluslararası alanda Liber ve Christian Leadership gibi üniversiteler lisans ve lisansüstü düzeyinde uzaktan eğitimle dinî alanda diploma veren bazı üniversitelerdir.⁶⁵ Zikredilen üniversitelerde Hristiyanlık ile ilgili lisans ve lisansüstü programlarının dersleri çevrimiçi olacak şekilde yapılmaktadır. Bunların yanında günümüzde İslâmî çalışmalar alanında uzaktan eğitim vasıtasıyla lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren üniversiteler de vardır. Bu bağlamda American Open Univesity, American Open University-Egypt Office, Sharia Academy of America, Al-Maghrib Institute, Al-Madinah International University, The American Interglobal University, Islamic Open Academy, Islamic Online University, Islamic American University, Sunni Path gibi üniversiteler uzaktan eğitim yoluyla eğitimler vermektedir.⁶⁹

Zikredilen üniversitelerden American Open University Amerika’da 1995 yılında kurulmuş olup 1996’da öğrenci almaya başlamıştır. Halihazırda bu üniversitede 25’ten fazla ülkeden öğrenci mevcuttur. Yine bu üniversite bütün

⁶⁴ Detaylı bilgi için bkz. <http://www.uzaktan-egitim.net>

⁶⁵ Kerim Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010, s. 32.

⁶⁹ Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, s. 30.

programlarını çevrimiçi gerçekleştirmektedir.⁷⁰ Bunun yanında Mısır'da “American Open University-Egypt Office” adıyla eğitim vermektedir. Buradan lisans diploması almak için İslâm akidesi, tefsir, hadis, fıkıh usûlü gibi birçok klasik usûl dersinin yanında araştırma teknikleri ve bilgisayar gibi derslerden müteşekkil olan programı tamamlamak gerekmektedir.⁷¹ Tüm bunlara ek olarak üniversitenin Arap dili, usûlü'd-dîn ve İslâm eğitimi gibi alanlarda lisansüstü programları da mevcuttur.

Genel manada yakın tarihte hemen hemen her ülke uzaktan eğitim uygulamalarından faydalamıştır. Özellikle 2019 yılının sonunda Çin'in Vuhan şehrinde başlayan Covid-19 salgını sebebiyle ülkemiz başta olmak üzere dünyanın neredeyse tamamı bir yıla yakın bir zaman zorunlu olarak yüz yüze eğitime ara vermiştir. Yüz yüze eğitime verilen bu ara esnasında uzaktan eğitim modeli, oluşan eğitim-öğretim problemini çözmeye yönelik kullanılmıştır.

Ülkemize gelindiğinde ise uzaktan eğitim geçmişi oldukça yeni sayılır. Konu ilk olarak 1927 yılında uzmanlar tarafından farklı platformlarda tartışılmış ve gündeme gelen uzaktan eğitim sayesinde toplumun okur-yazar oranını yükselteceği konusunda görüşler ortaya atılmıştır. Fakat bu düşünce uygulanma fırsatı bulamadan rafa kaldırılmıştır. Zira mektupla uzaktan eğitim projesi, halkın ekserisinin okuma-yazma bilmemesinin yanında öğretmen olmaksızın bu eylemin olmayacağı kanaatinin baskın çıkması neticesinde hayata geçememiştir. Dolayısıyla 1927-1960 arasında, uzaktan eğitimin sorgulandığı ve öneriler getirildiği dönem olmuştur.⁷²

Ülkemizde uzaktan eğitime dair ilk uygulamayı 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü başlatmıştır.⁷³ 1960 yılında MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, bazı teknik konuları mektupla öğretmek için girişimde bulunarak İstatistik-Yayın Müdürlüğü'nde “Mektupla Öğretim Merkezi”nin açılması sağlanmıştır.⁷⁴ Tek taraflı ve sınırlılıkları olan bu girişim Türkiye'de uzaktan öğretimin ilk önemli uygulaması sayılabilir. Kurulan bu merkez uzaktan eğitime başlamasının ardından genel

⁷⁰ Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, s. 31.

⁷¹ Akaslan, *Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur'an-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)*, s. 14.

⁷² Türkiye'de gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine dair detaylı bilgi için bkz. Bozkurt, “Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 2/3, 2017 85-124.

⁷³ Akaslan, *Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur'an-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)*, s. 13.

⁷⁴ <https://uzem.sakarya.edu.tr/tr/icerik/12028/50467/uzaktan-ogretim> Erişim Tarihi (15.12.2022)

müdürlük seviyesinde kurumsallaşmıştır. 1974 yılına gelindiğinde “Mektupla Yüksek Öğretim Merkezi” kurulmuştur. 1978’de lise veya dengi okullardan mezun olanların bir önlisans programı ile ihtiyaç olan alanlarda yetiştirmek ve yüksek öğretim önündeki yığılmayı azaltmak için Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) açılmıştır.⁷⁵ 1983 yılında, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası ile Anadolu Üniversitesi bünyesinde, “Açıköğretim Fakültesi” kurulmuştur. 1992 yılının Ekim ayında ise “Açık Öğretim Lisesi” kurulmuş, ilk aşamada radyodan daha sonraki dönemde televizyondan yararlanılarak uzaktan eğitim faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bu süre zarfında yaygın hâle gelen uzaktan eğitim uygulamaları, çok sayıda üniversitenin eğitim politikası hâline gelmiştir. Geline nokta da birçok üniversite uzaktan eğitim uygulamalarını e-posta, internet ve televizyon gibi teknolojik sistemler kullanarak yürütmektedirler.⁷⁶

Günümüzde neredeyse tüm üniversitelerin Uzaktan Eğitim Merkezi bulunmakla beraber bu merkezler kendi başlarına müstakil eğitimler verebilmektedir. Bunun yanında Uzaktan Eğitim Merkezleri farklı fakülte ve kurumlarla işbirliği içerisinde eğitim programları ve katılımcıların eğitim sonunda sertifika almaya hak kazandıkları çeşitli sertifika programları uygulamaktadır. Söz konusu eğitimlerden biri “İlahiyat Lisans Tamamlama” programıdır. Kısa ve yaygın adıyla İLİTAM olarak bilinen program, üniversitelerin İlahiyat Fakülteleri ve Uzaktan Eğitim Merkezlerinin ortaklaşa yürüttüğü bir programdır.

2.1.1. İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programı Tarihi

1949 yılında Ankara Üniversitesinin bünyesinde İlahiyat Fakültesi kurulmasıyla başlayan süreç, günümüzde Tunceli ili hariç her ilde en az bir İlahiyat ya da İslami İlimler Fakültesinin varlığıyla devam etmektedir. Ülkemizde 2019 yılı itibarıyla aktif İlahiyat Fakültesi 98⁸⁵ iken 2022 yılı itibarıyla bu sayı 100’ün üzerine çıkmış durumdadır. Bünyesinde birçok fakülte, enstitü ve yüksekokul barındıran Ankara Üniversitesi, 2001 yılında “Sürekli Eğitim Merkezi” olan ANKUZEM’i açmıştır. Merkez, 19.10.2001 tarih ve 24558 sayılı Resmî Gazete’de

⁷⁵ Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, s. 31.

⁷⁶ Kaya, *Uzaktan Eğitim*, 29-31.

⁸⁵ Detaylı bilgi için bkz. <https://istatistik.yok.gov.tr>

yayınlanmasıyla yürürlüğe girmiştir. Ardından Ankara Üniversitesi “İlahiyat Lisans Tamamlama Programı” (İLİTAM), “İlahiyat Fakültesi Akademik Koordinatörlüğü” ve “Uzaktan Eğitim Merkezi” (ANKUZEM) işbirliğiyle 2005-2006 öğretim yılında faaliyete başlamıştır.⁸⁶ Açıldığı yıl 500 kişilik kontenjan verilmiş olan program 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi İLİTAM programı açılana kadar bu alandaki eğitim-öğretim faaliyetini tek başına sürdürmüştür. 2010-2011 eğitim-öğretim yılında ise Atatürk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi İLİTAM programları açarak bu alanda öğrenci almaya başlamışlardır.

İLİTAM programı, İlahiyat fakülteleri ile üniversitelerin UZEM’lerinin beraber yürüttükleri bir uzaktan lisans tamamlama programıdır. Program, günümüzde dört yarıyılık dönemlerden müteşekkildir. Eğitime başladığı ilk dönemlerde ise yıllık plan esas alınarak program yürütülmüştür. 2018-2019 eğitim-öğretim yılına kadar öğrencilerin İLİTAM programlarından birine yerleşmesi için önlisans diplomasına sahip olması ve “Dikey Geçiş Sınavı” (DGS)’den başarılı olması gerekmektedir. Fakat 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde alınan kararla önlisans diplomasına sahip kişilerin hiçbir sınava girmeden programa girmeleri sağlanmıştır. Buna göre öğrenci DGS sınavına girmeden sadece önlisans diploması ile programa giriş yapabilmıştır. Bu dönem itibarıyla öğrenciler hem DGS sonucuyla hem de ilahiyat önlisans diplomasına sahip olmak suretiyle programa kayıt yaptırabilmişlerdir.⁸⁷ Kayıt yaptıracak bu iki gruba da ayrı ayrı kontenjan verilmiştir. 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde sadece bu programlara sınavsız giriş kontenjanından kayıt yaptıran öğrenci sayısı 8500 kişidir.⁸⁸ 2019-2020 eğitim-öğretim yılının başlamasından çok kısa bir süre sonra Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, ilahiyat önlisans mezunlarına ayrıcalık tanıyan ve YÖK Yasası’na “geçici 77. madde” olarak eklenen düzenlemeyi “eşitliğe aykırı” bularak iptal etmiştir. Buna göre kararın alındığı tarihten itibaren önlisans mezunlarının İLİTAM programlarına sınavsız geçişleri durdurulmuştur. İlgili tarih itibarıyla önlisans diplomasının yanında DGS’den yeterli puan alanlar programa kayıt yaptırabilmiştir.

⁸⁶ Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, s. 49.

⁸⁷ Akaslan, *Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur’ân-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)*, s. 17.

⁸⁸ https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/DGS/tablo1_12082020.pdf Erişim Tarihi (06.04.2023)

Programa yerleşen öğrenci lisans düzeyinde 3. ve 4. sınıfı uzaktan eğitimle tamamlamış sayılmakta olup derslerin tamamını verdiği takdirde lisans diplomasını almaya hak kazanmaktadır. Yaş aralığı konusunda herhangi bir kısıtlaması söz konusu değildir. Diğer taraftan program dâhilinde ders geçme sistemi uygulanmaktadır. Oluşturulan sanal sınıflarda dersler senkron ve asenkron olacak şekilde yürütülmektedir. Diğer taraftan programdaki tüm dersler teknoloji temelli uzaktan eğitim metotlarıyla verilmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 19 adet İLİTAM programı mevcuttur. Hâlihazırda öğretmenlik için formasyon derslerini veren İLİTAM programları da söz konusudur. Aşağıdaki tabloda İLİTAM programının uygulandığı üniversitelerin adı, ilgili İlahiyat fakültesinin açıldığı yıl,⁸⁹ İLİTAM programının açıldığı eğitim-öğretim dönemi, İLİTAM programına; 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023 yılı ayrılan kontenjan⁹⁰ gibi bazı sayısal veriler gösterilmiştir.

Tablo 1. İLİTAM Programının Uygulandığı Üniversiteler

Üniversite Adı	Fakülte Açılış Y.	İlitam Açıldığı Y.	2020-2021 Kont.	2021-2022 Kont.	2022-2023 Kont.
Ankara Üniversitesi	1949	2005-2006	300	300	300
Sakarya Üniversitesi	1992	2009-2010	300	300	300
Atatürk Üniversitesi	1982	2010-2011	400	500	300
İstanbul Üniversitesi	1992	2010-2011	400	400	300
İnönü Üniversitesi	2010	2010-2011	450	500	300
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1982	2011-2012	250	250	300
Dokuz Eylül Üniversitesi	1982	2011-2012	400	400	300
Dicle Üniversitesi	1992	2011-2012	400	500	300
Fırat Üniversitesi	1992	2011-2012	350	350	300
Cumhuriyet Üniversitesi	1992	2011-2012	350	400	300
Kocaeli Üniversitesi	2013	2017-2018	300	300	300
Amasya Üniversitesi	2012	2018-2019	100	200	300
Bayburt Üniversitesi	2012	2018-2019	100	300	300

⁸⁹ İlahiyat Fakültelerinin açıldığı yıla dair bilgiler için bkz. <https://istatistik.yok.gov.tr>

⁹⁰ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.osym.gov.tr>

Kastamonu Üniversitesi	2012	2018-2019	100	300	300
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2012	2019-2020	100	400	300
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1995	2019-2020	100	300	300
Kafkas Üniversitesi	2011	2020-2021	100	300	300
Siirt Üniversitesi	2012	2021-2022	-	100	300
Iğdır Üniversitesi	2008	2021-2022	-	100	300
Toplam			4500	6200	5700

2.1.1.1. Ankara Üniversitesi İLİTAM Programı

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 21 Kasım 1949 tarihinde açılmıştır. 1972-1973 ders yılına kadar dört yıllık genel bir İlahiyat eğitimini amaçlayan fakülte, mezkûr eğitim-öğretim yılından itibaren beş yıla çıkarılmıştır.⁹¹

Yükseköğretim Kurulu’nun teşekkülüyle birlikte İlahiyat fakülteleri için kabul edilen yeni eğitim-öğretim programına göre İlahiyat fakülteleri 1982-1983 öğretim yılı başından itibaren ilk yılı Arapça hazırlık sınıfına tahsis edilmek suretiyle dört yıllık lisans öğretimi veren bir kurum hâline getirilmiştir.⁹² Hâlihazırda hazırlık sınıfına kaydını yaptıran öğrencilerden Arapça bilenler için muafiyet sınavı yapılmakta olup bu sınavda başarı sağlayanlar hazırlık sınıfını geçmiş sayılmaktadırlar.

Ankara Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi 2001 yılında açılmıştır.⁹³ Geçen 18 yılın ardından Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (ANKUZEF), 30 Haziran 2020 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur. ANKUZEF’in açılmasıyla beraber “Uzaktan Eğitim Merkezi” “Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi” bünyesine katılmıştır. Fakülte, 2022-2023 eğitim-öğretim dönemi itibarıyla bünyesinde 16 ön lisans,⁹⁴ 14 lisans,⁹⁵ 5 destek verilen

⁹¹ <http://www.divinity.ankara.edu.tr/tarihce> (Erişim tarihi 12.12.2022).

⁹² Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Münir Koştas, “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/39, 1999, ss. 1-28.

⁹³ <https://ankuzef.ankara.edu.tr> (Erişim tarihi 12.12.2022).

⁹⁴ Laborant ve Veteriner Sağlık, Spor Yönetimi, Bilgi Yönetimi, Sosyal Güvenlik, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, İnternet ve Ağ Teknolojileri, Elektronik Teknolojisi, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Bilgisayar Teknolojisi, Acil Durum ve Afet Yönetimi, Turizm ve Otel

(lisansüstü ve lisans tamamlama) programlar⁹⁶ ve sertifika programları⁹⁷ alanlarında öğrenci almaktadır.

Ankara Üniversitesi İLİTAM programı, alanında ilk olup 2005-2006 eğitim-öğretim döneminde açılmıştır. Açıldığı yıl 500 öğrenci kontenjanı verilmiş olan program 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi İLİTAM programı açılana kadar bu alanda eğitimi tek başına sürdürmüştür. Ankara Üniversitesi İLİTAM programına 2020-2021, 2021-2022 ve 2022-2023 eğitim öğretim dönemlerinde 300 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır.

Açıldığı tarihten 2010-2011 eğitim-öğretim yılına kadar yıllık plan esas alınarak dersler işlenmiştir.⁹⁸ Buna göre mevcut programda olduğu gibi yarıyıl olarak değil yıllık dersler verilmekteydi. 1. Yıl 8, 2. Yıl 7 olmak üzere toplam 15 ders mevcut idi. Bu dersler yıllık olarak aşağıda verildiği gibidir.⁹⁹

1.Yıl: İslam Tarihi ve Medeniyeti, Türk Dili, Sistematik Kelam, İslam Bilimlerinde Yöntem, Arapça Dini Klasik Metinler, Fıkıh, Felsefe, Din Bilimleri I.

2.Yıl: Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi, Din Bilimleri II, Türk Dili ve Edebiyatı Tarih, Din ve Ahlak Felsefesi, Kur'an ve Hadis İlimleri, İslam Düşünce Ekolleri Tarihi, Arapça Dini Çağdaş Metinler.

Burada dikkat çeken konu Kur'ân dersi müstakil olarak işlenmemesidir. Sadece “Kur'ân ve Hadis İlimleri” dersinin içeriğinde tecvid konuları mevcut idi. 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde yarıyıllık sistem gelerek dersler 15'ten 32'ye çıkarılmıştır. Buna göre her yarıyıla bir Kur'ân-ı Kerim dersi programa eklenmiştir.¹⁰⁰

2022-2023 eğitim-öğretim yılında İLİTAM programında 3. ve 4. sınıflar için A-B şubeleri olmak üzere 2'şer adet şube mevcuttur. Her şubede en az 150 kişi

İşletmeciliği, Tıbbî Dokümantasyon ve Sekreterlik, Bilgisayar Programcılığı, Bankacılık ve Sigortacılık, Hukuk Büro Yönetimi ve Sekreterlik, Adalet.

⁹⁵ Yönetim Bilişim Sistemleri, Elektronik Ticaret ve Yönetimi, Sosyal Hizmet, Sinoloji, Sanat Tarihi, Rus Dili ve Edebiyatı (Rusça), Radyo, Televizyon ve Sinema, İşletme (İngilizce), İngiliz Dili ve Edebiyatı (İngilizce), Halka İlişkiler ve Tanıtım, Gazetecilik, Coğrafya, Arap Dili ve Edebiyatı, Aktüerya Bilimleri.

⁹⁶ İLİTAM, İnsan İlişkileri (Tezsiz Yüksek Lisans), Gazetecilik (Tezsiz Yüksek Lisans), Sosyal Hizmet (Tezsiz Yüksek Lisans), Enformatik (Tezsiz Yüksek Lisans).

⁹⁷ Sertifika programları detaylı bilgi için bkz. <https://ankuzef.ankara.edu.tr> (Erişim tarihi 12.12.2022).

⁹⁸ Şeref Güneş, *Kişisel Görüşme*, 7 Nisan 2023.

⁹⁹ Güneş, *Kişisel Görüşme*, 7 Nisan 2023.

¹⁰⁰ Güneş, *Kişisel Görüşme*, 7 Nisan 2023.

olmakla beraber öğrenci sayısı derslere göre değişkenlik arz etmektedir. Bunun sebebi, ilgili dersleri tekrar eden öğrencilerin olmasıdır. 14 haftadan müteşekkil olan programda dersler senkron ve asenkron işlenmektedir. Dersler ister senkron olsun ister asenkron olsun kayıt altına alınmaktadır. Her bir ders saati 45 dakika olmak suretiyle blok hâlinde de işlenebilmektedir. Dersler hafta içi yapılmakta olup saat 17:30'da başlamaktadır. Senkron derslere devam konusunda bir zorunluluk bulunmayıp derslere katılım oranı % 30'u geçmemektedir.¹⁰¹ Dersin hocası eğer dersle alakalı yardımcı kaynak paylaşır ise istendiği takdirde bu süre ders süresinden düşürülebilmektedir. 2020 yılında baş gösteren Covid-19 salgınına kadar yapılmakta olan final sınavı öncesinde uygulanan yüz yüze eğitim, o tarihten sonra uygulanmamış olup alınan kararla 2022-2023 eğitim döneminde de yapılmayacaktır.¹⁰² Program dâhilinde verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir.¹⁰³

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Fıkıh Usûlü, Sistemantik Kelam, Osmanlı Türkçesi, İslâm Sanat ve Estetiği, Yaşayan İslâm Mezhepleri, Mantık, Arapça I, (26 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, Felsefe Tarihi, İslâm Ahlak Felsefesi, Dinî Gruplar Sosyolojisi, Dinî Musiki, İslâm Tarihi I, (26 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Değerler ve Psikolojisi, Halk İnanışları, (26 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Hadis Metinleri II, Kur'ân-ı Kerim IV, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Dinler Tarihi, Tasavvuf, Din ve Ahlak Öğretimi, İslâm Bilimlerinde Yöntem, (26 Kredi-30 AKTS).

Bir yarıyıl boyunca her ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Zikredilen sınavlar 2020 yılında başlayıp dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınına kadar yüz yüze yapılmaktaydı. Fakat ilgili dönemde sınavlar çevrimiçi şekilde gerçekleştirilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde Kur'ân-ı Kerim dersi hariç tüm dersler yüz yüze olmak kaydıyla Ankara Üniversitesi

¹⁰¹ Mehmet Akın, *Kişisel Görüşme*, 26 Aralık 2022.

¹⁰² Akın, *Kişisel Görüşme*, 26 Aralık 2022.

¹⁰³ <http://www.divinity.ankara.edu.tr/lisans-ders-programi> (Erişim tarihi 28.12.2022).

İlahiyat Fakültesi dersliklerinde yapılmaktadır.¹⁰⁴ Kur'ân-ı Kerim dersinin sınavları tamamen çevrimiçi yapılmaktadır. Bununla birlikte sınavlar hafta sonu olacak şekilde ayarlanmaktadır. Yine burada istisna olan Kur'ân-ı Kerim dersidir. Kur'ân-ı Kerim dersinin sınavları hafta içinde 5 güne yayılarak yapılmaktadır. Dersin sınavıyla alakalı detay bilgiler daha sonra zikredilecektir. Yapılan vize sınavlarının ortalamaya etkisi % 30, final ve bütünleme sınavının ise % 70'tir. Başarı notu mutlak değerlendirmeye hesaplanırken geçme notu 60 puandır.

2.1.1.2. Sakarya Üniversitesi İLİTAM Programı

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 3 Temmuz 1992 tarihinde Sakarya Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulmuştur. Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç akademik bölümle 1993-1994 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçen fakülte 1997-1998 öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir.¹⁰⁵ İlahiyat Fakültesi bünyesinde Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezi (SAUZEM) ile ortaklaşa yürütülen İLİTAM programı mevcuttur.

Sakarya Üniversitesin Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezi'nin temeli 1997 yılına dayanmaktadır.¹⁰⁶ 2022-2023 eğitim öğretim yılı itibarıyla SAUZEM'e bağlı 18 tezsiz yüksek lisans,¹⁰⁷ 8 ön lisans,¹⁰⁸ 1 lisans tamamlama, ortak dersler¹⁰⁹ ve çeşitli sertifikasyon eğitimleri¹¹⁰ verilmektedir.

¹⁰⁴ “Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usûl ve Esaslar'ın Ölçme ve Değerlendirme ile ilgili 12. maddesinde yer alan “ara sınavlar istenildiği takdirde gözetimsiz elektronik ortamda, dönem sonu sınavları ile bütünleme sınavlarının gözetimli olarak canlı veya elektronik ortamda yapılması 18.08.2022 tarihli Genel Kurul toplantısında revize edilen ve Yürütme Kurulu'na esastır.” hükmünde verilen yetkiye dayanarak 14.09.2022 tarihli Yürütme Kurulu'nda redakte edilen usûl ve esaslar ile ara sınavların da yüz yüze gözetimli olarak yapılmasına ilişkin yapılan değişiklik nedeniyle farklı şehirlerde ikâmet ederek uzaktan öğretim programlarına kayıtlı olan öğrencilerin ara sınav zamanlarında da ulaşım, barınma gibi birçok zorluk yaşayacağına ve anılan hükümde yapılan değişikliğin iptal edilmesi ve/veya 2023-2024 eğitim öğretim yılından itibaren yürürlüğe girmesi hususunda Kurulumuza intikal 05.10.2022 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında incelenmiş olup eden başvurular konusu usûl ve esaslarda değişiklik yapılması uygun görülmemiştir. Uzaktan öğretim dersleri/programlarına kayıtlı olan öğrencilerin sınavlarının 2022-2023 güz yarıyılı da dâhil olmak üzere yüz yüze düzenlenmesi gerektiği hususunda bilgilerinizi rica ederim.”

¹⁰⁵ <https://if.sakarya.edu.tr/icerik/3068/6691/tarihce> (Erişim tarihi 11.12.2022).

¹⁰⁶ <https://uzem.sakarya.edu.tr> (Erişim tarihi 11.12.2022).

¹⁰⁷ Bilişim Sistemleri, Mühendislik Yönetimi, Bilişim Teknolojileri, Kalite Yönetimi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Maliye, Mahalli İdareler ve Şehircilik, Finans ve İktisat, Toplumsal Yapı ve Sosyal Değişim Analizleri, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği, İşletme, İnsan Kaynakları Yönetimi, Yönetim Bilişim Sistemleri, Eğitim Programları ve Öğretim, Kariyer Psikolojik Danışmanlığı, Önleyici Rehberlik, Eğitim Yönetimi ve Denetimi.

¹⁰⁸ Bilgisayar Programcılığı, İnternet ve Ağ Teknolojileri, Web Tasarımı ve Kodlama, Sağlık Bilgi Sistemleri Teknikerliği, Mekatronik, Elektronik Teknolojisi, İş Sağlığı ve Güvenliği, Acil Durum ve Afet Yönetimi.

Sakarya Üniversitesi'nde İLİTAM programı, İlahiyat Fakültesi ve SAUZEM işbirliğiyle yürütülmektedir. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında açılmış olan programa, ilk açıldığı yıl YÖK tarafından 500 kontenjan verilirken; 2020-2021, 2021-2022 ve 2022-2023 eğitim-öğretim dönemlerinde 300 kontenjan tanınmıştır. Oluşturulan sanal şubelerde 3. ve 4. sınıflar için A ve B sınıfları olmak üzere 2'şer şubedir. Her şubenin mevcudu 150 öğrenci olmakla beraber bazı derslerde dersi tekrar edenlerin sayısına göre değişiklik arz etmektedir. 14 haftalık dönem sürecinde dersler senkron şekilde işlenmektedir. Dersler hafta içi saat 16:00 itibarıyla başlamaktadır. Senkron derslere devam konusunda bir zorunluluk bulunmamaktadır. Sanal sınıflarda öğrenci, ilgili öğretim elemanına soru sorma ve derse katılma imkânına sahiptir. Final öncesindeki son haftada bizzat fakültede yapılan yüz yüze eğitim 2019-2020 eğitim yılına kadar devam etmiştir. Fakat 2019, 2020 ve 2021 yıllarında etkili olan Covid-19 salgını sebebiyle yüz yüze eğitim kaldırılmıştır. Zikredilen bu ders 2022-2023 eğitim yılı itibarıyla da yapılmamaktadır. Program dâhilinde verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir.

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Arapça I, Sistematik Kelam, Fıkıh Usûlü. (18 Kredi-30 AKTS)

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, İslâm Ahlak Felsefesi, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Tarihi I, Felsefe Tarihi, (18 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Hadis Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, İslâm Tarihi II, Tefsir Metinleri I, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Dinler Tarihi, Tefsir Metinleri II, Tasavvuf, Din Felsefesi, (18 Kredi-30 AKTS).

Programda her ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavların başarı notuna etkisi % 30, yarıyıl sonu veya bütünleme sınavının ortalamaya etkisi % 70 idi. Zikredilen tarihlerde ara sınavlar çevrimiçi yazılı, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları fakültede yapılan yüz yüze sınavlar ile yapılmaktaydı. Kur'ân-ı Kerim dersi özelinde ise final sınavı klasik usûlle yapılmaktaydı. 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde YÖK'ün almış olduğu kararla ara sınavların da yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Bu

¹⁰⁹ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili, İngilizce, Temel Bilgi Teknolojileri Kullanım, Girişimcilik ve Proje Yönetimi, Trafik Güvenliği, İş Sağlığı ve Güvenliği.

¹¹⁰ Sertifikasyon programları hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://uzem.sakarya.edu.tr>

bağlamda alınan senato kararıyla 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz ve bahar dönemlerini kapsamak suretiyle ara sınavların % 10'u, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının % 90'ı ortalamaya etki etmektedir. Yine alınan kararlar ara sınavın puan hesaplaması yapılacak olan 4 kısa sınav ile belirlenmektedir. Kısa sınavlar çevrimiçi yapılacak olup sınav ortalamasının % 10'u başarı puanının hesaplamasında etkili olmaktadır. Yarıyıl sonu sınavları ise yüz yüze yapılmaktadır. İstisnai bir durum olarak Kur'ân-ı Kerim final sınavı hem yazılı hem de sözlü olarak gerçekleştirilmektedir. Ders başarı notu vize ve final sınav puanlarının birlikte değerlendirilmesiyle elde edilmektedir. Değerlendirmeler mutlak veya bağıl değerlendirme ölçütlerine göre yapılmakta olup Sakarya Üniversitesi Ölçme ve Değerlendirme Yönergesi'ne göre yürütülür. Bir dersten AA, BA, BB, CB, CC, DC ve DD notlarından birini alan öğrenci, o dersi geçmiş kabul edilmektedir. FD, FF notlarını alan öğrencin dersten başarısız olmuş sayılmaktadır.¹¹¹

2.1.1.3. Atatürk Üniversitesi İLİTAM Programı

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâmi İlimler Fakültesi olarak 12 Mart 1971 tarihinde kurulmuş olup eğitim-öğretime 1971-1972 ders yılında başlamıştır. Ardından 22.06.1982 tarih ve 41 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'nin 20 Temmuz 1982 tarih ve 17760 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla İslâmi İlimler Fakültesi ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü birleştirilerek İlahiyat Fakültesi adıyla Atatürk Üniversitesi'ne bağlanmıştır.¹¹³

Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAUZEM) 23 Temmuz 2009 açılmıştır.¹¹⁴ ATAUZEM bünyesinde 4 lisans tamamlama,¹¹⁵ 10 tezsiz yüksek lisans,¹¹⁶ çeşitli sertifika programları¹¹⁷ ve ortak dersler¹¹⁸ yürütülmektedir.

¹¹¹ <https://birimler.atauni.edu.tr> (Erişim tarihi 04.12.2022).

¹¹³ <https://birimler.atauni.edu.tr> (Erişim tarihi 04.12.2022).

¹¹⁴ <https://birimler.atauni.edu.tr> (Erişim tarihi 04.12.2022).

¹¹⁵ İlahiyat Lisans Tamamlama, Hemşirelik Lisans Tamamlama, Ebelik Lisans Tamamlama, Perfüzyon Lisans Tamamlama.

¹¹⁶ İşletme Tezsiz Yüksek Lisans Programı, İşletme (İngilizce) Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Yöneticiler İçin İşletme Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Yöneticiler İçin İşletme (İngilizce) Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Güvenlik ve Adli Bilimler Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Pazarlama Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Sağlık Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı, İş Sağlığı ve Güvenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Matematik Eğitimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Türkçe Eğitimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Eğitim Programları ve Tezsiz Yüksek Lisans Programı.

Atatürk Üniversitesi İLİTAM programı ATAUZEM'in açılmasının ardından 2010-2011 eğitim-öğretim yılında 500 öğrenciyle eğitim-öğretime başlamıştır. Programa 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 500, 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde ise 300 kişilik kontenjan verilmiştir.

İLİTAM programında 3. ve 4. sınıfların her biri adına 4'er şube olmak üzere toplamda 8 şube mevcuttur. Yapılan görüşmelerde şube sayısının bazı dönemlerde 12'ye kadar çıktığı dile getirilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında her iki sınıf için de A, B, C ve D şubeleri mevcuttur. Şubelerin mevcudu asgari 75 kişi olmakla beraber bir önceki dönemden derste kalıp o dersi tekrar edenlerin sayısına göre değişiklik göstermektedir. Oluşturulan sınıflarda sistem üzerinden senkron ve asenkron yapılan dersler öğretim elemanı tarafından sisteme yüklenmektedir. Dersin hocası tarafından ilgili ders adına materyal ya da not hazırlanıp öğrencinin yararlanması için sisteme aktarılmaktadır. Bazen Kur'ân-ı Kerim gibi uygulamalı dersler için video hazırlanarak öğrencinin derse hazır gelmesi amaçlanmaktadır. Diğer taraftan senkron derslere devam zorunluluğu olmadığı için çoğu ders için derse katılım oranı % 20-25 oranındadır. Öğrenciler her yarıyıl sonunda, final sınavından önceki haftada bir haftalık "Yeterlikleri Tamamlama Programı"na alınmaktadırlar. Program süresince 4 dönem boyunca verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:¹²⁰

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, SistematiK Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Dinî Gelişim Psikolojisi, (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, İslâm Hukuku I, Arapça II, İslâm Ahlak Felsefesi, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi I, Çağdaş İslâm Akımları, (20 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Sosyal Değişme ve Din, (22 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Yaygın Din Eğitimi, (22 Kredi-30 AKTS).

¹¹⁷ İyi Hekimlik Uygulamaları, Tıbbi Uygulama Hatalarının Hukuki Boyutu.

¹¹⁸ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili, Yabancı Dil (İngilizce).

¹²⁰ <https://birimler.atauni.edu.tr> (Erişim tarihi 04.12.2022).

Bir eğitim-öğretim yarıyılında her bir ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünlendirme sınavları yapılmaktadır. Yapılacak vize sınavları çevrimiçi, final sınavları ise üniversitesinin binalarında yüz yüze yapılmaktadır. Çevrimiçi yapılacak ara sınavların başarı notuna etkisi % 20, yarıyıl sonu sınavlarının başarı notuna etkisi ise % 80'dir. Fakat YÖK'ün almış olduğu kararla 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ara sınavların da yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Yeni sisteme göre ara sınavın etkisi % 40, yarıyıl sonu sınavının etkisi ise % 60'tır. Sınavlar mutlak ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Öğrencinin her bir dersi geçebilmesi için ilgili dersten 100 üzerinden 50 puan alması gerekmektedir. Bir dersten AA, BA, BB, CB ve CC notlarından herhangi birini alan öğrenci o dersi geçmiş sayılmaktadır. Mezun olma durumundaki öğrencinin AGNO'su 2.00 ve daha yukarı ise DC ve DD harf notu aldığı dersler başarılı kabul edilmektedir. FF notu, ilgili dersten başarısız olan öğrencilere verilmektedir.¹²³

2.1.1.4. İstanbul Üniversitesi İLİTAM Programı

Tarihi sürecine bakıldığında İstanbul'da bir üniversitenin açılması için ilk çalışmalar 1846 yılında başlamıştır. 1863, 1870 ve 1874 yıllarında birtakım girişimler olmuşsa da bu müessese Dârülfünûn-u Şâhâne ismiyle II. Abdülhamit döneminde 30 Ağustos 1900 yılında kurulmuştur. Dârülfünûn'un bünyesinde İlahiyat Şubesi (Fakültesi) de yer almaktaydı.¹²⁵

1914 tarihinde İstanbul'daki medreselerin, "Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreseleri" adıyla bir çatı altında toplanması üzerine Dârülfünûn İlahiyat Şubesi de Âlî kısmı olarak buraya devredilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreselerin Maarif Vekaletine bağlanması sonucu Medreselerin Âlî kısmı İstanbul Dârülfünûn bünyesinde açılan İlahiyat Fakültesi'ne devredilmiştir.¹²⁶

1933 yılında Dârülfünûn'dan üniversiteye geçiş yapılırken İlahiyat Fakültesi de İslâm Tetkikleri Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür.¹²⁸ Dârülfünûn ve bağlı fakülteler 31 Temmuz 1933 tarihinde kapatılmış, böylelikle Dârülfünûn'un bünyesindeki İlahiyat Fakültesi de kapanmıştır. 1992 senesinde İstanbul Üniversitesi bünyesinde

¹²³ <https://birimler.atauni.edu.tr> (Erişim tarihi 04.12.2022).

¹²⁵ <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr> (Erişim tarihi 10.10.2022).

¹²⁶ Detaylı bilgi için bkz. <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr>

¹²⁸ <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr> (Erişim tarihi 10.10.2022).

İlahiyat Fakültesi tekrardan kurulmuştur. İlk mezunlarını ise 2000-2001 eğitim-öğretim yılında vermiştir.¹³⁰

Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (AUZEF), İstanbul Üniversitesi çatısı altında Açık Öğretim ve Uzaktan Eğitim programlarının faaliyetlerini yürütmek adına 2009 yılında açılmıştır. 2011 yılı itibarıyla da Açıköğretim Programları kapsamında öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 2022 yılında AUZEF'in bünyesinde 34'ü Açıköğretim ve 12'si Uzaktan Eğitim olmak üzere toplamda 46 aktif program yer almaktadır.¹³¹ Bunların 19'u lisans,¹³² 22'si ön lisans¹³³ ve 5'i de lisans tamamlama¹³⁴ programlarıdır.

2010-2011 eğitim-öğretim yılında 50 kontenjan ile açılan İLİTAM programının kontenjan sayısı zaman zaman değişiklik göstermiştir. Programa 2020-2021 ve 2021-2022 eğitim-öğretim yıllarında 400, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına gelene kadar sınıflar her sınıf 4 şube ve şubeler erkek-bayan ayrımı yapılacak şekilde tasnif edilmekteydi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise her sınıf tek şube olacak şekilde tertip edilmiştir. Programda derslere katılım zorunlu değildir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde daha önceki yıllarda derslere katılan öğrencilere artı puan verildiği ve bu durumun derse katılımı artırdığı bilgisi alınmıştır.¹³⁵ Mevcut durumda derse katılım oranı % 20-30 arasında değişmektedir. Dersler çevrimiçi senkron şekilde yapılmaktadır. Dersler kayıt altına alınmakta olup öğrenciler daha sonra bu dersleri izleyebilmektedirler. Dersin öğretim elemanı öğrencinin yararlanabileceği video, ses kayıtları ve dokümanları sisteme yüklemektedir. Dersler 14 hafta sürmektedir. Final öncesinde yüz yüze ders yapılmakla beraber bu derslere girme zorunluluğu

¹³⁰ <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr> (Erişim tarihi 10.10.2022).

¹³¹ <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr> (Erişim tarihi 10.10.2022).

¹³² Coğrafya, Çocuk Gelişimi, Egzersiz ve Spor Bilimleri, Felsefe, İktisat, İnsan Kaynakları Yönetimi, İş Sağlığı ve Güvenliği, İşletme, Rekreasyon, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sosyoloji, Tarih, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, Yönetim Bilişim Sistemleri, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Gazetecilik, Kamu Yönetimi, Radyo TV ve Sinema.

¹³³ Bilgisayar Programcılığı, Çocuk Gelişimi, E-Ticaret ve Pazarlama Grafik Tasarımı, Hukuk Büro Yönetimi ve Sekreterliği, İlahiyat, İş Sağlığı ve Güvenliği, Kültürel Miras ve Turizm, Laborant ve Veteriner Sağlık, Marka İletişimi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği, Sosyal Hizmetler, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Yaşlı Bakımı, Acil Durum ve Afet Yönetimi, Bankacılık ve Sigortacılık, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Çocuk Gelişimi, Dış Ticaret, İş Sağlığı ve Güvenliği, Medya ve İletişim.

¹³⁴ Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Hemşirelik, Sağlık Yönetimi, Sosyal Hizmet, İLİTAM.

¹³⁵ Süleyman Yıldız, *Kişisel Görüşme*, 14 Ekim 2022.

bulunmamaktadır. Programda verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:¹³⁶

V. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid I, Fıkıh I, SistematiK Kelam, Arapça I, İslâm Tarihi I, Osmanlı Türkçesi, (20 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Arapça II, Mantık, Kur'ân Okuma ve Tecvid II, İslâm Ahlak Felsefesi, Fıkıh II, Din Felsefesi, İslâm Tarihi II, (20 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Felsefe Tarihi, Fıkıh Usûlü, Kur'ân Okuma ve Tecvid III, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, Tefsir Metinleri I, (22 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Kur'ân Okuma ve Tecvid IV, Din Hizmetlerinde İletişim ve Rehberlik, (22 Kredi-30 AKTS).

Her ders adına ara sınav, yıl sonu ve bütünleme sınavları uygulanmaktadır. Ara sınav sonuçlarının değerlendirmeye etki oranı 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar % 30, final ve bütünleme sınavının ise % 70 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla vize sınavlarının yüz yüze yapılması kararlaştırılmış ve buna göre vize sınavının ortalamaya etkisi % 40, final sınavının ortalamaya etkisi ise % 60 olmuştur. Yapılan yazılı vize, final ve bütünleme sınavlarının her biri için 20 soruya 30 dakika süre olacak şekilde belirlenmektedir. Kur'ân-ı Kerim sınavı, diğer sınavlardan farklı olarak öğretim elemanlarından oluşan jüri tarafından mülakat şeklinde yapılmaktadır. Bir öğrenci final veya bütünleme sınavından 40 puan almaz ise puanı hesaplanmamakta ve FF harf notu olarak başarısız sayılmaktadır.¹³⁷

2.1.1.5. İnönü Üniversitesi İLİTAM Programı

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 11.07.1992 tarih ve 2181 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3887 sayılı kanunla kurularak; 1993 yılında Darende ilçesinde açılmıştır. 17.07.2001 tarihinde ise İnönü Üniversitesi yerleşkesine taşınmıştır.¹³⁸ Yükseköğretim Kurulu'nun kararıyla 2001-2002 eğitim-öğretim yılı itibarıyla fakülteye öğrenci alınmaması, mevcut öğrencilerin de merkez kampüste eğitime devam etmeleri kararlaştırılmıştır. Daha sonra YÖK kararıyla 2008-2009 eğitim-öğretim yılında fakülteye tekrardan öğrenci alımına başlanmıştır. Yine 2011

¹³⁶ <https://ilahiyyat.istanbul.edu.tr> (Erişim tarihi 10.10.2022).

¹³⁷ <https://ilahiyyat.istanbul.edu.tr> (Erişim tarihi 10.10.2022).

¹³⁸ <https://www.inonu.edu.tr> (Erişim tarihi 07.12.2022).

yılına kadar fakültenin “Darende İlahiyat Fakültesi” olan ismi “İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi” olarak değiştirilmiştir.¹³⁹ Üniversite bünyesinde Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin açılmasıyla birlikte 2010-2011 eğitim-öğretim yılında İLİTAM programı eğitim-öğretime başlamıştır.

İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi 2009 yılında açılmıştır. O yıl “Sağlık Eğitimi Lisans Tamamlama” programı ile eğitim faaliyetine başlamış olup 2010 yılında “İlahiyat Lisans Tamamlama” programıyla devam etmiştir.¹⁴⁰ 2022 yılına gelindiğinde ise 7 adet uzaktan eğitim programıyla eğitim faaliyetine devam etmektedir. Bunlar: İLİTAM, ön lisans programları,¹⁴¹ lisans,¹⁴² tezsiz yüksek lisans programlarıdır.¹⁴³

2010-2011 eğitim-öğretim yılında açılan İLİTAM programına ilk yıl 482 öğrenci, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ise 496 öğrenci kayıt yaptırmıştır. İlk mezunlarını 2012-2013 eğitim-öğretim döneminde veren programa, 2021-2022 eğitim-öğretim yılına kadar kaydolan öğrenci sayısı 7511, mezun öğrenci sayısı ise 4959’dur.¹⁴⁴ 2022-2023 yılında programa verilen kontenjan sayısı 300 kişidir.

Oluşturulan sanal şubeler her sınıf için A ve B olmak üzere 4 şubeden müteşekkildir. Şubeler 3. sınıflarda en az 150 kişi olmakla beraber dersten derse farklılık göstermektedir. Diğer taraftan 4. sınıf şubeleri en az 250 kişi olmakla beraber sayı aynı şekilde değişebilmektedir. Oluşturulan sanal şubelerde dersler senkron olarak yürütülmekte olup bu derslerin kayıtları oluşturulmaktadır. Öğrenciler, öğrenci numarası ve şifresiyle sisteme giriş yapıp istediği saatte derslerini internet üzerinden takip edebilmektedir. Canlı derslere devam zorunluluğu olmadığından senkron derslere katılım oranı düşüktür. Her yarıyılın sonunda, final sınavlarından önce yüz yüze dersler yapılmaktadır. Zikredilen bu derse katılım zorunluluğu olmadığından katılım oldukça azdır. Programda verilen dersler, kredileri ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:¹⁴⁶

¹³⁹ <https://www.inonu.edu.tr> (Erişim tarihi 07.12.2022).

¹⁴⁰ <https://www.inonu.edu.tr> (Erişim tarihi 07.12.2022).

¹⁴¹ Bilgisayar Programcılığı, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları.

¹⁴² Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi.

¹⁴³ Sağlık Kuruluşları Yöneticiliği.

¹⁴⁴ İLİTAM programı sayısal verileri için bkz. <https://www.inonu.edu.tr/ilitam/menu/16460/yillara-gore-ogrenci-mezun-sayilarimiz> (Erişim tarihi 07.12.2022).

¹⁴⁶ <https://www.inonu.edu.tr> (Erişim tarihi 07.12.2022).

V. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, SistematiK Kelam I, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Felsefe Tarihi, Dinî Gruplar Sosyolojisi, (22 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid II, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Ahlak Felsefesi, SistematiK Kelam II, İslâm Tarihi I, Din Eğitimi, Yaşayan İslâm Mezhepleri, (22 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Dinî İletişim ve Rehberlik, (22 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Toplumsal Değişme ve Din, (22 Kredi-30 AKTS).

Her dönemde her bir ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Vize sınavları çevrimiçi olarak yapılmaktadır. Final ve bütünleme sınavları öğrencinin bizzat fakülteye gelerek dersliklerde sınava girmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir. Vize sınavının ortalamaya etkisi % 20, final ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi ise % 80 iken 2022-2023 eğitim-öğretim yılında YÖK'ün almış olduğu karar neticesinde tüm vize sınavları da ilgili tarih itibarıyla yüz yüze yapılması kararlaştırılmış ve vize sınavının ortalamaya etkisi % 40 olarak belirlenmiştir. Fakat 01.11.2022 tarihli ilgili senato kararıyla¹⁴⁸ üniversite özelinde 2022-2023 yılına mahsus olmak kaydıyla bu sınavların yine çevrimiçi olarak yapılması kararlaştırılmıştır. Kur'ân-ı Kerim final ve bütünleme sınavı, öğretim elemanlarından oluşturulan sınav komisyonu tarafından “ezber dinleme”, “yüzüne okuma” ve “tecvid bilgisi” ile ilgili müfredatın sorulması yoluyla gerçekleşmektedir. Notların belirlenmesi hususunda bağıl değerlendirme sistemi kullanılmaktadır. Bir dersi geçmek için ilgili dersin yarıyıl notu en az 50 olması gerekmektedir. Öğrencinin notuna ilişkin harf sistemi aşağıdaki gibidir:¹⁵⁰

¹⁴⁸ Senato kararı için bkz. <https://www.inonu.edu.tr/menu/21580/yonerge> (Erişim tarihi 07.12.2022)

¹⁵⁰ <https://www.inonu.edu.tr> (Erişim tarihi 07.12.2022).

A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2 ve C3 harf notunu alan öğrenci ilgili dersi geçmiş anlamına gelmektedir. D1, D2 ve D3 “Şartlı Geçme” anlamına gelmektedir.¹⁵¹

2.1.1.6. Ondokuzmayıs Üniversitesi İLİTAM Programı

Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Yüksek İslâm Enstitüsü olarak kurulmuş ve Samsun İlim Yayıma Vakfı’na ait bir binada 149 öğrenci ile eğitime başlamıştır. 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye’deki Yüksek İslâm Enstitüleri fakülteye dönüştürülünce “Samsun Yüksek İslâm Enstitüsü” de İlahiyat Fakültesi adıyla OMÜ bünyesine dâhil edilmiştir. Dönüştürme işleminden sonra bir süre daha eski yerinde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden fakülte 1983 yılında o zamanlar Atakum Kampüsünde bulunan Eğitim Fakültesine birine nakledilmiştir. Burada yaklaşık altı yıl hizmet veren fakülte 1989 yılında geçici olarak Kurupelit Yerleşkesi içerisindeki Tıp Fakültesi’ne ait binalarda eğitim öğretime devam etmiştir. Fakülte 1996-1997 eğitim-öğretim yılında kendi binasına taşınarak hâlen içinde bulunduğu binada faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁵²

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (OMÜ-UZEM) 2009 yılında faaliyete başlamıştır. 2022 yılı itibarıyla OMÜ-UZEM programı üzerinden 10 tezsiz yüksek lisans,¹⁵³ kampüs içi ortak dersler, 9 önlisans,¹⁵⁴ lisans tamamlama ve sertifikasyon eğitimleri¹⁵⁵ verilmektedir. Lisans tamamlama programında İLİTAM ve Ebelik Lisans Tamamlama bölümleri mevcuttur.

İLİTAM Programı 2011-2012 eğitim-öğretim yılında açılmış ve programa 300 kişilik kontenjan verilmiştir. Kontenjan sayısı dönem dönem değişen programda 2020-2021, 2021-2022 yıllarında 250; 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 2022-2023 eğitim öğretim yılında İLİTAM programına kayıtlı 1250 öğrenci bulunmaktadır. Program 14’er haftalık dört dönemden oluşmaktadır.

¹⁵¹ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.inonu.edu.tr> (Erişim tarihi 07.12.2022).

¹⁵² <https://ilahiyyat.omu.edu.tr> (Erişim tarihi 25.11.2022).

¹⁵³ Biyoloji, Eğitim Programı ve Öğretimi, Eğitim Yönetimi, Girişimcilik ve Yenilikçilik, Matematik, Sağlık Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Taşınmaz Değerleme ve Geliştirme, Veri Bilimi ve Yerel Yönetimler.

¹⁵⁴ Bilgisayar Programcılığı, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Çağrı Merkezi Hizmetleri, Çocuk Gelişimi, İnternet ve Ağ Teknolojileri, İşletme Yönetimi, İş Sağlığı ve Güvenliği, Medya ve İletişim ve Posta Hizmetleri.

¹⁵⁵ Sertifikasyon programları detaylı bilgi için bkz. <https://uzem.omu.edu.tr>

Her dönem oluşturulan sanal sınıflarda ilgili dersin öğretim elemanları tarafından dersler senkron ve asenkron şeklinde işlenmektedir. Asenkron dersler OMU-UZEM stüdyolarında dersin hocası tarafından alınan kayıtların UZEM vasıtasıyla sisteme yüklenmesiyle gerçekleşmektedir. Senkron dersler ise hocanın dersi canlı olarak anlatması ve ders anında kayıt yapması suretiyle gerçekleşmektedir. Öğrenci asenkron derse günün istediği saatinde ulaşabilmektedir. Canlı yapılan derslere devam zorunluluğu yoktur. Fakat dersin öğretim elemanı düzenli giriş yapan öğrencilere kanaat notu verebilmektedir.¹⁵⁶ 2022-2023 eğitim öğretim yılında 3. ve 4. sınıfların 2'er adet şubesi bulunmaktadır. Normal şartlar altında 300 öğrenci olması gereken sınıflarda bazı derslerde öğrenci sayısı -dersi alttan alan öğrenciler dolayısıyla- 700'e kadar çıkmaktadır.¹⁵⁷ Program dâhilinde verilen dersler aşağıdaki gibidir:¹⁵⁸

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, SistematiK Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi, İletişim ve Halkla İlişkiler, (20 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Ahlak Felsefesi, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi I, Din Eğitimi, (20 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, (20 Kredi-30 AKTS).

Bir eğitim-öğretim döneminde her ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavı yapılmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar vize sınavları çevrimiçi yapılırken final sınavları fakülte binası dersliklerinde gerçekleşmekteydi. Mezkûr dönem itibarıyla vizelerin de yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Yine 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ders başarı puanı hesaplamasında vize sınavının % 20'si, final sınavının da % 80'i baz alınarak hesaplanmaktaydı. 2022-2023 eğitim öğretim yılı itibarıyla dönem içi vize sınav puanının % 40'ı, final ve bütünleme sınav puanının % 60'ı baz alınarak başarı puanı hesaplanmaya başlamıştır. Sınavlar dersin öğretim elemanları tarafından çoktan seçmeli sorular şeklinde hazırlanmaktadır. Kur'ân-ı Kerim final sınavları ise Kur'ân-

¹⁵⁶ <https://ilahiyat.omu.edu.tr> (Erişim tarihi 25.11.2022).

¹⁵⁷ Yaşar Akaslan, *Kişisel Görüşme*, 10 Kasım 2022.

¹⁵⁸ <https://ilahiyat.omu.edu.tr> (Erişim tarihi 25.11.2022).

1 Kerim öğretim elemanları tarafından mülakat şeklinde gerçekleştirilmektedir. Geçme notu 60 olmakla beraber bağıl değerlendirme sistemi gereği baraj olan 50 puanı aldıktan sonra sınıf ortalamasıyla ders geçmek de mümkündür.¹⁶¹

2.1.1.7. Dokuz Eylül Üniversitesi İLİTAM Programı

Yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının devamı olarak ilk “Yüksek İslâm Enstitüsü” İstanbul’da 1959 yılında açılmıştır. Akabinde 13 Eylül 1966 tarihinde İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü eğitim öğretime başlamıştır. İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü 20 Temmuz 1982 tarihinde, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunun geçici 28. maddesi gereğince yükseköğretim kurumlarının yeniden teşkilatlanmasını düzenleyen 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İzmir’de yeni kurulan Dokuz Eylül Üniversitesi’ne bağlı İlahiyat Fakültesi’ne dönüştürülmüştür.¹⁶⁴ 2011-2012 öğretim yılından itibaren de Uzaktan Eğitim Merkezi (DEUZEM) vasıtasıyla İLİTAM programına öğrenci almaya başlamıştır.

DEUZEM 26 Kasım 2010 tarihinde açılmıştır.¹⁶⁵ Bünyesinde zorunlu ortak dersler,¹⁶⁶ önlisans,¹⁶⁷ İLİTAM, yüksek lisans,¹⁶⁸ sertifika programları, kurslar, kurum içi eğitimler verilmektedir.¹⁶⁹

2011-2012 eğitim-öğretim yılında açılmış olan İLİTAM programına o yıl 300 kişilik kontenjan ayrılmıştır. 2020-2021 ve 2021-2022 eğitim-öğretim dönemlerinde 400 kişi olarak verilen kontenjan 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde 300 kişi olarak belirlenmiştir. İLİTAM programında her iki sınıfta 1’er adet şube bulunmaktadır. 3. sınıflar en az 300 kişilik 1 şube; 4. sınıflar en az 400 kişilik 1 şubeden müteşekkildir. Bunun yanında dersleri alttan alan öğrenci sayısına göre de bu sayı farklılık göstermektedir. Dersler öğretim üyeleri tarafından ve Dokuz Eylül Üniversitesi Öğrenim Yönetim sistemi (DEÖYS) üzerinden Eğitim Merkezi’nde hafta içi saat 18:00’den itibaren verilmektedir.¹⁷⁰ Öğrenci senkron dersler esnasında öğretim elemanına soru sorabilme imkânına sahiptir. Bunu ya sistem üzerinden mesaj yazarak ya da hocanın izniyle canlı derse bağlanarak yapabilmektedir. Yapılan

¹⁶¹ <https://ilahiyyat.omu.edu.tr> (Erişim tarihi 25.11.2022).

¹⁶⁴ <https://ilahiyyat.deu.edu.tr/tr/tanitim> (Erişim tarihi 09.10.2022).

¹⁶⁵ <https://deuzem.deu.edu.tr/hakkimizda/tarihcemiz> (Erişim tarihi 09.10.2022).

¹⁶⁶ Yabancı Dil, Türk Dili ve Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi.

¹⁶⁷ Bilgisayar Programcılığı.

¹⁶⁸ Yönetim Bilişim Sistemleri, Kalite Yönetimi, Deniz Turizmi, İngilizce İşletme Yönetimi, Maliye Bölümü, Afet Yönetimi.

¹⁶⁹ <https://deuzem.deu.edu.tr/hakkimizda/tarihcemiz> (Erişim tarihi 09.10.2022).

¹⁷⁰ <https://deuzem.deu.edu.tr/programlarimiz> (Erişim tarihi 09.10.2022).

senkron dersler kayıt altına alınarak sisteme kaydedilmektedir. İlgili kayıtlar günün 24 saatinde öğrencinin derse ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Dersler 14 hafta boyunca devam etmekte, akabinde final sınavından önce yüz yüze dersler yapılmaktadır. Derslere katılım zorunlu olmadığından katılım oranı düşüktür. Ders sayısı V. yarıyıl 8; VI. yarıyıl 10, VII. ve VIII. yarıyıl 9'ar adettir. Ayrıca İLİTAM programında 2019-2020 eğitim-öğretim yılı itibarıyla formasyon eğitimi vermeye başlamıştır. Uygulamaya göre formasyon derslerini almak istediğini beyan eden öğrencilerden en yüksek DGS yerleştirme puanına sahip 50 öğrenci, öğretmenlik formasyon derslerini alabilmektedir. İLİTAM programı esnasında verilen dersler kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:¹⁷²

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, İslâm Bilimlerinde Yöntem, İslâm Tarihi ve Medeniyet, Mantık, Tefsir ve Tefsir Metinleri, (20 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Arapça II, Felsefe Tarihi, Hadis ve Hadis Metinleri, İslâm Ahlak Felsefesi, İslâm Mezhepler Tarihi, Kur'ân-ı Kerim II, Osmanlı Türkçesi, (23 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Ana Konularıyla Kur'ân, Fıkıh Usûlü, İslâm Felsefesi, Sistematiik Kelam, Tasavvuf, (21 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Din Eğitimi, Din Felsefesi, Din Hizmetleri Rehberlik ve İletişim, Dinler Tarihi, İslâm Hukuku, Kur'ân-ı Kerim IV, (21 Kredi-30 AKTS).

Bir öğretim yarıyılında her ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Zikredilen tüm sınavların 2022-2023 eğitim yılı ve sonrası için yüz yüze yapılma kararı alınmıştır. Yüz yüze yapılan ara sınavların ortalamaya etkisi % 40, yarıyıl sonu veya bütünleme sınavın ortalamaya etkisi % 60 olarak değerlendirilmektedir. Yönetim kararı ya da zorunlu durumlarda sınavlar çevrimiçi yapılacaksa ara sınavların ortalamaya etkisi % 10, yüz yüze yapılan final ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 90 olmaktadır. Sınavlar mutlak ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Öğrencinin bir dersten geçmesi için o dersin final veya bütünleme sınavından en az 50 alması gereklidir. Buna ek olarak öğrencinin derisi geçebilmesi için başarı notunun en az 50 olması gerekmektedir.¹⁷⁴

¹⁷² <https://ilahiyat.deu.edu.tr/tr/tanitim> (Erişim tarihi 09.10.2022).

¹⁷⁴ <https://ilahiyat.deu.edu.tr/tr/tanitim> (Erişim: 09.10.2022).

2.1.1.8. Dicle Üniversitesi İLİTAM Programı

11 Temmuz 1992 tarihinde kurulan Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1993 yılında 28 öğrenciyle Diş Hekimliği Fakültesi'ne ait binada eğitim-öğretime başlamış ve 2000 tarihinden itibaren kendi binasına taşınmıştır. 1997-1998 eğitim-öğretim yılında ilk mezunlarını veren fakültede 2011 yılında İLİTAM programı açılmıştır.¹⁷⁶ Dicle Üniversitesi Uzaktan Eğitim ve Araştırma Merkezi (DUZEM) 14.07.2010 tarihinde kurulmuştur.¹⁷⁷ DUZEM tarafından sertifika programları, üniversite içindeki ortak dersler, lisans tamamlama programları ve lisansüstü dersleri verilmektedir.

2011-2012 eğitim-öğretim yılında 300 kişilik kontenjanla açılan İLİTAM programının kontenjanı 2021-2022 yılında 500; 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise 300 olarak belirlenmiştir.¹⁷⁸ DUZEM tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde yürütülen programda her sınıfta 3'er şube olmak üzere 6 şube bulunmaktadır. Şubeler A, B ve C şeklinde tasnif edilmiştir. Her şubede 100'er öğrenci bulunmakla beraber bu sayı dersin durumuna göre değişmektedir; buna göre dersi alttan alan öğrenci durumuna göre sayıda artışlar gerçekleşmektedir. Oluşturulan şubelerde dersin hocası tarafından dersler senkron ve asenkron şekilde verilmektedir. Dersin nasıl yapılacağı konusunda ders öncesinde ilgili öğretim elemanı tarafından sistemden duyuru yapılmaktadır. Dersler 14 hafta boyunca sisteme kaydedilerek öğrencinin istediği vakitte ulaşabilmesine imkân sağlamaktadır. Derste öğrencinin eğer bir sorusu varsa sistem üzerinden hocaya mesaj atabilmekte veya hocanın izni ile sisteme bağlanarak sorusunu sorabilmektedir. Program dâhilinde verilen dersler aşağıdaki gibidir:¹⁸⁰

V. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid I, Fıkıh Usûlü, Sistematik Kalam, Mantık Osmanlı Türkçesi, Yaşayan İslâm Mezhepleri, (20 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid II, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Ahlak Felsefesi Felsefe, Tarihi İslâm Tarihi I, Dinî Gelişim Psikolojisi, (20 Kredi-30 AKTS).

¹⁷⁶ <https://www.dicle.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

¹⁷⁷ Verilen ders ve sertifika programları hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://www.dicle.edu.tr>

¹⁷⁸ <https://www.dicle.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

¹⁸⁰ <https://www.dicle.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

VII. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Din ve Ahlak Öğretimi, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân Okuma ve Tecvid IV, Hadis Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, (20 Kredi-30 AKTS).

Her bir ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavın başarı notuna katkısı % 40, yarıyıl sonu sınavı ve bütünleme sınavının katkısı ise % 60'tır. Bunun yanında zikredilen sınavlar 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla yüz yüze olmaya başlamıştır. Bunun öncesinde ara sınavlar çevrimiçi yapılmaktaydı. Öğrencinin final sınavından en az 60 puan alma zorunluluğu vardır.¹⁸¹ Bir dersten AA, BB, CB ve CC harf notlarından birini alan öğrenci o dersi geçmiş sayılmaktadır.¹⁸²

2.1.1.9. Fırat Üniversitesi İLİTAM Programı

1994-1995 eğitim-öğretim yılında 54 öğrenciyle eğitim-öğretime başlayan İlahiyat Fakültesi, ilk mezunlarını 1998-1999 yılında vermiştir. 2011-2012 eğitim-öğretim yılından itibaren İLİTAM programı açılmıştır.¹⁸³

Fırat Üniversitesi'ne bağlı Uzaktan Eğitim Merkezi (FUZEM) 1 Temmuz 2002 tarihinde açılmıştır. Eğitim Yönetimi, Eğitim Programları ve Öğretim, Eğitim Teknolojileri Tezsiz Yüksek Lisans ve İLİTAM programları mevcuttur.¹⁸⁵ Ayrıca üniversitenin ortak dersleri de FUZEM aracılığıyla yapılmaktadır.

İLİTAM programının açılması ve 2011-2012 öğretim yılında öğrenci alınması konusundaki teklifi 04.05.2011 tarihli Yükseköğretim Genel Kurulu toplantısında incelenerek uygun görülmüştür.¹⁸⁶ 2011-2012 eğitim-öğretim yılında 300 öğrenciyle eğitime başlayan İLİTAM için 2020-2021 ve 2021-2022 eğitim-öğretim yıllarında 350 kişilik kontenjan belirlenmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde ise bu sayı 300 olarak sınırlanmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 3 ve 4. sınıf için 2'şer şube bulunmaktadır. 3. sınıf A şubesinde 150; B şubesinde 150 öğrenci olmakla beraber bazı derslerde alttan kalan öğrencilerin olması hasebiyle bu sayı çok daha fazladır. 4. sınıflarda bir şube en az 175 kişi ise de

¹⁸¹ <https://www.dicle.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

¹⁸² <https://www.dicle.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

¹⁸³ <http://ilahiyatf.firat.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

¹⁸⁵ <http://ilahiyatf.firat.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

¹⁸⁶ <http://ilahiyatf.firat.edu.tr> (Erişim tarihi 03.12.2022).

sayı ifade edildiği gibi değişkenlik arz etmektedir. Oluşturulan şubelerde dersler senkron şekilde işlenmektedir. Nadiren de olsa bazı dersler özelinde asenkron dersler olabilmektedir. İlgili Dersin hocası, dersi işlerken sistemdeki kayıt butonunu aktif hâle getirerek dersi kayıt altına almaktadır. Derste soru sormak isteyen öğrenci sistem üzerinden hocaya soru sorabilmekte veya Kur’ân-ı Kerim dersi gibi pratik boyutu olan derslerde öğretim elemanı öğrenciden okumasını isteyebilmektedir. Bu gibi durumlarda öğrenci duruma göre sesini veya hem ses hem de görüntüyü açarak derse katılım sağlayabilmektedir. Derslere katılım oranı % 30-40 civarındadır. Senkron derslere katılım zorunlu değildir. Final haftasından önce uygulanmak üzere her bir ders için yüz yüze eğitim söz konusudur. Fakat zorunlu olmadığından katılım oranı oldukça düşüktür. Yarıyıllara göre verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:¹⁸⁷

V. Yarıyıl: Kur’ân Okuma ve Tecvid I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, Sistematik Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Yaşayan İslâm Mezhepleri, (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur’ân Okuma ve Tecvid II, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Ahlak Felsefesi, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi I, Din Psikolojisinin Temel Kavramları, (22 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur’ân Okuma ve Tecvid III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Dinî Gruplar Sosyolojisi, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur’ân Okuma ve Tecvid IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Din Hizmetlerinde Etkili İletişim, (22 Kredi-30 AKTS).

Sınavlar konusunda her bir ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavın başarı notuna etkisi % 20, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavının etkisi % 80 idi. Zikrettiğimiz bu dönemde vize sınavları 20 soruluk çevrimiçi sınavlar olurken final sınavları yüz yüze olmaktaydı. 2022-2023 eğitim-öğretim yılıyla beraber vize sınavının ortalamaya etkisi % 40; final sınavının ortalamaya etkisi % 60 olmuştur. Bunun sebebi ise YÖK tarafından 2022-2023 eğitim öğretim yılı ile beraber vize sınavlarının da yüz yüze olacağını kararlaştırmasıdır. Bunun yanında bir dersin başarı notu, bağlı

¹⁸⁷ <http://ilahiyatf.firat.edu.tr/page/6452> (Erişim tarihi 03.12.2022).

değerlendirme sistemiyle değerlendirilmektedir. Harf karşılığı olarak AA, BA, BB CB ve CC notunu alan öğrenci o dersten başarılı sayılmaktadır. DC ve DD notları koşullu geçmeyi ifade ederken FF başarısız sayılmaktadır.¹⁸⁸

2.1.1.10. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İLİTAM Programı

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 31 Ekim 1994 tarihinde eğitim-öğretime başlamıştır.¹⁸⁹ Cumhuriyet Üniversitesi İLİTAM programı 2011-2012 eğitim-öğretim yılında YÖK tarafından 200 kişilik kontenjan verilmesiyle birlikte eğitim-öğretime başlamıştır. İLİTAM programına 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 350; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 400 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında da 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla programda 3. ve 4. sınıflar için A, B, C ve D şubeleri olmak üzere toplamda 8 şube mevcuttur. Oluşturulan sanal şubelerde 3. sınıflarda her şube 75; 4. sınıflarda ise 100'er öğrenciden müteşekkildir. Programdaki dersler 14 hafta boyunca senkron şekilde yapılmaktadır. Yapılan senkron dersler kayıt altına alınarak öğrencinin istediği anda ilgili derse ulaşabilmesine imkân sağlanmaktadır. Senkron derslere devam zorunluluğu bulunmamaktadır. Ders esnasında öğrenci dersin öğretim elemanına soru sorma imkânına sahiptir. Öğrenciler final öncesindeki haftada yüz yüze eğitime alınmaktadır. Zikredilen bu yüz yüze eğitime devam zorunluluğu olmadığından katılım oranı oldukça düşüktür. İLİTAM programında verilen dersler aşağıdaki gibidir.¹⁹⁰

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, SistematiK Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi.

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, SistematiK Kelam II, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi I, Din Felsefesi.

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Dinler Tarihi I, Tasavvuf I.

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Tasavvuf II, Dinler Tarihi II, İslâm Ahlak Felsefesi.

¹⁸⁸ <http://ilahiyatf.firat.edu.tr> (Erişim tarihi 06.12.2022).

¹⁸⁹ <https://ilahiyat.cumhuriyet.edu.tr> (Erişim tarihi 06.12.2022).

¹⁹⁰ <http://cuzem.cumhuriyet.edu.tr> (Erişim tarihi 06.12.2022).

İLİTAM programında her ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavlar çevrimiçi olarak yapılmaktaydı. Çevrimiçi gerçekleştirilen sınavlar; sınav, ödev, proje gibi materyallerle yapılmaktaydı. Final sınavı ise fakültenin dersliklerinde yapılmaktaydı. İlgili tarihlerde ara sınavın başarı notuna etkisi % 10, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavının başarı notuna etkisi % 90 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere; İLİTAM Programı kapsamında yapılacak tüm sınavlar yüz yüze olacak şekilde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Kampüsünde gerçekleştirilecektir. Bundan sonraki süreçte ara sınavın başarı notuna etkisi % 40, yarıyıl ve bütünleme sınavlarının başarı notuna etkisi % 60 olarak değişmiştir. Başarı notunun belirlenmesinde bağıl değerlendirme sistemi uygulanmaktadır. Öte yandan final sınavından 50 notunu alamayan öğrencinin puanı hesaplanmamaktadır.¹⁹²

2.1.1.11. Kocaeli Üniversitesi İLİTAM Programı

Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bakanlar Kurulu'nun 08.07.2013 tarihli kararı ile kurulmuştur.¹⁹³ 2017-2018 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde fakülte bünyesinde Kocaeli Üniversitesi UZEM (KOUZEM) işbirliği ile İLİTAM programı açılmıştır. Diğer taraftan KOUZEM aracılığıyla 2022-2023 eğitim-öğretim yılıyla 3 ön lisans,¹⁹⁴ İLİTAM, 2 tezsiz yüksek lisans¹⁹⁵ programıyla çeşitli kurslar, seminerler ve konferanslar verilmektedir.

2017-2018 eğitim-öğretim yılında açılan İLİTAM programına o yıl 150 kişilik kontenjan verilmiştir. Ardından 2020-2021, 2021-2022 ve 2022-2023 eğitim öğretim dönemlerinde 300 kontenjan verilmiştir. Programda dersler sanal sınıf ortamında gerçekleştirilmektedir. Oluşturulan sanal şubelerin sayısı 3. ve 4. sınıflarda A, B ve C şeklinde 3'er adettir.¹⁹⁶ Her şubede 100 öğrenci olmasının yanında dersi alttan alan öğrencilerin durumuna göre bazen bu sayı değişebilmektedir. Dersler senkron şekilde işlenmektedir. Öğrenci, ilk defa kayıt olduğu teorik derslerin en az % 70'ine, diğer öğretim türlerinin de en az % 80'ine devam etmek zorundadır.¹⁹⁷ Derse devam zorunluluğu olması sebebiyle derse katılım

¹⁹² <http://cuzem.cumhuriyet.edu.tr> (Erişim tarihi 10.12.2022).

¹⁹³ <http://ilahiyat.kocaeli.edu.tr/hakkimizda> (Erişim tarihi 10.12.2022).

¹⁹⁴ İşletme Yönetimi, Bilgisayar Programcılığı, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları.

¹⁹⁵ İşletme, Eğitim Yönetimi.

¹⁹⁶ Mehmet Maşuk Acar, *Kişisel Görüşme*, 17 Ekim 2022.

¹⁹⁷ <http://uzem.kocaeli.edu.tr> (Erişim tarihi 10.12.2022).

genel olarak % 80-85 oranındadır.¹⁹⁸ Öğrenciler canlı derslerde, derslere sesli veya görüntülü olarak bağlanabilmekte, ders sırasında hocaya soru sorabilmektedirler. Kayıt altına alınan senkron dersler sayesinde öğrenciler istedikleri her an o dersi tekrar izleyebilmektedirler. 14 hafta boyunca çevrimiçi şekilde yapılan derslerin ardından final öncesinde zorunlu yüz yüze eğitim uygulanmaktadır. Öğrenci bu derse gelmediği takdirde final ve bütünleme sınavına girme hakkını kaybetmektedir. Program dâhilinde verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir.¹⁹⁹

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, Mantık, Fıkıh Usûlü, SistematiK Kelam, Osmanlı Türkçesi, Mantık, (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Ahlak Felsefesi, İslâm Tarihi I, Felsefe Tarihi, (20 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, İslâm Felsefesi, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Tefsir Metinleri II, Hadis Metinleri II, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Din Felsefesi, (18 Kredi-30 AKTS).

Her bir ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Vize sınavları eğer çevrimiçi sınav, ödev veya proje olarak uygulanırsa sınav notunun başarı notuna etkisi % 20; final notunun başarı notuna etkisi ise % 80'dir. Eğer ara sınavlar yüz yüze yapılacaksa ara sınav notunun ortalamaya etkisi % 40, final sınavının ortalamaya etkisi ise % 60 olarak hesaplanmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla YÖK'ün almış olduğu kararla çevrimiçi yapılan ara sınavların yüz yüze yapılması kararlaştırılmış ve buna göre vize sınavının başarı puanına etkisi % 40, final sınavının etkisi % 60 olarak belirlenmiştir. Hâlihazırda Kocaeli Üniversitesi lisans ve ön lisans öğrencilerinin not değerlendirilmesinde mutlak değerlendirme sisteme ve bağıl değerlendirme sistemi birlikte kullanılmaktadır. Ders geçme notu 60 olmakla beraber bir dersten AA, BA, BB, BA ve CC harf notlarını alan öğrenci ilgili dersten şartsız geçmiş sayılmaktadır. Fakat ilgili dersten DC (50-59) notunu alan öğrenci GANO'su 2.00 olması durumunda bu dersi şartlı geçebilmektedir.²⁰²

¹⁹⁸ Acar, *Kişisel Görüşme*, 17 Ekim 2022.

¹⁹⁹ <http://uzem.kocaeli.edu.tr> (Erişim tarihi 10.12.2022).

²⁰² <http://uzem.kocaeli.edu.tr> (Erişim tarihi 10.12.2022).

2.1.1.12. Amasya Üniversitesi İLİTAM Programı

Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 23 Haziran 2012 tarihinde açılmıştır.²⁰³ 2015-2016 eğitim-öğretim yılı itibarıyla İlahiyat bölümüne ilk kez öğrenci alınmaya başlanmış, 2018 yılından itibaren zorunlu Arapça hazırlık sınıfının açılmasıyla eğitim-öğretim süresi 5 yıla çıkmıştır.²⁰⁴ 2018 yılında ise İLİTAM açılmıştır.

Amasya Üniversitesi Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (Amasya UZEM) 2011 yılında kurulmuş, 2012 yılında Sınıf Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans ve Bilgi Yönetimi Önlisans programları ile eğitim faaliyetine başlamıştır.²⁰⁵ 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 5 önlisans,²⁰⁶ 4 tezsiz yüksek lisans,²⁰⁷ İLİTAM ve üniversite bünyesindeki ortak zorunlu dersler²⁰⁸ Uzaktan Eğitim Merkezi aracılığıyla verilmektedir.

2018-2019 eğitim-öğretim yılında açılan İLİTAM programı 250 kişilik kontenjanla faaliyetine başlamıştır. Bu sayı 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 100; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 200 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 olarak artış göstermiştir. Oluşturulan sanal şubelerde 3. sınıflar 2 şube, 4. sınıflar yine 2 şubeden müteşekkildir. 3. sınıfların bir şubesi en az 150 kişi olmakla beraber bazı dersleri alttan alanların durumuna göre sayı çoğalmaktadır. Yine 4. sınıflar her bir şubesi en az 100'er kişiden oluşmaktadır. Dersler senkron olarak yapılmaktadır. Derse tekrar etmek isteyen öğrenci senkron dersten 24 saat sonra arşiv bölümünden yapılan dersin tekrarını dinleyebilmektedir. Bunun yanında öğrencinin yararlanması için asenkron videolar, ses kayıtları ve doküman gibi materyaller sistemden paylaşılmaktadır. Her öğrenci kendisine verilmiş olan öğrenci numarası ve şifresiyle ders sistemine girip istediği saatte dersleriyle ilgili materyallere internet üzerinden ulaşabilmektedir. Öğrencinin senkron dersleri takip etmesi zorunlu olmamakla beraber derse düzenli olarak devam etmesi hâlinde final notuna artı puan olarak

²⁰³ <https://ilahiyat.amasya.edu.tr/fakultemiz/tarihce> (Erişim tarihi 08.12.2022).

²⁰⁴ <https://ilahiyat.amasya.edu.tr/fakultemiz/tarihce> (Erişim tarihi 08.12.2022).

²⁰⁵ <https://uzem.amasya.edu.tr> (Erişim tarihi 08.12.2022)

²⁰⁶ İnternet ve Ağ Teknolojileri, Mekatronik, Elektrik, Çocuk Gelişimi, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik.

²⁰⁷ Teknoloji ve İnovasyon Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Öğretim Teknolojileri Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Yenilenebilir Enerji ve Uygulamaları Tezsiz Yüksek Lisans Programı, İş Sağlığı ve Güvenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı.

²⁰⁸ Yabancı Dil, Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi.

yansıtılmaktadır. Programda verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:²⁰⁹

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Fıkıh Usûlü, Mantık, Arapça, Sistematik Kelam, Osmanlı Türkçesi, Din Gelişim Psikolojisi (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça, İslâm Hukuku, İslâm Ahlak Felsefesi, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi, Yaşayan İslâm Mezhepleri, (20 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri, İslâm Hukuku, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri, İslâm Tarihi, Dinî Gruplar Sosyolojisi, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri, Tefsir Metinleri, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Din ve Ahlak Öğretimi, (18 Kredi-30 AKTS).

Bir yarıyıl da her ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları yapılmaktadır. 2022-2023 eğitim yılına kadar ara sınavlar çevrimiçi gözetimsiz olarak, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları ise İlahiyat Fakültesi ve Amasya UZEM'in belirlemiş olduğu mekânlarda yüz yüze yapılmaktaydı. İlgili tarihlerde sınavlarda çoktan seçmeli sorular sorulmakla beraber özellikle final ve bütünleme sınavlarında öğretim üyelerinin isteği doğrultusunda bazı derslerin soruları açık uçlu olacak şekilde hazırlanabilmekteydi. Yine ilgili tarihte ders başarı notunun hesaplanmasında çevrimiçi gözetimsiz olarak yapılan ara sınavların % 20'si; yüz yüze yapılan yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları notunun % 80'i esas alınmaktaydı. Fakat 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla zikredilen tüm sınavlar yüz yüze yapılmaya başlamıştır, vize sınavının ortalamaya etkisi % 40, final ve bütünleme sınavının ortalamaya etkisi % 60 olmuştur. Sınavlar mutlak ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Geçme notu 100 üzerinden 60'tır. Yarıyıl sonunda dersin harf notlarından AA, BA, BB, CB, CC puanlarını alan öğrenci dersten direkt olarak geçerken DC harf notu, ilgili yarıyıla ait puan ortalamasının tam puanın % 60'ı ve üzeri olması durumunda dersi geçebilmektedir. DC harf notu 50-59 puan aralığına denk gelmektedir. Başarı puanı FF olan öğrenci dersten kalmış sayılmaktadır.²¹²

²⁰⁹ <https://ilahiyat.amasya.edu.tr/ogrenci/lisans-programlari-ve-ders-icerikleri/ilitam> (Erişim tarihi 08.12.2022)

²¹² <https://uzem.amasya.edu.tr> (Erişim tarihi 08.12.2022).

2.1.1.13. Bayburt Üniversitesi İLİTAM Programı

Bayburt İlahiyat Fakültesi 2010-2011 döneminde eğitim-öğretime başlamıştır. İlahiyat Lisans programının öğrenim süresi zorunlu Arapça hazırlık dâhil 5 yıldır. Üniversitede uzaktan eğitim programı olan Bayburt Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezinin (BAYUZEM) açılmasıyla birlikte İLİTAM programında öğrenci almaya başlanmıştır. Bunun yanında BAYUZEM aracılığıyla ortak zorunlu dersler de verilmeye başlanmıştır. İlk olarak 2018-2019 öğretim yılında İLİTAM programına 250 kişilik kontenjan verilmiştir.²¹⁴ 2022-2023 eğitim-öğretim yılında İLİTAM programı için 300 kontenjan verilmiştir.

İLİTAM için sanal sınıflar 2'şer şubeden oluşmaktadır. Bu şubelerde öğrenciler okul numarasının sonu tek rakamla bitenler A şubesinde derslere girerken okul numarasının sonu çift rakamla bitenler B şubesinde derslere girmektedirler.²¹⁵ Her şubede en az 150 kişi olmakla birlikte dersin durumuna göre, bir başka deyişle dersi tekrar edenlerin durumuna göre sayı artmaktadır. Oluşturulan sınıflarda dersler 45'şer dakika olacak şekilde planlanmaktadır. Yine dersler 14 hafta boyunca senkron ve asenkron şekilde öğretim elemanının durumu ve okulun planlaması çerçevesinde değişebilmektedir. Dersler senkron olarak işlenmektedir. Canlı olarak işlenen dersler kayıt altına alınarak öğrencinin sonradan izleyebilmesini ve dersi tekrar edebilmesini sağlamaktadır. Senkron derslerde devam zorunluluğu bulunmamaktadır. Her yarıyıl 7 ders verilmektedir. Tüm dersler için final sınavı öncesinde yüz yüze eğitim olup katılım zorunludur. İlgili derse katılmayan öğrenci final sınavına katılamamaktadır.²¹⁶ Program dâhilinde verilen dersler, derslerin kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:²¹⁷

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Osmanlı Türkçesi, Fıkıh Usûlü, Mantık, Arapça I, Sistematik Kelam, Dinî Gruplar Sosyolojisi, (20 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, İslâm Ahlak Felsefesi, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi I, Çağdaş İslâm Akımları, (20 Kredi-30 AKTS).

²¹⁴ <https://bayburt.edu.tr> (Erişim tarihi 13.10.2022).

²¹⁵ <https://bayburt.edu.tr> (Erişim tarihi 13.10.2022).

²¹⁶ Abdurrahman Okuyan, *Kişisel Görüşme*, 18 Aralık 2021.

²¹⁷ <https://bayburt.edu.tr> (Erişim tarihi 13.10.2022).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Dinî Gelişim Psikolojisi, Tefsir Metinleri I, İslâm Tarihi II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Hukuku II, (22 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Din ve Ahlak Öğretimi, (24 Kredi-30 AKTS).

Her ders adına ara sınav, yarıyıl sonu sınavı ve bütünleme sınavı ile birlikte mezuniyet sınavı mevcuttur. Programda 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar vize sınavları çevrimiçi yapılırken, 2022-2023 yılı itibarıyla yüz yüze yapılmaya başlanmıştır. Final sınavları aynı şekilde yüz yüze yapılmaktadır. Vize sınavının ortalamaya etkisi % 40, final ve bütünlemenin ortalamaya etkisi % 60'tır. Daha öncesinde vize sınavları çevrimiçi yapıldığı için ortalamaya etkisi % 15, gözetimli yapılan yılsonu ve bütünleme sınavlarının % 85 idi. Öğrencilerin bir dersten başarılı olabilmeleri için o dersin yarıyıl ortalamasının en az 50 olması gerekmektedir. Harf notlarından; AA, BA, BB, CB ve CC harf notlarından herhangi birini alan öğrenci o dersi geçmiş sayılmaktadır. Bir dersten DD, FD ve FF harf notlarından birini alan öğrenci o dersten başarısız sayılmaktadır. Bunun yanında bir yarıyılın not ortalaması 2.00 ve üstü olan öğrenci DC harf notlu derslerden şartlı olarak geçmektedir. Yarıyıl not ortalaması 2.00 den az olan öğrenci ise DC harf notlu derslerinden başarısız sayılmaktadır.²²¹

2.1.1.14. Kastamonu Üniversitesi İLİTAM Programı

Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 10.01.2012 tarih ve 28169 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan, 16.12.2011 tarih ve 2011/2605 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile kurulmuştur.²²² 2013 yılında kurulan Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (KUZEM) tarafından ön lisans, lisans tamamlama²²³ ve tezsiz yüksek lisans programları²²⁴ ile üniversitenin zorunlu ortak dersleri²²⁵ verilmektedir.

2018-2019 eğitim-öğretim yılında açılan İLİTAM programına ilk yıl 300 kontenjan verilmiştir. 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 100; 2021-2022 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarında 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 3. ve 4. sınıfta 2'şer

²²¹ <https://bayburt.edu.tr> (Erişim tarihi 13.10.2022).

²²² <https://ilahiyat.kastamonu.edu.tr> (Erişim tarihi 08.11.2022).

²²³ İktisat, İşletme, Kamu Yönetimi ve İLİTAM.

²²⁴ İş sağlığı ve Güvenliği Uzaktan Eğitim Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Yönetim ve Organizasyon, Finansal Raporlama ve Denetim.

²²⁵ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, İngilizce ve Türk Dili

adet şube mevcuttur. Her şube 150 öğrenci olacak şekilde belirlenmiştir. Fakat bu sayı bazı derslerde o dersi tekrar eden öğrencilerin durumuna göre farklılık göstermektedir. Programdaki dersler senkron olarak işlenmektedir. Ayrıca bu derslerin tekrarları, asenkron ders videoları ve bazı metin içerikleri öğrencilere verilen şifrelerle günün her saatinde erişime açıktır. Senkron yapılan derslerde devam zorunluluğu bulunmamaktadır. 14 hafta boyunca dersler senkron ve asenkron şekilde tamamlanmaktadır. Final sınavından önce bir haftalık yüz yüze eğitim olup tüm öğrencilerin katılımı zorunludur.²²⁷ Program boyunca verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir.²²⁸

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, SistematiK Kelam I, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Felsefe Tarihi I, Sosyal Bilimler Metodolojisi, (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, SistematiK Kelam II, İslâm Ahlak Felsefesi, İslâm Tarihi I, Felsefe Tarihi II, Yaşayan İslâm Mezhepleri, (22 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Türkiye'de Dinî Akımlar, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Tefsir Metinleri II, Tasavvuf, Din Felsefesi, Hadis Metinleri II, Dinler Tarihi, Dinî Gruplar Sosyolojisi, (18 Kredi-30 AKTS).

Bir öğretim yarıyılında her ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları yapılmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavlar çevrimiçi olarak, dönem sonu ve bütünleme sınavları ise Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve KUZEM'in belirlediği binalarda gözetim altında yapılmaktaydı. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla YÖK'ün aldığı karar ile ara sınavlar da yüz yüze yapılmaya başlanmıştır. Ara sınavların çevrimiçi yapıldığı dönemlerde ara sınavın ortalamaya etkisi % 10, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavının ortalamaya etkisi % 90 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ara sınavların ortalamaya etkisi % 40,

²²⁷ <https://kuzem.kastamonu.edu.tr> (Erişim tarihi 08.11.2022).

²²⁸ <https://ilahiyat.kastamonu.edu.tr/index.php/oegrenci/ilitam> (Erişim tarihi 18.03.2023).

yarıyıl sonu sınavları ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 60'tır. Sınavlar mutlak ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Geçme notu 100 üzerinden 60'tır.²³⁰

2.1.1.15. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İLİTAM Programı

İlahiyat Fakültesi, 25.03.2012 tarihli ve 28244 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 17.02.2012 tarihli ve 2852 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (İBUZEM) ise 2014 tarihinde kurulmuştur.²³² Faaliyete geçmesinin ardından sertifika eğitim programları ve lisans tamamlama alanında eğitim vermektedir. Lisans Tamamlama adına İLİTAM ve Hemşirelik Lisans Tamamlama programları mevcuttur.

İLİTAM programı 2019-2020 döneminde eğitim-öğretime başlamıştır. Programa 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 100; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 400; 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 3. sınıflar 300 kişilik bir şube iken 4. sınıflar 200 kişilik iki şube şeklindedir. Oluşturulan sanal sınıflarda dersler senkron şekilde işlenmektedir. Öğrencinin canlı olarak yapılacak derslerin % 70'ini takip etmesi zorunludur. İlgili dersler oluşturulan şubelerde dersin hocası tarafından bir ders saati 45 dakika olmak kaydıyla dersin haftalık programdaki saatine göre işlemektedir. İşlenen ders kayıt altına alınarak daha sonra sistem üzerinde öğrenciler ile paylaşılmaktadır. Program dâhilinde verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:²³⁵

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Fıkıh Usûlü, Sistemik Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Arapça I, (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Hukuku I, Kariyer Planlama, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi I, Çağdaş İslâm Mezhepleri, (18 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Araştırma Teknikleri, (20 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, İslâm Ahlak Felsefesi, (22 Kredi-30 AKTS).

²³⁰ <https://ilahiyat.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/ilitam> (Erişim tarihi 08.11.2022).

²³² <http://ibuzem.ibu.edu.tr> (Erişim tarihi 23.11.2022).

²³⁵ <http://ibuzem.ibu.edu.tr> (Erişim tarihi 23.11.2022).

İLİTAM programında, her yarıyıl için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları olmak üzere üç sınav mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim dönemine kadar geçen süreçte vize sınavlarının ortalamaya etkisi % 20, final sınavının etkisi % 80 idi. Bunun yanında vize sınavları çevrimiçi olarak yapılmaktaydı. Fakat Yükseköğretim Kurulu'nun 06.10.2022 tarih ve 72807 sayılı kararı gereği vize sınavları da yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Buna göre vizenin ortalamaya etkisi de % 40'a çıkmıştır. Diğer taraftan vize, yarıyıl ve bütünleme sınavları, öğretim elemanlarının tercihinin bağlı olarak test, açık uçlu sorular ve bazı derslerde ise sözlü sınav şeklinde hazırlanabilmektedir. Bir dersten geçmek için belirtilen not ve ona karşılık gelen harf sistemi aşağıdaki şekildedir:²³⁷

90-100 AA, 85-89 BA, 80-84 BB, 75-79 CB, 65-74 CC, 60-64 DC, 55-59 DD, 50-54 FD²³⁸ başarılı; 49 ve aşağısı FF başarısızdır.²³⁹ Ders geçme notu hesaplanırken bağıl sistem kullanılmaktadır. İlahiyat Fakültesinden mezun olmak için programda mevcut olan derslerin tümünü (240 AKTS karşılığı) başarıyla tamamlamak, genel not ortalamasının (GANO) 4.00 üzerinden en az 2.0 ağırlıklı not ortalamasını elde etmek gerekmektedir.²⁴⁰

2.1.1.16. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İLİTAM Programı

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 1992-1993 akademik yılında eğitim-öğretime başlamıştır.²⁴¹ Üniversitenin uzaktan eğitime geçişi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezi'nin²⁴² (KSU UZEM) açılması ile başlamıştır. KSU UZEM bünyesinde 1 ön lisans,²⁴³ 3 lisans tamamlama (İLİTAM, Sağlık Yönetimi Lisans Tamamlama ve Hemşirelik Lisans Tamamlama) ve 4 yüksek lisans²⁴⁴ olmak üzere üç program²⁴⁵ mevcuttur.

İLİTAM programı KSU UZEM tarafından yürütülmekte olup 2019-2020 ve 2020-2021 yılında 100'er öğrenci kontenjan verilmiştir. 2021-2022 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarında kontenjan 300'e çıkmıştır. Programa yerleşen öğrencilere öğretmenlik formasyon dersleri verilmemektedir. Dileyen daha sonra Eğitim

²³⁷ <http://ibuzem.ibu.edu.tr> (Erişim tarihi 23.11.2022).

²³⁸ <http://turizmyo.ibu.edu.tr> (Erişim tarihi 23.11.2022).

²³⁹ <https://kms.kaysis.gov.tr> (Erişim tarihi 23.11.2022).

²⁴⁰ <https://bologna.ibu.edu.tr> (Erişim tarihi 23.11.2022).

²⁴¹ <https://www.ksu.edu.tr> (Erişim tarihi 06.11.2022).

²⁴² Detaylı Bilgi İçin bkz. <https://uzem.ksu.edu.tr>

²⁴³ Çağrı Merkezi Personeli Eğitimi.

²⁴⁴ İşletme, Kamu Yönetimi, Sağlık Yönetimi, Dış Ticaret ve Kambiyo.

²⁴⁵ Detaylı Bilgi İçin bkz. <https://uzem.ksu.edu.tr>

Fakültelerinin açmış olduğu formasyon sertifika programlarına başvurarak formasyon alabilmektedirler.²⁴⁶

2022-2023 eğitim-öğretim yılında her 2 sınıfta da 2'şer şube bulunmakta ve her bir şubenin mevcudu en az 150 kişiden oluşmaktadır. Dersler ÖYS²⁴⁷ üzerinden farklı görüntülü iletişim kanalları aracılığıyla yürütülmektedir. Eğer ÖYS dışında farklı bir kanal aracılığıyla yürütülecekse dersin videosu ÖYS'ye yüklenmektedir. Derslerin hangi yöntemlerle işleneceği yarıyılın başında sistem üzerinden duyurularak konu hakkında öğrencilerin bilgi edinmeleri sağlanmaktadır. Dersin asenkron yürütüldüğü zamanlarda dersin hocası tarafından hazırlanan materyaller ders saatinden önce sisteme yüklenmektedir. Hoca her bir ders için en az 40 dakika süren senkron ve asenkron ders yapmaktadır. Dersin hocası ile öğrenciler arasında canlı iletişim ve etkileşimin sağlanması ve ders konuları ile ilgili soruların cevaplanabilmesi adına dersler en az iki haftada bir eş zamanlı olarak işlenmektedir. Ders yapılacağı zaman sistem üzerinden öğrenciye öncesinde haber verilmektedir. 14 hafta süresince devam eden dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir:²⁴⁹

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arap Dili Ve Edebiyatı I, Mantık, Fıkıh Usûlü, Sistematik Kelam, Osmanlı Türkçesi, Dinî Gelişim Psikolojisi, (22 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arap Dili ve Edebiyatı II, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Din Eğitimi İslâm Tarihi I, Kur'ânda Ana Konular, (22 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, Din Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Dinî Gruplar Sosyolojisi, (22 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Tefsir Metinleri II, Hadis Metinleri II, Fıkıh Metinleri, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Yaşayan İslâm Mezhepleri, Felsefe Tarihi, (24 Kredi-30 AKTS).

Her ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları söz konusudur. 2022-2023 eğitimi yılına kadar vize sınavlarının ortalamaya etkisi % 10, yılsonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi ise % 90 idi. Fakat bu yıl itibarıyla vize

²⁴⁶ <https://uzem.ksu.edu.tr> (Erişim tarihi 06.11.2022).

²⁴⁷ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi UZEM tarafından sağlanan Uzaktan Eğitim Öğrenme Yönetim Sistemi.

²⁴⁹ <https://uzem.ksu.edu.tr> (Erişim tarihi 06.11.2022).

sınavının ortalamaya etkisi % 40, final ve bütünleme sınavının ortalamaya etkisi % 60 olmuştur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar vize sınavları uygulamalı dersler de dâhil uzaktan; yılsonu ve bütünleme sınavları ise yüz yüze olarak yapılmaktaydı. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla tüm sınavların yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak öğrenci final notu olarak en az 35 puan alma zorundadır. Bir dersten AA, BA, BB, CB ve CC harf notlarından birini alan öğrenciler o dersi geçmiş sayılmaktadır. Tüm bunlara ilaveten bir yarıyla ait not ortalaması en az 2.00 olan öğrenci, DC harf notu aldıkları derslerden de başarılı kabul edilmektedir. Harf notu FF, FD, DD, DC olanlar bütünleme sınavına girebilmektedir.²⁵¹

2.1.1.17. Kafkas Üniversitesi İLİTAM Programı

Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 26.09.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararla açılmıştır.²⁵² 2020 yılında Kafkas Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (KAUZEM) kurulmuştur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla da 2 ön lisans,²⁵³ 2 lisans tamamlama²⁵⁴ ve 1 adet de tezsiz yüksek lisans programında²⁵⁵ eğitim verilmektedir.

Kafkas Üniversitesi İLİTAM programı 2020-2021 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. Programa açıldığı yıl 400 kontenjan verilmiştir. İlahiyat Fakültesi ve KAUZEM'in ortaklaşa yürüttüğü İLİTAM Programının 2021-2020 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarında kontenjanı 300'dür. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 3. ve 4. sınıfların 1'er şubesi bulunmaktadır. Fakat Kur'an-ı Kerim dersi özelinde her iki sınıfta da A ve B şubeleri olmak üzere 2 şube mevcuttur.

Öte yandan şubelerde en az 300 öğrenci olmakla beraber alttan ders alanların eklenmesi ile beraber bu sayı bazı derslerde artmaktadır. 14 hafta boyunca dersler senkron olarak yürütülmektedir.²⁵⁶ Canlı dersler esnasında öğrencilerin dersin hocasına mesaj ya da sistem üzerinden yüz yüze soru sorması mümkündür. Senkron derslere katılım zorunlu değildir. Öğrenciler derslerle ilgili tüm içeriklere, kendilerine verilen şifrelerle sistem üzerinden günün her saatinde ulaşılabilir. Öğrenciler gerektiğinde final öncesindeki son derste fakülteye bizzat gelerek derse

²⁵¹ <https://uzem.ksu.edu.tr> (Erişim tarihi 11.11.2022).

²⁵² <https://www.kafkas.edu.tr/ilahiyat> (Erişim tarihi 11.11.2022).

²⁵³ Sağlık Yönetimi, Spor Yönetimi, Sosyal Hizmetler.

²⁵⁴ İLİTAM ve Çağrı Merkezi Personeli Eğitimi.

²⁵⁵ Sağlık Yönetimi.

²⁵⁶ Ders programı ve ders saatleri için bkz. <https://www.kafkas.edu.tr/ilahiyat>

alınmaktadır. Program dâhilinde verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir.²⁵⁷

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, Fıkıh Usûlü, Sistematik Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi, Dinî Gelişim Psikolojisi, (18 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Arapça II, İslâm Mezhepleri Tarihi, İslâm Hukuku I, İslâm Tarihi, Felsefe Tarihi, Çağdaş Dinî Akımlar, (18 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku II, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm Tarihi II, Dinî Gruplar Sosyolojisi, İslâm Ahlak Felsefesi, (18 Kredi-30 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Tasavvuf, Dinler Tarihi, Yaygın Din Eğitimi, (18 Kredi-30 AKTS).

Bir öğretim yarıyılında her ders için en az ara sınav, yıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavın not ortalamasına etkisi % 20 ve yarıyıl sonu sınavının notunun % 80 idi. Ayrıca 2022-2023 eğitim-öğretim yılından önce vize sınavları çevrimiçi olarak yapılmaktaydı. Fakat 2022-2023 eğitim-öğretim yılında alınan kararın ardından vize notunun başarı notuna etkisi % 30, final sınavının başarı notuna etkisi % 70 olmuştur. Ders geçme notu en az 60 olmakla birlikte diğer şartlara ek olarak ilgili dersin final veya bütünleme sınavından en az 50 puan almak gerekmektedir. Final veya bütünleme sınavından 50 alamayan öğrencinin not ortalaması ne olursa olsun başarısız sayılmaktadır. Notlar mutlak değerlendirmeye göre belirlenir. Notlarla alakalı sistem aşağıdaki gibidir.²⁵⁸

Bir dersten AA'dan CC'ye kadar olan harf notlarından herhangi birini alan öğrenci ilgili dersi geçmiş sayılırken DC veya DD alan öğrenci, şartlı şekilde geçmektedir. Öğrencinin dersi geçebilmesi için yılsonu GANO'sunun 2.00 ve üzeri olması lazımdır. 2.00 altında olan öğrenci DC ve DD notlarıyla ilgili dersten kalmaktadır. DC harf notunun 100'lük sistemde karşılığı 55-59; DD harf notunun 100'lük sistemde karşılığı 50-54 not aralığıdır. FD ve aşağı not alan öğrenci dersten kalmakta ve o dersi tekrar etmesi gerekmektedir.²⁵⁹

²⁵⁷ <https://uzem.ksu.edu.tr> (Erişim tarihi 11.11.2022).

²⁵⁸ <https://uzem.ksu.edu.tr> (Erişim tarihi 11.11.2022).

²⁵⁹ <https://www.kafkas.edu.tr/kaudem/tr> (Erişim 15.11.2022).

2.1.1.18. Siirt Üniversitesi İLİTAM Programı

Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 16.12.2011 tarihinde açılması kararlaştırılmış ve 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 203 öğrenciyle eğitime başlamıştır.²⁶⁰ Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi ise Siirt Üniversitesi Senatosunun ilgili kararı ile 2014 kurulmuştur.²⁶¹ 2015-2016 eğitim-öğretim yılı itibarıyla da ilk öğrencilerini alarak eğitim-öğretim hizmeti vermeye başlamıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında üniversite ortak dersleri, İLİTAM, ortak eğitim programları²⁶² alanlarında eğitimler verilmektedir.

İLİTAM programı 2021-2022 eğitim-öğretim yılında açılmış ve o yıl 100 öğrenci kontenjan verilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında kontenjan 300'e çıkarılmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 3. ve 4. sınıflar 1'er şubeden müteşekkildir. 14 haftalık dersler öğretim elemanı tarafından senkron şekilde verilmektedir. Dersler hafta içi her gün saat 19:00'da başlamakla birlikte her ders saati 30 dakikadan müteşekkildir. 19:00'da başlayan dersler 30 dakika ders 10 dakika teneffüs olacak şekilde 21:40'a kadar devam etmektedir. Ders anında öğrenci dersin hocasına soru sorabilmekte, Kur'ân-ı Kerim dersi gibi pratik derslerde okuma yapmakta ya da hocasının sormuş olduğu soruyu cevaplayabilmektedir. Öğrencinin eğitim dönemi sürecinde yapılacak senkron derslere çevrimiçi % 70 oranında devam etmesi veya kayıtlı dersleri % 70 oranında izlemesi zorunludur. Program dâhilinde verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir: ²⁶⁵

V. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim I, Arapça I, İslâm Hukuk Usûlü, Sistematik Kelam, Mantık, Osmanlı Türkçesi, İslâm Tarihi I (20 Kredi-30 AKTS).

VI. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim II, Tasavvuf, Arapça II, İslâm Ahlak Felsefesi, Felsefe Tarihi, İslâm Tarihi II (20 Kredi-30 AKTS).

VII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim III, Din ve Ahlak Eğitimi, Tefsir Metinleri I, İslâm Hukuku I, İslâm Felsefesi, Hadis Metinleri I, İslâm İlimlerinde Yöntem (22 Kredi-30 AKTS).

²⁶⁰ <https://ilahiyat.siirt.edu.tr> (Erişim 15.10.2022).

²⁶¹ Siirt Üniversitesi Senatosunun 27.06.2014 tarih ve 2014/12-06 sayılı kararı önerisi ile Yüksek Öğretim Yürütme Kurulu'nun 10.09.2014 tarihli toplantısında "Dayanak: 2547 Sayılı YÖK Kanunu, 2880 Sayılı Değişik: 7/d-2" maddesi gereği alınan karar ile kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. <https://ilahiyat.siirt.edu.tr>

²⁶² İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlığı Programı.

²⁶⁵ <https://ilahiyat.siirt.edu.tr> (Erişim 15.10.2022).

VIII. Yarıyıl: Kur'ân-ı Kerim IV, Hadis Metinleri II, Tefsir Metinleri II, Din Felsefesi, Dini Gruplar Sosyolojisi, İslâm Hukuku II, Dinler Tarihi, (22 Kredi-30 AKTS).

Her yarıyıl için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavlar, ilgili kurul tarafından eğer istenirse küçük ara sınavlar, ödev veya proje şeklinde uygulanabilmektedir. Ayrıca 2022-2023 eğitim-öğretim yılından önce vizeler çevrimiçi olarak yapıldığı için başarı puanına etkisi % 20; final puanının etkisi ise % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla vize sınavları yüz yüze yapılacağından vizenin ortalamaya etkisi % 40; final puanın ortalamaya etkisi ise % 60 olmuştur. Ders başarı puanına dair bilgiler aşağıdaki gibidir:²⁶⁷

Final sınavından ya da bütünleme sınavından 50 notunu alamayan öğrenci ilgili dersten kalmaktadır. Dersi geçmesi için AA, BA, BB, CB ve CC notlarını alması gerekir ki buradaki en düşük not 60'tır. Fakat ortalaması 2.00'nin altında kalan öğrencilerin başarı notlarını 2.00'ye yükseltebilmek için CD ve altı olan dersleri tekrar etmesi gerekir. Diğer taraftan ortalaması 2.00 ve üzeri öğrenciler DC, CD, DD notlarını alsa dahi ilgili dersi şartlı geçme hakkına sahip olabilir.²⁶⁸

2.1.1.19. Iğdır Üniversitesi İLİTAM Programı

İlahiyat Fakültesi eğitim-öğretime 05.10.2009 tarihinde başlamıştır. 2018 yılına gelindiğinde Iğdır Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi (IU-UZEM) açılmıştır. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ise İLİTAM programı açılarak yelpaze daha da genişlemiştir. IU-UZEM aracılığıyla İLİTAM programının yanında, tezsiz yüksek lisans programları²⁶⁹ zorunlu ortak dersler ve sertifika programları için eğitimler verilmektedir.

İLİTAM programı 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde 100 kişilik kontenjanla açılmıştır. Hâlihazırda 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 kişilik kontenjanla eğitime devam etmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 3. sınıflar 2, 4. sınıflar 1'er şubeden müteşekkildir. Dersler senkron olarak yapılmaktadır. Bu sistemde öğretim elemanı dersi önceden belirlenen ders saatlerinde çevrimiçi olarak

²⁶⁷ <https://ilahiyat.siirt.edu.tr> (Erişim 15.10.2022).

²⁶⁸ <https://ilitam.siirt.edu.tr/detay/mevzuat> (Erişim 18.03.2023)

²⁶⁹ Türk Dili Edebiyatı Tezsiz Yüksek Lisans, İş Sağlığı ve Güvenliği Tezsiz Yüksek Lisans, İşletme Tezsiz Yüksek Lisans alanlarında eğitim programları uygulanmaktadır.

yapmaktadır. Dersin hocası ders başladığı andan itibaren dersi sisteme kaydetmektedir. Öğrencilerin çevrimiçi yapılan derslerde devam zorunluluğu vardır. Bundan dolayı ders anında derse katılım olmasa dahi öğrenci daha sonradan o dersi dinlemek zorundadır. Sonradan dinlediği ders devam niteliği taşımaktadır. Yapılan görüşmelerde 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bazı öğrencilerin devamsızlıktan dolayı Kur'ân-ı Kerim dersinden kaldığı bildirilmiştir.²⁷⁰ Diğer taraftan öğrenci sistem üzerinden ders anında dersin hocasına mesaj yoluyla soru sorabilmektedir. Final sınavı öncesindeki haftada yüz yüze canlı ders olmakla beraber bu ders zorunluluk teşkil etmemektedir. İLİTAM programında verilen dersler, kredi ve AKTS değerleri aşağıdaki gibidir.²⁷¹

V. Yarıyıl: Tefsir I, Hadis I, Kur'ân Okuma ve Tecvid I, İslâm Hukuk Usûlü I, Arap Dili ve Belagatı, İslâm Felsefesi, Tarihi İslâm Tarihi I, Sistematik Kelam, İslâm Kurumları Tarihi, Felsefeye Giriş, Yeni Dinî Hareketler, Din Felsefesinin Kaynakları (24 Kredi-32 AKTS).

VI. Yarıyıl: İslâm Mezhepleri Tarihi, İslâm Bilim Tarihi, Türk Kelamcıları, Kur'ân Tercüme Yöntemleri, Çağdaş Felsefe, Tefsir II, Hadis II, Kur'ân Okuma ve Tecvid II, İslâm Hukuk Usûlü II, Arap Dili ve Belagatı II, İslâm Felsefesi Tarihi II, İslâm Tarihi II (24 Kredi-31 AKTS).

VII. Yarıyıl: Tefsir III, Hadis III, Kur'ân Okuma ve Tecvid III, İslâm Hukuku I, Tasavvuf, Din Felsefesi, İslâm Sanatları ve Estetiği, Din Eğitimi, Din Hizmetlerinde Rehberlik ve İletişim, Ortaçağda İslâm ve Batı Düşüncesi, Çağdaş İslâm Düşünürleri, Sosyoloji Tarihi (27 Kredi-33 AKTS).

VIII. Yarıyıl: Tefsir VI, Hadis IV, Kur'ân Okuma ve Tecvid IV, İslâm Hukuku II, İslâm Ahlak Esasları ve Felsefesi, Dinler Tarihi, Türk Tasavvuf Kültürü, Türkiye'de Dinî Akımlar, Günümüz Kelam Problemleri, Bilim Felsefesi ve Mantık Felsefesinin Temel Problemleri, Kur'ân'a Psikolojik Yaklaşım (24 Kredi-32 AKTS).

Programda her bir ders için ara sınav, yarıyıl ve bütünleme sınavları vardır. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında vize sınavlarının ortalamaya etkisi % 30 iken 2022-2023 eğitim-öğretim yılında % 40 olarak değişmiştir. Bunun sebebi ise önceki dönemde vizelerin çevrimiçi olarak yapılmasıydı. Fakat 2022-2023 eğitim-öğretim

²⁷⁰ Emrullah Eker, *Kişisel Görüşme*, 11 Kasım 2022.

²⁷¹ <https://www.igdir.edu.tr/uzmer-programlar> (Erişim 18.03.2023).

yılında YÖK'ün aldığı kararlar vizelerin yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Yine bu karar neticesinde final ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 70'den % 60'a inmiştir. Öğrencinin final veya bütünleme sınavlarından en az 60 alması gerekmektedir. 60 puanın altında alan öğrenci ilgili dersten kalmış sayılmaktadır. Dersi geçme notu 60 puandır. Buna göre AA, BA, BB, CB, CC puanlarından birini alan öğrenci dersten direkt olarak geçmiş sayılmaktadır. Buna göre FD değeri 50-59 puan değerlerini karşılamaktadır ve öğrenci bu notu alırsa ilgili dersten kalmış sayılmaktadır. Yine 49 ve altındaki herhangi puan harf sisteminde FF olarak değerlendirilir ki bu da ders için geçersiz bir not demektir.²⁷²

2.2. Uzaktan Eğitimin Avantajları ve Dezavantajları

Özellikle günümüzde web tabanlı programlar sayesinde seçenekler ve imkânlar oldukça elverişlidir. Fakat bu imkân ve seviye her zaman olumlu sonuçlar verememektedir. Oluşan bu olumlu ve olumsuz durumları uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarını başlıklarıyla zikretmek isabetli olacaktır.

2.2.1. Uzaktan Eğitimin Avantajları

Uzaktan eğitim uygulamalarının öğrenciye farklı fırsatlar sağladığı yadsınamayacak bir gerçektir. Geçmişten günümüze eğitimin bir ihtiyaç olduğu gerçeğini göz önünde bulundurursak bu durum daha da önem arz etmektedir. Hâlihazırda gerek ülkemiz gerekse dünyanın pek çok yerinde okul eğitimi ve çeşitli sertifikasyon eğitimleri için uzaktan eğitim modeli kullanılmaktadır. Genel itibarıyla uzaktan eğitimin sağladığı avantajları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kişilere farklı eğitim seçenekleri sunmaktadır.
2. Eğitimde fırsat eşitliği sağlamaktadır.
3. Daha fazla kitleye daha kolay ulaşarak kitle eğitimini kolay kılmaktadır.
4. Düşük maliyetli bir yapısı vardır.
5. Geleneksel eğitim modellerinde okul, etüt gibi bilgi edinme alanlarına ulaşmak için harcanan zaman sorununu ortadan kaldırmaktadır.
6. Günümüz teknolojik araçlarını en yararlı şekilde kullanabilme imkânı sağlamaktadır.
7. Öğrenciye serbestlik sağlamaktadır.

²⁷² <https://www.igdir.edu.tr/yönetmelikler> (Erişim 18.03.2023)

8. Öğrencinin kavrama yetisine göre dersi tekrar dinlemesine olanak sağlamaktadır.
9. Kişinin bireysel ve bağımsız çalışma yeteneğini geliştirmektedir.
10. Uzaktan eğitim aracılığıyla gerek eğitmen gerek öğrenci gerekse de ders materyalleri kolay bir şekilde bir araya getirilebilmektedir.²⁷³
11. Yaş sorununu ortadan kaldırmaktadır. Yaş aralığı olarak yelpazesi çok geniş olan uzaktan eğitim sadece genç yaş aralığına değil, yetişkinlerin de bu hizmetten yararlanmasına imkan vermektedir..
12. Kişilere bireysel öğrenme becerisi kazandırmaktadır.
13. Uzaktan eğitim sayesinde öğrenim belli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olmaktan çıkıp sürekli hâle gelmektedir.²⁷⁴
14. Alanında uzman olan kişilerden daha fazla kişinin istifade etmesini sağlamaktadır.
15. Başarının eşit şartlarda belirlenmesini temin etmektedir.
16. Çift yönlü olarak eğitimi hem kitleselleştirebilmekte hem de bireyselleştirebilmektedir.
17. Zaman ve mekân konusunda bir zorunluluğu yoktur.

2.2.2. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

Uzaktan eğitimin yukarıda belirtildiği üzere çeşitli açılardan farklı avantajları bulunmakla birlikte sınırlılıklarının ve bazı olumsuz yönlerinin bulunduğu da aşikârdır. Uzaktan eğitimde dezavantaj olabilecek durumlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Yüz yüze eğitim fırsatı hiç olmamakta veya çok az olmaktadır.
2. Öğrenciye olumsuz bir serbestlik sağlamaktadır. Çoğu kez bu serbestliğin bir disiplinsizlik meydana getirerek öğrencinin istenilen zaman diliminde öğrenme işini yerine getirememesine yol açmaktadır.
3. Bireysel çalışma yönü zayıf olan öğrencilerle ilgilenilememesi sonucu istenilen öğrenme seviyesi yakalanamamaktadır.
4. Eğitim süreci, zaman zaman çalışan bireylerin dinlenme zamanına denk gelmektedir.

²⁷³ Dağ, “İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur’ân Dersi (Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar)”, s. 42.

²⁷⁴ Dağ, “İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur’ân Dersi (Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar)”, s. 42.

5. Uygulama yönü ağır basan derslerde hoca-öğrenci ilişkisi kopabilmektedir.²⁷⁵
6. Öğrencinin tutum ve becerisine yönelik davranışlarının geliştirilmesinde etkisiz ve yetersizlik söz konusu olabilmektedir.
7. Öğrenciyi teknolojiye bağımlı hâle getirebilmektedir.
8. Teknolojik bilgi ve altyapı yetersizliğinden dolayı dersin insicamı bozulabilmektedir.

²⁷⁵ Özellikle Kur’ân-ı Kerim dersi gibi uygulamalı derslerde bu durum daha fazla göze çarpmaktadır. Nitekim kendine özgü bir üslubu olan bu dersin olmazsa olmazı hoca-öğrenci iletişiminin sağlam bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir.

3. İLİTAM PROGRAMLARINDA KUR'ÂN-I KERİM OKUMA VE TECVİD DERSLERİ

3.1. İLİTAM Programlarında Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersleri

Hâlihazırda 19 İlahiyat Fakültesinde İLİTAM programı bulunmaktadır. Bu bölümde program dâhilindeki Kur'ân-ı Kerim dersleri müfredat, ders işlenişi, sınavları, sınıflardaki şube sayıları, ders geçme notları ve devam zorunluluğu gibi konular bakımından ele alınacaktır. Bir önceki bölümde olduğu gibi burada da İLİTAM programlarının açılış tarihlerine göre kronolojik bir tasnif yapılmıştır. Programlarda dersin ismi farklılık arz etmekte olup her üniversitenin benimsediği isim esas alınarak başlıklandırma yapılmıştır.

Belirtilmesi gereken bir başka husus ise şube mevcutları verilirken genel olarak “en az” ibaresi zikredilecektir. Bunun sebebi ise programa verilen kontenjanı şube adedine böldüğümüzde asgari bir sayı çıkmaktadır. Bazı üniversitelerin şubelerindeki öğrenci sayıları tarafımıza iletilmişken bazıları bizimle paylaşılmamıştır. Kur'ân dersini tekrar eden öğrenci sayısı bir hayli fazla olmasından dolayı da yeni kayıt yapan öğrenci sayısı üzerinden “en az” ibaresi ile belirtilmiştir.

3.1.1. Ankara Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Ezân ve Kâmet, Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları. İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah ve Duhâ Sûreleri, Âyetü'l-Kürsî, Haşr Sûresinin 21-24. âyetleri, Bakara Sûresinin 1-5 ve 285-286. âyetleri.

Yüzüne: Secde âyetleri, Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide ve En'âm Sûreleri.

Tecvid: Harflerin uzatılarak okunması (Med), harflerin çıkış yerleri, harflerin sıfatları, tenvin ve sâkin nûn ile ilgili idğâmlar ve harflerin idğâmı.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Yâsîn Sûresi.

Yüzüne: A'râf, Enfâl, Tevbe, Yûnus, Hûd, Yûsuf, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl, İsrâ ve Kehf Sûreleri.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Mülk ve Nebe Sûreleri.

Yüzüne: Meryem, Tâhâ, Enbiyâ, Hac, Mü'minûn, Nûr, Furkân, Şuarâ, Neml, Kasas, Ankebût, Rûm, Lokmân, Secde, Ahzâb Sûresi, Sebe, Fâtır ve Yâsîn Sûreleri.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Târik, A'lâ, Ğâşiye, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

Yüzüne: Saffât-Nâs Arası Sûreler.

II, III ve IV. Dönem Tecvid Konuları: Harflerin uzatılarak okunması (med), harflerin çıkış yerleri, harflerin sıfatları, tenvin ve sâkin nûn'lu idğâmlar, harflerin idğâmı, ihfâ, izhâr (sâkin nûn ve tenvinin izhârı, sâkin mîm'in izhârı, izhâr-ı kameriyye, kelime izhârı), iklâb, sekke, râ harfinin okunuşu, Allah lafzının okunuşu, kalkale, istiâze ve besmele, tekbir, tilâvet secdesi, vakf işaretleri ve kuralları, ibtidâ, vasl, Âsım kırâatine özgü kurallar, Kur'ân okumada ses stnu ve vurgu (temsîlî tilâvet) ve Kur'ân okumada tempolar.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 öğrenci kontenjanı verilen programda 3 ve 4. sınıflar için A ve B olmak üzere ikişer adet şube bulunmaktadır. Oluşturulan sanal şubelerde en az 150 öğrenci bulunmakla beraber 2022-2023 eğitim-öğretim yılında bazı şubelerin mevcudu 250 sayısına ulaşmaktadır. Kur'ân-ı Kerim derslerine sadece Kur'ân hocaları girmekte olup istisnai olarak önceki dönemlerde tefsir alanından bazı hocaların da derse girdiği olmuştur. Dersler senkron ve asenkron şekilde yapılmaktadır. Senkron dersler kayıt altına alınarak öğrencinin sonraki zamanlarda dersi tekrar edebilmesine olanak sağlamaktadır. Kur'ân-ı Kerim dersleri saat 17:30'da başlamakla beraber bir ders süresi 45 dakikadır. Haftada 4 saat Kur'ân-ı Kerim dersi vardır. Bu dersler iki güne bölünerek 2'şer saat bloklar hâlinde yapılmaktadır. Haftalık toplam ders süresi 180 dakikadır. Dersin hocası dersle alakalı yardımcı kaynak paylaşırsa bu süre ders zamanından düşürülebilmektedir. Tüm bunlarla birlikte canlı dersler aynı sınıfın her 2 şubesinde de aynı saatte başlamaktadır. Senkron yapılan derslerde dersin hocası örnek okuyuşu gösterdikten sonra dersi takip eden öğrencilerden okumak isteyenler öncelikli olmakla birlikte o an derste olan herkese yüzüne müfredatından okutmaktadır. Dersle alakalı devam zorunluluğu olmayıp canlı derslere katılım oranı % 30'dur. Final sınavı öncesinde uygulanan yüz yüze eğitim 2020 yılında başlayan Covid-19 salgınına kadar

yapılmaktaydı. Fakat ilgili tarihten 2022-2023 eğitim dönemi bahar ve güz dönemlerini de kapsayacak şekilde yapılmaması kararlaştırılmıştır.²⁸¹

Sınavlar

Kur'ân-ı Kerim dersi adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları söz konusudur. Derse yönelik herhangi bir muafiyet sınavı bulunmamaktadır. Ara sınav, yıl sonu ve bütünleme sınavları zikredilen Covid-19 salgını süresine kadar yüz yüze yapılmaktaydı. Salgın sürecinde bu sınavlar çevrimiçi şekilde yapılmıştır. Yüz yüze yapılan sınavlarda mülakat şeklinde öğrencinin sorumlu olduğu ezber, yüzüne ve tecvid müfredatından sorulmaktaydı. Yine bu sınavlar hafta sonu iki güne sığdırılmaktaydı. Salgın sonrasında da Kur'ân-ı Kerim sınavları çevrimiçi şekilde yapılmaktadır. Fakat İLİTAM programındaki diğer derslerin hem vize hem final hem de bütünleme sınavları yüz yüze yapılmaktadır. Çevrimiçi olarak yapılan Kur'ân-ı Kerim sınavlarında öğrencinin kamerası ve mikrofonu açık, yüzünün tamamen görülebileceği bir şekilde sınava girmesi sağlanmaktadır. Sınavda yüzüne, ezber, teorik ve uygulamalı tecvid soruları sorulmaktadır. Kur'ân-ı Kerim dersi sınavında daha önceki dönemlerde başka alanlardan, özellikle hâfız olan hocalardan yardım alınmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise bu sınavları sadece Kur'ân-ı Kerim dersi öğretim elemanları yapmaktadır. Bu sınavlar hafta içi beş güne yayılarak yapılmaktadır. Ara sınavın ortalamaya etkisi % 30, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ise % 70'tir.²⁸⁴

3.1.2. Sakarya Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtıha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ, Beled, Şems, Leyl Sûreleri, Bakara sûresinin 255. âyeti, Bakara sûresinin 285-286. âyetleri ve Haşr sûresinin 21-24. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-8. cüzleri arası.

Tecvid: Tecvidin lüzumu, tanımı, konusu, gayesi ve hükmü. Harfler; harflerin çıkış yerleri ve çeşitleri. Harflerin niteliksel yapısı, terkip hâlindeki harflerin

²⁸¹ Akın, *Kişisel Görüşme*, 26 Aralık 2022.

²⁸⁴ Akın, *Kişisel Görüşme*, 26 Aralık 2022.

telaflu, med ve eřitleri, izhâr, idğâm kavramlarının tanımı ve eřitleri (idğâm-ı misleyn, meal-ğunne, bilâ-ğunne, idğâm-ı mütecâniseyn, mütekâribeyn ve şemsiyye), ihfâ, iklâb, tecvid tahlilleri ve kalkale.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Yâsîn, Mülk ve Nebe Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 9-15. cüzleri arası.

Tecvid: Fer'î harflerin telaflu, harflerin sıfatları, râ harfinin özellikleri ve okunuş kuralları, Kur'ân okuma şekilleri, lafza-i celâl'in özellikleri ve okunuş kuralları, sekte ve hâ-i sekte, idğâm ve eřitleri, vakfin kısımları, dudak tâlimi, Kur'ân-ı Kerim okuma adabı ve tecvid incelemeleri.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Âl-i İmrân Sûresinin 102-109. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 130-139. âyetleri, Enfâl Sûresinin 20-28. âyetleri, Duhân Sûresinin 1-18. âyetleri, Nâs-Duhâ arası Sûreler, Fecr, Yâsîn, Mülk ve Nebe Sûrelerinin tedvir tarzında ezber tekrarı ve Hadîd Sûresinin 20-24. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 16-22. cüzleri arası.

Tecvid: Ezber ve yüzüne müfredatın tecvid tahlili, tenvin ve sâkin nûn'un hükümleri, lâ-m-ı târif ve hükümleri, kalkale, sâkin mîm ve hükümleri.

Kırâatle Alakalı Konular: On kırâat imamı ve râvîleri, kırâat imamımız Âsım ve râvîleri, Hafs b. Süleyman ve bu kırâatle ilgili bazı okuyuş kuralları, Kur'ân kırâatinde caiz olan usûller, hatim okuma ve hükümleri ve abdestsiz Kur'ân okuma meselesi.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: İsrâ Sûresinin 1-7. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 92-99. âyetleri, Mülk ve Nebe Sûrelerinin tedvir tarzında ezber tekrarı, Bakara Sûresin 182-186. âyetleri, Yâsîn Sûresinin tedvir tarzında ezber tekrarı ve Âl-i İmrân Sûresinin 1-9. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 23-30. cüzleri arası.

Tecvid: Kur'ân okuma tarzları, istiâze ve besmele, tilâvette tekbir, tilâvet secdesi, vakf ve kuralları, ibtidâ ve kuralları, vasıl ve kuralları, Âsım kırâatine ait bazı okuyuş özellikleri, raf-ı savt, hafd-ı savt, Kur'ân tilâvetinde yapılan hatalar (lahn) ve mukatta harfleri.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılında 1433 İLİTAM öğrencisi mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında programa tanınan kontenjan 300'dür. Sanal şube sayısı her iki sınıf için de 2'ser adettir. Kur'ân-ı Kerim derslerine sadece Kur'ân-ı Kerim hocaları girmektedir. Oluşturulan şubelerde en az 150 öğrenci vardır. Öğrenciye PDF dosyaları, video ve ses kaydı olacak materyaller sunulmaktadır. Bir ders saati 45 dakika olmakla beraber dersler blok hâlinde 90 dakika senkron şeklinde işlenmektedir. Toplamda ise haftada 4 saat Kur'ân-ı Kerim dersi mevcuttur. Senkron derslerde devam zorunluluğu olmayıp derse katılım oranı % 10 civarındadır. Yine senkron yapılan dersler dersin hocası tecvid tahlili ve yüzüne okuma usûlüne göre örnek okuyuş sergilemekte, ardından öğrencilerden de okumak isteyenlere söz hakkı vermektedir. Öğrenci okuma esnasında hata yapsa dahi hoca öğrenciyi durdurmamakta, kullanılan sistemle ekranda belli olacak şekilde yanlış yerlerin altını çizmektedir. Öğrenci okuyuşu bitirdiği zaman ise yapılan hataları tashih edilmektedir. Final öncesinde uygulanan yüz yüze ders Covid-19 salgını sürecinde kaldırılmış olup hâlihazırda uygulanmamaktadır.²⁸⁷

Sınavlar

Kur'ân-ı Kerim dersi için dört kısa ara sınav ve bir yarıyıl sonu sınavı mevcuttur. Bunun yanında ders döneminden önce Kur'an dersi adına muafiyet sınavı da uygulanmaktadır. Çevrimiçi yapılan bu dört kısa ara sınavın ortalamaya etkisi % 10'dur. Zikredilen sınavlarında, ezber müfredatındaki sûrelerin yazımıyla alakalı sorular da sorulmaktadır. Örneğin öğrenciye bir âyet verilip şıklardaki âyetlerden hangisinin ilgili âyetin devamı olduğu istenmektedir. Başka soru tarzı olarak ezber müfredatındaki bir yerden hareke hatası yapılarak onu düzeltmesi istenmektedir. Diğer kısa ara sınavlarda ise teorik tecvit konularından sorular sorulmaktadır. Bunun yanında verilen PDF dosyalarındaki mevcut konulardan da öğrenciye sorular sorulabilmektedir.²⁸⁸

Yarıyıl sonu sınavı yüz yüze olmakla beraber ortalamaya etkisi % 90'dır. Yarıyıl sonu sınavına gelen öğrenci dersin hocasından randevu alması gerekmektedir. Randevu almadan gelirse sınava giremeyecek; sınav tarihleri geçmemişse randevu alarak sınava girebilecektir. Öte yandan bu sınavdan 50 alamayan öğrenci dersi geçememekte ve ortalaması en az 50 olmayan öğrenci

²⁸⁷ İlyas Şanlı, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

²⁸⁸ Şanlı, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

dersten kalmaktadır. Son olarak derse dair muafiyet sınavı mevcut olsa da son yıllarda bu sınava başvuru yapılmadığı tarafımıza nakledilmiştir.²⁹⁰

3.1.3. Atatürk Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureys, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine ve Kadr Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-70. sayfaları arası.

Tecvid: Tecvid ilmi; doğuşu, tanımı, konusu, gayesi ve hükmü, harfler; tanımı ve çeşitleri, harflerin çıkış yerleri ve seslendirilmeleri, harflerin sıfatları, med kavramı; tanımı ve çeşitleri, aslî, muttasıl ve munfasıl, ârız, lâzım ve lîn medler, tenvin ve sâkin nûn'un hükümleri.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Duhâ, İnşirah, Tîn, Alak, Beyyine, Nebe, Mülk Sûreleri, Bakara Sûresinin 255. ve 285-286. âyetleri ve Haşr Sûresinin 22-24. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 71-140. sayfaları arası.

Tecvid: İdgâmlar, lâm-ı târif: şemsiyye ve kameriyye, râ harfinin okunuşu, lafzatullâh, kalkale, sekte ve hâ-i sekte, munfasıl ve muttasıl zamirlerin okunuşu.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Yâsîn sûresi.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 141-210. sayfaları arası.

Tecvid: Kur'ân okuma tarzları, istiâze ve besmele konusu, vakıf ve ibtidâ, vakıf çeşitleri ve işaretleri, vasıl ve kat' kavramları ve kuralları, Kur'ân'ın seslendirilmesinde lahn olgusu ve çeşitleri, Kur'ân-ı Kerim tilâvet adabı.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Fetih ve Rahmân Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 211-280. sayfaları arası.

Tecvid: Kur'ân tilâvetinde ses vurgusu: raf-ı savt, hafd-ı savt, Kur'ân eğitim ve öğretimi, Kur'ân'ın hattından kaynaklanan okuma kuralları, Kur'ân tilâvetinde

²⁹⁰ Şanlı, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

güzel ses ve makamın önemi, Kur'ân okumanın faziletleri, Âsım (Hafs rivâyeti) kırâatinin özellikleri ve kırâatlerin tarihçesi.

Derslerin İşlenişi

Atatürk Üniversitesi İLİTAM programına 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 öğrenci kontenjanı verilmiştir. Söz konusu eğitim-öğretim yılı itibarıyla İLİTAM programında 685 erkek, 717 kız olmak üzere toplamda 1402 öğrenci kayıtlıdır.²⁹¹ Sanal sınıf sayısı 3. ve 4. sınıflar için 4'er şubedir. Fakat bu sayının geçmiş yıllarda 12'ye kadar çıktığı olmuştur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 3. sınıfların her bir şubesinde en az 75; 4. sınıfların her bir şubesinde ise en az 125 kişi vardır. Kur'ân-ı Kerim derslerine sadece Kur'ân-ı Kerim hocaları girmektedir. Dersler senkron olmakla beraber kayıt altına alınmaktadır. Öğrencinin ezber, yüzüne ve tecvid müfredatına hazırlanabilmesi için video, ses kaydı ve tecvid kitabı gibi materyaller sisteme yüklenmektedir. Derslerin 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13. haftalarında teorik dersler işlenmektedir. Teorik derslerde yukarıda bahsi geçen tecvid konuları işlenmektedir. Yine 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14. haftalarda pratik konular işlenmektedir. Pratik derslerde yüzüne, ezber ve tecvid uygulaması yapılmaktadır. Dersin hocası yüzüne ve ezber adına sorumlu olunan yerlerin örnek okuyuşunu sergiledikten sonra öğrencileri okutmaktadır.²⁹³ Derse yönelik devam zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu yüzden derslere katılım oranı % 15-20 civarındır.²⁹⁴ Derslere ağırlıklı olarak kız öğrencilerin ilgi gösterdiği gözlemlenmektedir.²⁹⁵ Final sınavı öncesinde yüz yüze eğitim dersi bulunsa da devam zorunluluğu yoktur. İlgili derste genel olarak gelen öğrenciler Kur'ân-ı Kerim hocasıyla en az bir kez olsun yüz yüze ders yapma fırsatı bulmaktadırlar. Böylelikle sınav öncesinde öğrencinin herhangi bir yanlışı varsa bir nebze olsun çözülmüş olmaktadır.²⁹⁶

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavlar 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar çevrimiçi yapılmaktaydı. Çevrimiçi yapılan sınavlarda dersin hocası soruları hazırlayarak ilgili birime teslim etmekteydi. İlgili birim söz konusu sorular arasından 20 adet soruyu seçip 30 dakikalık sınavlar uygulamaktaydı. Zikredilen dönemde vize sınavının ortalamaya etkisi % 20; final

²⁹¹ <https://birimler.atauni.edu.tr> Erişim Tarihi (04.12.2022)

²⁹³ Şanlı, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

²⁹⁴ Şanlı, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

²⁹⁵ Şanlı, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

²⁹⁶ Zeki Kotan, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

sınavının etkisi ise % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla vize sınavının ortalamaya etkisi % 40; final sınavının etkisi % 60 olmuştur. İlgili tarih itibarıyla vize sınavları da yüz yüze yapılmaya başlanmıştır. Sınavları yine dersin hocaları yüz yüze mülakat şeklinde yapmaktadırlar. Yapılan sınavlarda yüzüne, ezber ve tecvid uygulamaları sorulmaktadır. Tüm bunlarla beraber notlar mutlak değerlendirmeye göre hesaplanmaktadır. Yarıyıl sonu başarı notu ortalaması 50 olmayan öğrenci dersten kalmış olmaktadır.²⁹⁸

3.1.4. İstanbul Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân Okuma ve Tecvid I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları. İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureys, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ Sûreleri, Bakara Sûresinin 255; 152-157. ve 285-286. âyetleri, Haşr Sûresinin 21-24. âyetleri ve Kur'ân kültürü kapsamında örnek âyetler.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-150. sayfaları arası.

Tecvid: Tecvid ilmi ve tecvidin tarifi, tecvidli okuyuş şekilleri (okuyuş hızı bakımından): tahkik, tedvir, hadr; harfler ve mahreçleri, harflerin sıfatları, med ve hükümleri, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız ve medd-i lîn.

Kur'ân Okuma ve Tecvid II Müfredatı

Ezber: Fussilet Sûresinin 30-36. âyetleri, Fetih, Leyl, Şems, Beled, Fecr, Gâşiye, Â'lâ, Târık, Burûc Sûreleri ve Kur'ân kültürü kapsamında örnek âyetler.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 150-300. sayfaları arası.

Tecvid: Tenvin ve sâkin nûn çeşitleri, idğâm ve idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, iklâb, sâkin mîm'in çeşitleri, hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir, sekte, hâ-i sekte ve vakıf işaretleri.

Kur'ân Okuma ve Tecvid III Müfredatı

²⁹⁸ Kotan, *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2022.

Ezber: Rûm Sûresinin 20-24. âyetleri, Ahzâb Sûresinin 21-26. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 16-20. âyetleri, İnşikâk, Mutaffîfîn, İnfitâr, Tekvîr Sûreleri ve Kur'ân kültürü kapsamında örnek âyetler.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 300-450. sayfaları arası.

Tecvid: Mahreç, harf, hareke, sükûn, tahrik, iskât, vakıf hükümleri, tefhîm-terkîk, med-kasr, medd-i fer'î çeşitleri, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, idğâm çeşitleri, Kur'ân'da idğâm'ın farklı yazıldığı yerler, ihfâ, iklâb, izhâr, izhâr-ı kameriyye, medd-i lîn, kalkale, idğâm-ı şemsiyye, idğâm-ı mutecâniseyn, idğâm-ı mutekâribeyn, idğâm-ı mea'l-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, ihfâ, idğâm, iklâb, izhâr, Osmanlıca tecvid metni *el-Kavlü's-sedîd*.

Kur'ân Okuma ve Tecvid IV Müfredatı

Ezber: Âl-i İmrân Sûresinin 190-194. âyetleri, Ahzâb Sûresinin 41-48. âyetleri, Abese, Nâziât, Nebe, Yâsîn, Mülk Sûreleri ve Kur'ân kültürü kapsamında örnek âyetler.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 450. sayfasından itibaren sonuna kadar.

Tecvid: Osmanlıca tecvid metniel- Vesîletül Ğufrân, tecvid, harf-i med, sebeb-i med, medd-i tabii, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, ihfâ, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, sâkin mîm'in çeşitleri, idğâm-ı mutecâniseyn, idğâm-ı mutekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir, sekte, hâ-i sekte, teshîl, ibdâl, imâle, işmâm, secde âyetleri, Kur'ân-ı Kerim'in temsîlî okunuşu, ses vurgusu ve raf-ı savt ve haf-d-ı savt.

Dersin İşlenişi

İLİTAM programı 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 300 kişilik kontenjanla eğitim-öğretime başlamıştır. Bu eğitim-öğretim yılına kadar her sınıfta 2'şer şube mevcuttu. Kızlar ayrı bir şube erkekler ayrı bir şube olacak şekilde toplamda iki sınıfta dört şubeden müteşekkildi. Fakat Fakülte Kurulu Kararıyla 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 3. sınıflar bir şube, ikinci sınıflar bir şube olmak üzere iki şube olarak ders yapılmaktadır. Derse devam zorunluluğu yoktur. Fakat önceki yıllarda derse katılım artı puan getirmesinden dolayı katılımın şimdiye nazaran daha fazla olduğu belirtilmiştir. Derse katılım oranı hocadan hocaya değişmekle beraber ortalama olarak % 20-25'tir. Derse katılım en fazla kızlarda

görülmektedir. Erkek öğrenci profili genel olarak DİB personeli olduğu gözlemlenmiştir. Derse giren öğretim elemanlarının ilk haftalar itibarıyla öğrencilerin durumuna göre zayıf olan öğrencileri, DİB personeli Kur'ân kursu öğretmenlerine yönlendirerek en fazla 20 kişi olacak şekilde sanal sınıflar oluşturulmaktadır.³⁰⁰

Dersler interaktif şekilde yapılmakta olup kayıt altına alınarak öğrenciler daha sonra da onları izleyebilmektedirler. Öte yandan dersin hocası öğrencinin yararlanması adına sunum, ezbere okunacak sûre ya da duâlar gibi ders materyallerini daha önceden öğrencilerin ulaşacağı şekilde paylaşmaktadır. Öğrenci bu sayede özellikle ezberleyeceği yeri daha sağlıklı ve düzgün ezberleme fırsatı bulmaktadır. Ders esnasında dersin hocası yüzüne ya da ezber sayfalarını okuduktan sonra öğrencilerin derse katılımını sağlamak adına onların da okumasını istemekte, böylelikle öğrencinin hem heyecanı yatışmakta hem de hatası varsa sınav öncesinde bizzat hoca tarafından düzeltilmektedir. Bundan önceki dönemlerde kız ve erkek sınıfları ayrı olduğundan bayanların seslerini duyurmama konusundaki hassasiyetleri sebebiyle okuma esnasında bir problem yaşanmamıştır. Fakat şu anda karışık sınıf olması ve derslerin daha sonradan izlenebilmesi, özellikle bu durum kız öğrencilerde rahatsızlık oluşturduğundan öğretim elemanları bazı çözümler üretmiştir. Buna göre derste erkek öğrenciler okuduktan sonra dersten çıkmakta, dersin kayıt özelliği kapatılarak sadece kızların rahat okumaları sağlanmaktadır.

Sınavlar

Ders için ara sınav, yarıyıl ve bütünleme sınavları söz konusudur. Vize sınavı Covid-19 salgını öncesi yüz yüze, hatta daha önceleri çoktan seçmeli test usûlüyle yapılmaktaydı. Hâlihazırda ise çevrimiçi olarak yapılmaktadır. Öğrencinin yüzü görülecek şekilde olması, kimlik ibrazı, sınav esnasında kopya çekmemesi adına gözünü kapatması ya da duruma göre yönünü değiştirmesi gibi önlemler eşliğinde yapılmaktadır. Öğrenciye sorumlu olduğu ezber, yüzüne, tecvid gibi konular sorularak puan verilmektedir. Vize sınavının ortalamaya etkisi % 40'tır. Final sınavı ise yüz yüze yapılmakta ve komisyon nezaretinde gerçekleştirilmektedir. Sınav esnasında puanlama şu şekildedir; Öğrencinin tecvid tanımlarını bilmesi 5 puan, tilâvet esnasındaki tecvid kaidelerini uygulaması 15 puan olarak değerlendirilmektedir. Mehâric-i hurûf 30, kültür âyetleri 5, yüzüne okuma 45

³⁰⁰ Süleyman Yıldız, *Kişisel Görüşme*, 14 Ekim 2022.

puandır. Öğrencinin tilâvet esnasında tahkik, tedvir ve hadr seyirlerinde, tâlim, tecvid ve tashih-i hurûfa riâyât ederek zorlanmadan akıcı okuyabilme durumu ölçülmektedir. Ezber konusunda ise öğrencinin geçerli not alınabilmesi için ezber müfredatının en az üçte ikisi yapılmış olmalıdır. Final imtihanına vize konuları da dâhildir ve % 30'luk etkiye sahiptir. Ezberin kuvvetli veya zayıf okunması, tecvide riâyât edip etmeme, tâlim ve tashih üzere okuma gibi unsurlar ezberde nota yansıyan hususlardır. Yüzüne-ezber ortalaması alınırken yüzüne okuyuşun % 60'ı, ezberin de % 40'ı nota yansıtılmaktadır. Not ortalamasının alınabilmesi için hem yüzüne hem de ezber okumadan geçerli not olan 50 puanı almak gerekmektedir. Örneğin yüzüne okumadan 80 alan bir öğrenci, ezberden 50 puandan aşağı aldıysa ortalaması zayıf olmaktadır. Bunun tersi de geçerlidir.³⁰⁴

Her ne olursa olsun öğrenci Yâsîn ve Mülk Sûreleri, Amme Cüzü gibi ezberleri yapmaksızın sınavı geçememekte ve mezun edilmemektedir. Yarıyıl sonu sınavının ortalamaya etkisi % 60'tır. Geçer not için ise çan eğrisi (bağıl değerlendirme) sistemi bulunmaktadır.³⁰⁶

Son olarak yukarıda zikrettiğimiz ve sadece İstanbul Üniversitesi İLİTAM programına özgü olan bir uygulama bulunmaktadır. “Kültür Âyetleri” denilen bir uygulama çerçevesinde öğrenci günlük hayatta yapmış olduğu ibadet, davranış ve sosyal hayatla alakalı en az bir âyet olmak kaydıyla her hafta işlenen ve sınavda da sorumlu olduğu âyetleri okumak zorundadır. Bunların konu başlıkları şöyledir:

- 1- Allah lafzının mahiyeti
- 2- Allah'ın varlığı
- 3- Allah'ın birliği
- 4- Teslis
- 5- Allah'ın yaratıcılığı
- 6- Allah'ın kudreti
- 7- Esmâü'l-hüsnâ
- 8- Kur'ân'da peygamberler
- 9- Kur'ân'da Hz. Muhammed (s.a.v.)
- 10- Meleklerin mâhiyeti
- 11- İblis-Şeytan
- 12- Cinler
- 13- İmanın mahiyeti
- 14- Âhiret gününe iman

³⁰⁴ Yıldız, *Kişisel Görüşme*, 14 Ekim 2022.

³⁰⁶ Yıldız, *Kişisel Görüşme*, 14 Ekim 2022.

- 15- İbadetler
- 16- Namaz
- 17- Oruç
- 18- Zekat
- 19- Hac
- 20- Kurban
- 21- Sadaka
- 22- İnfak
- 23- İhsan
- 24- Karz-ı hasen
- 25- Sosyal dayanışma ve yardımlaşma
- 26- Manevi yardımlaşma
- 27- İktisâdi yardımlaşma
- 28- Vakfın dayanak noktası
- 29- Ahlak
- 30- Takva, ittika ve muttakî kavramları
- 31- Adalet
- 32- Sabır
- 33- Tevekkül
- 34- Ahde vefâ
- 35- Affetmek
- 36- Hüküm vermek, hükmetmek, hakem tayin etmek
- 37- Dinin Korunması ve Allah katında gerçek din
- 38- İnsan canına kıymanın haram oluşu ve kısas âyetleri
- 39- Akıl ve aklın korunması
- 40- Malın korunması
- 41- Namusun korunması, zina ve zina iftirası
- 42- Faiz.³⁰⁷

3.1.5. İnönü Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân Okuma ve Tecvid I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları. İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah ve Duhâ Sûreleri. (Tüm Duâ ve Sûreler mealleriyle beraber olacak şekilde.)

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-5. cüzleri arası.

Kur'ân Okuma ve Tecvid II Müfredatı

Ezber: Beled, Fecr, Ğâşiye, Â'lâ, Tarık, Burûc, İnşikâk Sûreleri, Bakara Sûresinin 285-286. âyetleri, Haşr Sûresinin 22-24. âyetleri, Zümer Sûresinin 73-75.

³⁰⁷ Yıldız, *Kişisel Görüşme*, 14 Ekim 2022.

âyetleri, Tâhâ Sûresinin 1-12. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 102-109. ve 190-194. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 6-10. cüzleri arası.

Kur'ân Okuma ve Tecvid III Müfredatı

Ezber: Yâsîn, Mülk, Nebe Sûreleri ve Fetih Sûresinin 27-29. âyetlerinin Aşır olarak ezberlenmesi.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim 11-15. cüzler arası.

Kur'ân Okuma ve Tecvid IV Müfredatı

Ezber: Yâsîn, Mülk, Nebe Sûreleri ve Fetih Sûresinin 27-29. âyetlerinin Aşır olarak ezberlenmesi.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 16-20. cüzleri arası.

I, II, III ve IV. Dönem Tecvid Konuları: Tecvidin tanımı, konusu, gayesi ve faydaları, harfler ve tecvid konularının uygulanışı.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim yılında İLİTAM programındaki tüm Kur'ân derslerine 1 hoca girmektedir. Bunun yanında 3. ve 4. sınıflar 2'şer şubedir. 3/A şubesinde 275, 3/B şubesinde 300, 4/A şubesinde 181 ve 4/B şubesinde 200 kişi olmak üzere toplam 956 öğrenci Kur'ân dersini almaktadır.³⁰⁸ Oluşturulan şubelerde kız-erkek karışık olacak şekilde ders işlenmektedir. Dersler senkron olarak yapılmaktadır. Senkron derslere devam zorunlu olmayıp katılım % 30 civarındadır.³⁰⁹ Dersin hocası bir ders saatinde örnek okuyuş yaparken, ikinci ders saatini de öğrencileri dinlemek için ayırmaktadır. Bayanların rahat etmesi adına derse katılan erkek öğrencileri dinleyen hoca onların dersten çıkmasını istemektedir. Ardından kayıt işlemini devre dışı bırakıp kız öğrencileri dinlemektedir. Bunun yanında her hafta farklı öğrencilerin okuması sağlanmaktadır. Bu durumu kontrol etmek amacı ile dersin hocası liste tutmakta ve olabildiğince fazla kişiyi dinlemeye gayret etmektedir.³¹⁰

Sınavlar

Ders adına bir ara sınav, bir yarıyıl sonu ve bütünleme sınavı mevcuttur. Ara sınavlar online olarak çoktan seçmeli sorularla yapılmaktadır. Bu sınavda teorik tecvid bilgileri sorulmakta olup dönem sonu başarı puanına etkisi % 20'dir. Yıl sonu

³⁰⁸ Celal Esen, *Kişisel Görüşme*, 20 Mart 2023.

³⁰⁹ Esen, *Kişisel Görüşme*, 20 Mart 2023.

³¹⁰ Esen, *Kişisel Görüşme*, 20 Mart 2023.

sınavı ise yüz yüze gözetimli olarak yapılmaktadır. 5 güne yayılarak yapılan sınavda her gün farklı illerden gelen öğrenciler sınav yapılmaktadır. Nitekim bu durum 18 Ocak tarihinde yapılan duyuruda şu şekilde tasnif edilmiştir:

4 Ocak: Malatya

5 Ocak: Adıyaman, Elazığ, Bingöl, Maraş

6 Ocak: Diyarbakır, Sivas, Kilis, Gaziantep, Osmaniye

7 Ocak: Bitlis, Batman, Mardin, Kayseri, Muş, Şanlıurfa

8 Ocak: Diğer illerden gelen öğrenciler ve sınava yetişemeyen öğrenciler.³¹¹

Böyle bir tasnif yapılmasının sebebi ise olası yoğunluk hasebi ile zaman kaybının önüne geçmektir.³¹² Yarıyıl sonu sınavında öğrenci sadece Kırâat Anabilim Dalı hocaları tarafından mülakat sınav yapılmaktadır. Sınavda ezber, yüzüne ve teorik tecvid bilgileri sorulmaktadır. Yarıyıl sonu sınavının ortalamaya etkisi ise % 80’dir.³¹³

3.1.6. Ondokuzmayıs Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur’ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah ve Duhâ Sûreleri.

Yüzüne: Kur’ân-ı Kerim’in 1-140. sayfaları arası.

Tecvid: Kur’ân-ı Kerim’i okuyuş şekilleri ve temsîlî okuma esasları, istiâze ve besmele, vasl, vakf-ibtidâ kuralları, tecvid ilmi ve mehâric-i hurûf, sıfât-ı hurûf, med hükümleri, tenvin ve sâkin nûn’un hükümleri, sâkin mîm’e ait hükümler, râ’ya ait hükümler, kalkale, idğâm ve hükümleri, lâm-ı târif’e ait hükümler, mahreç ve sıfatları aynı olan harflerin okunuş özellikleri.

Kur’ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Bakara Sûresinin 1-5. âyetleri, Bakara Sûresinin 255, 285-286; 153-157. âyetleri, Haşr Sûresinin 18-24. âyetleri, Yâsîn, Fetih, Mülk ve Hucurât Sûreleri.

Yüzüne: Kur’ân-ı Kerim’in 140-300. sayfaları arası.

³¹¹ <https://www.inonu.edu.tr/ilitam/duyuru/8995/ilitam-kuran-i-kerim-sinavi-ile-ilgili-duyuru> Erişim Tarihi (04.04.2023).

³¹² <https://www.inonu.edu.tr/ilitam/duyuru/8995/ilitam-kuran-i-kerim-sinavi-ile-ilgili-duyuru> Erişim Tarihi (04.04.2023).

³¹³ Esen, *Kişisel Görüşme*, 20 Mart 2023.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Kıyâme, Saff, Nebe, Nâziât, Abese, Tekvîr, Burûc, Târık, A'lâ, Ğâşiye, Fecr, Beled, Şems, Leyl sûreleri ve Âl-i imrân Sûresinin 189-194. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 300-460. sayfaları arası.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Rahmân, Cum'a, Mutaaffîfîn, İnfîtâr, İnşikâk Sûreleri, Âl-i İmrân Sûresinin 102-109. âyetleri, Lokmân Sûresinin 12-19. âyetleri, Fussilet Sûresinin 30-36. âyetleri, Duhân Sûresinin 1-16. âyetleri ve Mü'minûn Sûresinin 1-14. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 460-604. sayfaları arası.

II, III ve IV. Dönem Tecvid Konuları: Ezber ve yüzüne müfredatının tecvid tahlili.

Derslerin İşlenişi

İLİTAM programında, dersler senkron ve asenkron olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Senkron dersler canlı yapılmakla beraber asenkron dersler dersin hocası tarafından UZEM stüdyolarında kayda alınan video-ders, hem video hem de mp3 ve bunlara ilaveten PDF ders notları olarak öğrencilerle paylaşılmaktadır. Buradaki amaç öğrencinin o haftaki derse önceden hazırlanmasıdır. Senkron yapılan derslerde devam zorunluluğu bulunmamakta olup katılım oranı % 20 civarındadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 3. ve 4. sınıflar 1'er şubeden oluşmaktadır. Bu tasnife göre 3. sınıflar en az 300 kişilik bir şube, 4. sınıflar yine en az 250 kişilik bir şubeden müteşekkildir. Fakat Kur'ân-ı Kerim derslerindeki şubelerde öğrenci sayısı 700 kişiyi geçmektedir. Kur'ân-ı Kerim dersleri haftada 2 saat olmak üzere, her bir ders süresi 45 dakikadır. Canlı derslerde öğretim elemanı ilgili haftanın ezber ve yüzüne müfredatını okumaktadır. Ardından ezber ve yüzüne müfredatındaki tecvid tahlillerini yapmaktadır. Örnek okuyuş ve tecvid tahlilinden sonra müfredattan yüzüne ya da ezber okumak isteyen öğrencilere okuma imkânı sağlamakta ve bu sırada öğrencinin hatası varsa uyarılarda bulunmaktadır. Yine dersin hocası sistem üzerinden öğrencilere soru sorabilmekte ya da onların sorularına cevap verebilmektedir. Final sınavı öncesinde 2 ders saati yüz yüze ders yapılmaktadır. Ancak bu derslere katılım oldukça düşüktür.³¹⁶

³¹⁶ Akaslan, *Kişisel Görüşme*, 10 Kasım 2022.

Sınavlar

Kur'ân-ı Kerim dersi adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları uygulanmaktadır. Geçmiş tarihlerde bir defaya mahsus olmak üzere bu derse yönelik muafiyet sınavı da uygulanmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavlar çevrimiçi yapılmaktaydı ve bu sınavda 20 adet çoktan seçmeli soru sorulmaktaydı. Yine bu sınavın ortalamaya etkisi de % 20 idi. Sorulan 20 soru daha çok teorik tecvid konularından müteşekkildi. İlgili dönemde yarıyıl sonu sınavlarında öğrenciler, kurulan sınav komisyonları tarafından gruplar hâlinde sözlü sınav olmaktaydılar. Bu sınavda öğrenciye yüzüne ve ezber müfredatının yanında pratik tecvid uygulamalarına bakılarak puan verilmekteydi. Yarıyıl sonu sınavının ortalamaya etkisi ise % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise sınav uygulamasında değişiklikler olmuştur. Buna göre ara sınav yüz yüze yazılı, yıl sonu ve bütünleme sınavları ise aynı şekilde yüz yüze mülakat şeklindedir. Ara sınavlarda önceden olduğu gibi çoktan seçmeli sorularla sınav yapılmaktadır. Fakat bu kez öğrenci Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki dersliklerde sınav olmaktadır. Zikredilen uygulamayla birlikte ara sınavın ortalamaya etkisi % 40, yarıyıl sonu ve bütünlemenin etkisi % 60 olmuştur. Yarıyıl sınavından en az 60 alınması hâlinde öğrencinin puanı hesaplamaya tabi olmaktadır. Ayrıca programda bağlı değerlendirme sistemi uygulanıyor olup ara sınav ve yarıyıl sonu sınavlarının ortalaması 50 olan öğrencinin sınıf ortalamasına göre dersi geçmesi mümkündür.³¹⁷

3.1.7. Dokuz Eylül Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Bakara Sûresinin 1-5. ve 285-286. âyetleri, Âyetü'l-Kürsî, Haşr 18-24. âyetleri, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah ve Duhâ Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-150. sayfaları arası.

Tecvid: Harflerin mahreçleri ve sıfatları.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Burûc, Tarık, A'lâ, Gâşiye, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

³¹⁷ Akaslan, *Kişisel Görüşme*, 10 Kasım 2022.

Yüzüne: A‘râf, Enfâl, Tevbe, Yûnus, Hûd, Yûsuf, R‘ad, İbrahim, Hicr, Nahl, İsrâ ve Kehf Sûreleri.

Tecvid: Med ve çeşitleri, tenvin, sâkin nûn’un hâlleri ve idğâmlar.

Kur’ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Fetih, Hucurât, Saff, Cum‘a Sûreleri, Bakara Sûresinin 153-158. âyetleri ve Âl-i İmrân Sûresinin 189-195. âyetleri.

Yüzüne: Kur’ân-ı Kerim’in 300-450. sayfaları arası.

Tecvid: Lafzatullâh, kalkale, râ harfinin hükmü, zamir, hâ-i sekte, kırâatin tanımı, kırâat ilminin doğuşu, sahih kırâatlerde aranan şartlar, şâz kırâatler, farklı kırâatlerin sebep olduğu fikhî ihtilaflar, kırâat imamları, kırâat imamlarının rumuzları, bazı kırâat terimleri, usûl kavramları, Nâfi‘ kırâatinden örnekler, İbn Kesîr kırâatinden örnekler, Ebû Amr kırâatinden örnekler, İbn Âmir kırâatinden örnekler, Hamza kırâatinden örnekler, Ya‘kûb kırâatinden örnekler, Halefû’l-Âşîr kırâatinden örnekler ve sâd harfinin sîn olarak okunması.

Kur’ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Yâsîn, Rahmân, Mülk Sûreleri ve Ahzâb Sûresinin 38-48. âyetleri.

Yüzüne: Kur’ân-ı Kerim’in 450. sayfasından sonuna kadar.

Tecvid: Ses vurgusu, ses vurgusu ile ilgili bazı prensipler, sesi yükseltme, sesi alçaltma, Kur’ân okurken meydana gelen bazı hatalar, vakf ve ibtidânın sözlük ve terim anlamları ve önemi, vakfin kuralları, vakfin kısımları; vakf-ı tâm vakf-ı kâfî, vakf-ı hasen, vakf-ı kabîh, vakf işaretleri, Hasan Akkuş Hoca Efendi, Gönenli Mehmet Efendi, Süleyman Hilmi Tunahan, Bacağı Kesik İsmail Efendi, Mehmet Rüştü Aşıkkutlu ve İsmail Biçer.

Derslerin İşlenişi

İLİTAM programına 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 300 kontenjan verilmiştir. 3. sınıflar 300 kişilik bir şube, yine 4. sınıflar 400 kişilik bir şubeden müteşekkildir. Dersler hem senkron hem de asenkron biçimde işlenmektedir. Senkron derslerde yüzüne ve ezber müfredatı öğretim elemanı tarafından okunmaktadır. Dersin hocası özellikle haftalık 2 saatlik dersin bir saatinde kendi örnek okuyuşunu sergilemektedir. Dersin diğer saatinde ise derse katılan öğrencilerin

okuması istenmektedir.³¹⁸ Öğrencinin tercihine göre ister görüntü açıp isterse sadece sesi gelecek şekilde derse bağlanarak hocanın istediği yeri okumaktadır. İşlenen dersler kayıt altına alınarak daha sonradan öğrencilerin ulaşmasına müsaittir. Derse yönelik devam zorunluluğu bulunmamaktadır. Derse katılım oranı % 30 civarında olmakla beraber bu sayı 110-120 sayısına tekabül etmektedir. Derse katılan öğrencilerin çoğunluğunu kız öğrenciler oluşturmaktadır. Bunun yanında öğrencinin yararlanması için önceden çekilmiş materyaller vardır. Son olarak final sınavından önce okulda yüz yüze ders yapılmaktadır. Burada katılım zorunlu olmadığından katılanların oranı % 10'dur.³²⁰

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl ve bütünleme sınavları mevcuttur. Hem ara sınavlar hem de yarıyıl sonu sınavları yüz yüze yapılmaktadır. Öğrencinin derste işlenen yüzüne, ezber ve diğer konulardan sorumlu olduğu mülakata tabi tutulmaktadır. Fakültede Kur'ân-ı Kerim derslerine giren hoca sayısı yetersiz olduğundan sınav döneminde fakültedeki hafız olan öğretim elemanlarından yardım alınmaktadır. Ara sınavların % 40'ı, yarıyıl sonu sınavlarının % 60'ı ortalamaya etki etmektedir. Yarıyıl sınavından 50 alamayan dersten geçememektedir. Sınava dair istisna olarak Covid-19 salgını sürecinde öğrenciye ödev verilmiş ve sistem üzerinden dersin hocasına gönderilmesi istenmiştir. Bu ödev ezber ve yüzüne okudukları bir bölümün kayıt altına alınarak hocaya gönderilmesiyle tamamlanmış sayılmıştır.³²²

3.1.8. Dicle Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahiyât, Salli-Bârik, Rabbbenâ ve Kunut Duâları. Fâtiha, Âyetü'l-Kürsî, Kur'ân okumanın önemi, konuyla ilgili âyet ve hadisler.

Yüzüne: Bakara ve Âl-i İmrân Sûreleri.

Tecvid: Tecvid ilminin tarifi, konusu ve amacı, aslî hareke, harfler ve harflerin mahreçleri, tenvin ve sâkin nûn'un hâllerinden izhâr, idgâm, iklâb ve ihfâ.

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati II Müfredatı

³¹⁸ Mustafa İzci, *Kişisel Görüşme*, 19 Aralık 2022.

³²⁰ İzci, *Kişisel Görüşme*, 19 Aralık 2022.

³²² İzci, *Kişisel Görüşme*, 19 Aralık 2022.

Ezber: Fîl, Kureyş, Mâûn, Kevser, Kâfirûn, Nasr, Tebbet, İhlâs, Felak, Nâs Sûreleri, Bakara Sûresinin 1-7. ve 284-286 âyetleri ve Haşr Sûresinin 21-24. âyetleri.

Yüzüne: Nisâ, Mâide ve En‘âm Sûreleri.

Tecvid: Aslî ve fer‘î medler.

Kur‘ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati III Müfredatı

Ezber: Duhâ, İnşirah, Tîn, Alak, Kadr, Beyyine, Zilzâl, Âdiyât, Kâria, Tekâsür, Asr ve Hümeze Sûreleri.

Yüzüne: A‘râf, Enfâl, Tevbe ve Yûnus Sûreleri.

Tecvid: Lâzımî sıfatlar ve sâkin mîm’in hâlleri.

Kur‘ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati IV Müfredatı

Ezber: Burûc, Târık, A‘lâ, Ğaşiye, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

Yüzüne: Hûd-Kehf arasındaki Sûreler.

Tecvid: Fer‘î harf ve harekeler, zıddı olmayan lâzımî sıfatlar, zamir ve sekte.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 kontenjan verilen programda her iki sınıfta da 3’er şube mevcuttur. 3. sınıflar en az 100 kişilik 3 şube, 4. sınıflar en az 165’er kişilik 3 şubeden müteşekkildir. Daha önceki senelerde bu sayı 4-5 şubeye kadar çıktığı olmuştur.³²³ 2022 yılı itibarıyla toplamda 4021 öğrenci İLİTAM programını başarıyla tamamlayarak diploma almaya hak kazanmıştır.³²⁴ Oluşturulan sanal şubelerde dersler senkron bir biçimde yapılmaktadır. Kur‘ân dersine sadece alan hocaları girmektedir. Dersin hocası ilgili haftanın müfredatını canlı derslerde okuyarak örnek okuyuşu göstermektedir. Ardından isteğe bağlı olarak öğrenciler de okumaktadır. Canlı derslere katılım zorunlu olmamakla beraber derse katılım oranı % 10-20 arasındadır.³²⁵ Final öncesi yüz yüze dersler Covid-19 salgını dönemine kadar uygulanırken salgınla beraber kaldırılmıştır.

Sınavlar

Kur‘ân-ı Kerim dersi adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavın ortalamaya etkisi % 40, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ise % 60’tır. Zikredilen tüm bu sınavlar yüz yüze mülakat şeklinde

³²³ Ablay, *Kişisel Görüşme*, 22 Aralık 2022.

³²⁴ [https://www.dicle.edu.tr/tr/birimler/Erişim_Tarihi_\(22.12.2022\)](https://www.dicle.edu.tr/tr/birimler/Erişim_Tarihi_(22.12.2022))

³²⁵ Ablay, *Kişisel Görüşme*, 22 Aralık 2022.

yapılmaktadır. Mülakat sınavlarda dersin öğretim elemanı ezber ve yüzüne müfredatı yanında hem uygulamalı hem de teorik tecvid soruları sormaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar vize sınavları çevrimiçi olarak yapılırken ortalamaya etkisi de % 10 idi. Çevrimiçi sınavda sadece teorik tecvid bilgileri sorulmaktaydı.³²⁶

2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla öğrenci yarıyıl sonu ya da bütünleme sınavından 60 alamaz ise dersi geçememektedir. Yine başarı puanı 60 puan olmadığı takdirde öğrenci dersten kalmış demektir. Covid-19 salgını sürecinde sınavlar tamamen çevrimiçi yapılmıştır.³²⁷

3.1.9. Fırat Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah ve Duhâ Sûreleri (mealleriyle beraber tüm Duâ ve Sûreler)

Yüzüne: Kur’ân-ı Kerim’in tecvid kurallarına uygun olarak doğru okunması.

Tecvid: Kur’ân harfleri, harflerin mahreçleri ve sıfatları, istiâze, besmele, vakf, ibtidâ vasl ve hükümleri.

Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati II Müfredatı

Ezber: Nebe, Mülk, Yâsîn Sûreleri ve mealleri.

Yüzüne: Bakara Sûresi.

Tecvid: Med ve çeşitleri, aslî med ve fer‘î medler, sâkin nûn ve tenvin; tenvin ve sâkin nûn’un hükümleri, ihfâ, izhâr, iklâb ve idğâm.

Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati III Müfredatı

Ezber: Bakara Sûresinin 255. ve 285-286. âyetleri, Haşr Sûresinin 20-24. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 185-189. âyetleri, İsrâ Sûresinin 1-10. âyetleri ve Ahzâb Sûresinin 40-48. âyetleri ve mealleri.

Yüzüne: Âl-i İmrân ve Nisâ Sûrelerinin tecvid kurallarına uygun olarak yüzünden okunması.

³²⁶ Ablay, *Kişisel Görüşme*, 22 Aralık 2022.

³²⁷ Ablay, *Kişisel Görüşme*, 22 Aralık 2022.

Tecvid: İdğâm çeşitleri, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, lââm-ı târifin hükmü, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, râ harfinin hükümleri, mîm-i sâkin'in hâlleri, sekte çeşitleri ve hâ-i kinâye.

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati IV Müfredatı

Ezber: Fetih, Hucurât, Rahmân Sûreleri, ihtiyaca binaen önceki konuların tekrarı, yüzünden ve ezbere okunurken uygulamalı olarak tatbikine önem verilmesi.

Yüzüne: İsrâ, Kehf, Meryem, Tâhâ ve Enbiyâ Sûrelerinin tecvid kaide ve kurallarına göre okutulması, tilâvet secdesi ve Kur'ân tilâvetinde caiz olan usûller.

Tecvid: İlgili ezber ve yüzüne müfredatın tecvid tahlili.

Kırâatle Alakalı Konu Anlatımı: Tahkik, hadr, tedvir, Kur'ân-ı Kerim'in yazı şekli İmam Mushaflar, Kur'ân'ın nokta ve harekelenmesi, Ahrufu's-Seb'a ve önemi, mütevâtir ve şâz kırâatlerin özellikleri.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 kontenjan verilen programda 3. ve 4. sınıflar için 2'şer adet şube bulunmaktadır. 3. sınıflar en az 150 kişilik 2 şube, 4. sınıflar en az 175 kişilik 2 şubeden müteşekkildir. Şubeler kız-erkek karışık olup öğrenci numarasının son hanesindeki rakama göre belirlenmektedir. Öğrenci, numarasının son rakamı eğer tekse A şubesinde, son rakamı çiftse B şubesinde derslere devam etmektedir. Kur'ân-ı Kerim dersine sadece Kur'ân hocaları girmektedir. Oluşturulan sanal şubelerde dersler canlı şekilde işlenmektedir. Canlı ders esnasında dersin hocası örnek okuyuşu sergiledikten sonra tecvid tahlili yapmaktadır. Yine ders anında derse katılan öğrencilerden yüzüne ve ezber sayfalarını okuması da istenebilmektedir. Bunun yanında hocalar öğrencinin ezber ve yüzüne müfredatına çalışabilmesi için meşhur okuyucuların video ve ses kaydını paylaşp öneride bulunabilmektedirler.³²⁸ Derse katılım zorunluluğu bulunmamakta olup katılım oranı ise % 40-50 civarındadır. Final öncesindeki son haftada yüz yüze eğitim olmaktadır. Yine bu dersle alakalı da devam zorunluluğu yoktur. Bu nedenle katılım oranı oldukça düşüktür.

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadarki süreçte ara sınavlar çevrimiçi olarak tecvid ve yukarıda

³²⁸ Nesrişah Saylan, *Kişisel Görüşme*, 12 Kasım 2022.

zikredilen konulardan 20 soruya 30 dakika verilerek yapılmaktaydı. İlgili dönemde ara sınavın ortalamaya etkisi % 20; yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ara sınavlar da yüz yüze yapılmaya başlanmıştır. İlgili dönem itibarıyla ara sınavın ortalamaya etkisi % 40; yarıyıl sonu ve bütünleme sınavının da etkisi ise % 60 olmuştur. Yarıyıl sonu sınavının yapılış usûlünde ise herhangi bir değişiklik olmamıştır. Yüz yüze sınavlarda her bir kırâat hocasının yanına başka alandan bir gözetmen hoca verilmektedir. Öğrenci yukarıda zikredildiği üzere yüzüne, ezber, tecvid ve kırâat konularından sorumlu olmaktadır. Öncelikle öğrenci yüzüne okuma gerçekleştirmektedir. Sonrasında ezber müfredatından sorular sorularak tecvid uygulamasını bu esnada pratiğe dökmesi istenmektedir. Bunların akabinde öğrenciye bir puan verilerek sınav nihayete ermektedir. Yarıyıl sonu sınavından en az 50 puan alamayan öğrenci dersten başarısız sayılmaktadır. Eğer öğrenci yarıyıl sonu sınavından 50 puan ve üzeri bir puan aldıysa bağıl değerlendirmeye tabi tutularak başarı puanı hesaplanır. Eğer öğrencinin yüzüne okuyuşu zayıf ya da ezberi tam değil ise direkt olarak düşük puan verilerek dersten başarısız olmaktadır.³³⁰

3.1.10. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahiyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureys, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl Sûreleri, Bakara Sûresinin 285-286. âyetleri ve Haşr Sûresinin 22-24. âyetleri.

Yüzüne: Bakara Sûresi.

Tecvid: Kur'ân ve önemi, tecvid ilmi ve önemi, harflerin tanımı ve çeşitleri, harflerin mahreçleri, harflerin uygulamalı anlatılması, sıfatların pratik olarak tablolarla gösterilmesi, harflerin sıfatları, med ve kasr kavramları, med çeşitleri (aslî ve fer'î medler), medd-i lâzım, medd-i lîn ve medd-i ârız.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ, Leyl, Şems ve Yâsîn Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 3, 4 ve 5. cüzleri.

³³⁰ Saylan, *Kişisel Görüşme*, 12 Kasım 2022.

Tecvid: Tenvin, nûn-u sâkin, ihfâ, izhâr, iklâb, idgâm, zamir ve sekte, lâm-ı târif ve hükmü'r-râ, kalkale ve lafzatullâh.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Beled, Fecr, Ğâşiye, A'lâ, Târık, Burûc, İnşikâk, Mutaaffîfîn, İnfitâr, Tekvîr, Nâziât ve Abese Sûreleri.

Yüzüne: A'râf Sûresi.

Tecvid: Tecvid'in lüzumu ve Kur'ân tilâvetinde okuyuş hataları, vakf ve ibtidâ, istiâze, besmele, Kur'ân kırâatinde tilâvet secdesi ve tekbir bahsi, temsîlî tilâvet, tilâvet usûlleri ve mushaf hattına göre hafs rivâyetinde farklı okunan kelimeler.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Nebe, Mülk, Fetih, Rahmân, Hucurât ve Cum'a Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim 160-220. sayfalar arası.

Tecvid: Ezber ve Yüzüne Müfredatının Tecvid Tahlili.

Kırâatle Alakalı Konu Anlatımı: Vahiy/İlahî mesaj, Kur'ân tarihi (ilk vahiy ve Kur'ân'ın nüzûlü), ilk vahiy ve vahyin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından vahiy katiplerine yazdırılması, Kur'ân kırâatinde musıkînin yeri/makamla Kur'ân okumanın hükmü, yedi harf meselesi, kırâat ve kırâat ilmi, Kur'ân'ın cem'i ve istinsâhı.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla öğrenci dağılımında İLİTAM okuyan öğrenci sayısı 1135'dir.³³¹ Bunların 300'ü 2022-2023 eğitim-öğretim yılında kayıt yaptırmıştır. 2 sınıfta toplamda 8 şube vardır. Şube adedi yıllara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Öğretim elemanı sayısının durumuna göre sınıfların şube adedi artmakta ya da azalmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 3. sınıflar en az 75 kişilik 4 şube; 4. sınıflar en az 100 kişilik 4 şubeden müteşekkildir. Özellikle Kur'ân derslerinde bu sayı çok daha fazladır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında her şubede 95-125 arası öğrenci bulunmaktadır.³³² Kur'ân-ı Kerim derslerine Kıraat anabilim dalı öğretim elemanları girmektedir. Derse yönelik ders hocalarının hazırladığı ve her

³³¹ <https://ilahiyat.cumhuriyet.edu.tr> Erişim Tarihi (15.10.2022)

³³² Lokman Yılmaz, *Kişisel Görüşme*, 4 Kasım 2022.

hafta adına ayrı ünitelerin hazırlandığı bir kitap mevcuttur. Dersler, ilgili kitaptan hafta hafta takip edilerek işlenmektedir. Ders öncesinde herhangi bir kayıt olmayıp ders anında kayıt alınmakta, dersler sadece senkron olarak işlenmektedir. Dersin hocası ders esnasında örnek okuyuşu sergilemekte, derse katılan öğrencilerin de okuması yönünde telkinlerde bulunmaktadır. Dersin teorik kısmı işlenirken tüm öğrenciler derse katılım sağlayabilmektedir. Pratik kısımda ise kız-erkek karışık olarak isteyen yüzüne ve ezber okutulmaktadır. Yine okunan yüzüne ve ezber sayfaların tecvid tahlili hoca tarafından yapılmakta olup isteyen olduğu takdirde öğrenciye yaptırılmaktadır. Derste sadece yüzüne, ezber ve tecvid olmayıp kırâat ilmiyle alakalı birçok bilgi verilmektedir. Diğer taraftan 3. sınıfın ilk dönemi genel olarak teorik dersler ağırlıklıdır. Derse katılım oranı genelde % 15-20'dir.³³³

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavlar çevrimiçi, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları yüz yüze yapılmaktaydı. İlgili tarihe kadar öğrenci ara sınavda tecvid ve yukarıda zikredilen konulardan test usûlü sınav olmaktadır. Buna göre ara sınavın % 10'u ortalamaya etki etmekte, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarında ise öğrenci müfredatın tümünden sorumlu tutulmaktaydı. Yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi ise % 90'dı. 2022-2023 eğitim yılı itibari ile tüm sınavlar yüz yüze yapılmaya başlamıştır. Sınavların yüz yüze yapılması ile beraber ortalamaya etkileri de değişmiştir. Buna göre ara sınavın ortalamaya etkisi % 40, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 60 olmuştur. Bunun yanında yarıyıl sonu sınavı ya da bütünlemeden 50 alamayan öğrenci dersi geçememektedir.³³⁴

3.1.11. Kocaeli Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât ve Zilzâl Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-30. sayfaları arası.

³³³ Yılmaz, *Kişisel Görüşme*, 4 Kasım 2022.

³³⁴ Yılmaz, *Kişisel Görüşme*, 4 Kasım 2022.

Tecvid: Tecvid ilminin doğuşu, tanımı, konusu, gayesi ve hükmü, harflerin tanımı ve çeşitleri, aslî harfler, fer'î harfler, mehâric-i hurûf, sıfât-ı hurûf ve med çeşitleri.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Leyl, Şems, Beled, Fecr, Gâşiye, A'lâ, Târık, Burûc, İnşikâk, Mutaaffifîn, İnfitâr, Tekvîr Sûreleri, Bakara Sûresinin 1-5; 152-157; 255 ve 285-286 âyetleri ve Haşr Sûresinin 18-24. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 31-90. sayfaları arası.

Tecvid: İdğâmlar, lâ-m-ı târifin hükümleri, hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir, sekte ve hâ-i sekte.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Yâsîn ve Rahmân Sûreleri, Bakara Sûresinin 197-202. âyetleri, Kehf Sûresinin 107-110. âyetleri ve Ahzâb Sûresinin 37- 47. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 51-150. sayfaları arası.

Tecvid: Raf-ı savt, hafd-ı savt, kırâat ilmi ve tarihsel süreci, Kur'ân okumanın faziletleri, Kur'ân hattı ve Resmü'l-Mushaf ve Kur'ân hattından kaynaklanan okuma kuralları.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Fetih ve Hucurât Sûreleri, Âl-i İmrân Sûresinin 102-108. âyetleri, Tâhâ Sûresinin 1-12. âyetleri ve Fussilet Sûresinin 30-36. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 151-220. sayfaları arası.

Tecvid: İstiâze, besmele, vakıf ve ibtidâ, vakıf çeşitleri ve işaretleri, Kur'ân okuma tarzları (tahkik, tedvir, hadr), Kur'ân-ı Kerim'i tilâvet adabı, Kur'ân-ı Kerim'in okuyuşunda yaygın hatalar ve konularına göre aşr-ı şerifler.

Derslerin İşlenişi

Programa 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 3. sınıflar için 3; 4. sınıflar için 3 adet şube olmak üzere toplamda 6 şube vardır. Oluşturulan şubeler en az 100'er kişiliktir. Kur'ân-ı Kerim dersine sadece Kur'ân hocaları girmekte ve derse devam zorunluluğu bulunmaktadır. Bundan dolayı derse katılım oranı % 85-90 civarındadır.³³⁵ Dersler senkron olarak işlenmektedir. 14

³³⁵ Mehmet Maşuk Acar, *Kişisel Görüşme*, 17 Kasım 2022.

haftalık derslerin bir haftası teorik bir haftası pratik olarak gerçekleştirilmektedir. Teorik derslerde tecvid kuralları işlenirken pratik derslerde yüzüne ve ezber müfredatı işlenmektedir. Pratik derslerde hoca ilgili yerin büyük bir kısmını okumaktadır. Hoca, istekli olan öğrencilerden bazılarını müfredatı okutmakta, gönüllü çıkmazsa herhangi bir öğrencinin okumasını istemektedir. İzlenen bu sistem sayesinde dönem sonuna kadar bir öğrenci en az bir kez dahi olsa hocanın onu duyabileceği şekilde okumuş olmaktadır. Böylece mahreç, sıfat ve usûl hatası varsa bir nebze de olsa giderilmektedir. İstisnai olmakla beraber kız öğrencilerin rahat bir ortamda okuması adına senkron derslerde erkek öğrenciler okuduktan sonra erkeklerin sistemden çıkmaları istenmekte ve kayıt butonu kapatılmaktadır. Bundan sonraki süreçte ise kız öğrenciler hoca nezaretinde kayıt dışı olarak ilgili müfredatı okumuş olurlar. Bir ders saati 45 dakika olmakla beraber dersler blok hâlinde kesintisiz 90 dakika şeklinde yapılmaktadır.³³⁷ Dönemin final öncesindeki son dersi okulda yüz yüze yapılmakta zikredilen bu derse öğrencilerin gelmeleri zorunludur. Yüz yüze derste olabildiğince fazlaca öğrenciyi dinleyip sınav öncesinde yanlışları olanların yanlışları giderilmeye çalışılmaktadır. Öğrenci bu derse mazeretsiz olarak katılmamışsa final sınavına girme hakkını kaybetmektedir.

Sınavlar

Kur'ân dersi adına bir ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavlar 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar çevrimiçi olarak ve çoktan seçmeli yapılmıştır. Fakat 2022-2023 eğitim-öğretim yılında değişen yönetmelikle beraber ara sınavların da yüz yüze yapılması kararlaştırılmıştır. Yine Fakülte Yönetim Kurulunun aldığı kararla Kur'ân-ı Kerim dersinin ara sınavları mülakat değil, yüz yüze test usûlüyle yapılmaktadır. Böylece öğrenci daha önce olduğu gibi sadece teorik bilgilerden sorumlu olacaktır. Burada farklı olan ise öğrencinin bizzat fakülteye gelip dersliklerde gözetimli biçimde sınava girmesidir. Ara sınavda teorik tecvid kurallarından sorular sorulmaktadır. Önceki dönemde ara sınavların ortalamaya etkisi % 20; yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ara sınavların ortalamaya etkisi % 40; yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi ise % 60 olmuştur. Yarıyıl sonu sınavları sadece Covid-19 salgını sürecinde çevrimiçi olarak yapılmıştır. Diğer dönemlerde yüz yüze ve mülakat şeklinde yapılmıştır. Yarıyıl sonu

³³⁷ Acar, *Kişisel Görüşme*, 17 Kasım 2022.

sınavlarında öğrenci yukarıda belirtilen ezber, yüzüne ve tecvid konularından sorumludur. Yarıyıl sonu sınavında iki kişilik komisyon kurulmaktadır. Birinci hoca bir sınıfa diğer hoca başka sınıfa girmektedir. Birinci hoca yüzüne müfredatından, ikinci hoca ise ezber müfredatından sınav yapmaktadır. Öğrenci birinci aşamada yüzüne odasına girmekte ve orada bulunan hoca tarafından yüzüne sınavı yapılmaktadır. Daha sonra öğrenci ezber sınıfına girerek orada ezber müfredatından sınava tabi tutulmaktadır. Yarıyıl sonu sınavı esnasında oluşturulan komisyonlar için fakülte'deki hâfiz hocalardan yardım alınmaktadır. Dersten geçme adına çan eğrisi sistemi mevcuttur. Öğrencinin ortalaması en az 60 ise başarılı, 50-59 arasında koşullu olarak geçme durumu söz konusudur.³³⁸

3.1.12. Amasya Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Tecvid: Kur'ân öğretiminin önemi, tecvit ilmi, harfler, harflerin mahreçleri ve sıfatları, Kur'ân-ı Kerim okuyuş hataları, medler bahsi; tabîî, muttasıl, munfasıl. med bahisleri; lâzım, ârız, revm, işmam, lîn. tenvin ve sakın nûn, ihfâ, izhar, iklâb, idğâm ve çeşitleri, lafzatullâh, kalkale, zamir, hükmü'r-râ, sekte, vakıf, ibtidâ, vasl, temsîlî Kur'ân okuma esasları, harf ta'limi, dudak ta'limi, kıraat ilmi ve kıraat imamları.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Nebe, Mülk ve Yâsîn Sûreleri.

Yüzüne: Kurân-ı Kerim'in 1-10. cüzleri arası.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Fetih, Hucurât ve Rahmân Sûreleri.

Yüzüne: Kurân-ı Kerim'in 11-20. cüzleri arası.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Âl-i İmrân Sûresi 130-136. âyetler, Mü'minûn Sûresi 1-11. âyetler, Furkân Sûresi 74-77. âyetler, Rûm sûresi 20-25. âyetler, İnfitâr, Burûc, Târık, A'lâ, Gâşiye, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

Yüzüne: Kurân-ı Kerim'in 21-30. cüzleri arası.

II, III ve IV. Dönem Tecvid Konuları: Öğrenilen tecvid kurallarının ezber ve yüzüne müfredatında uygulanması.

³³⁸ Acar, *Kişisel Görüşme*, 17 Kasım 2022.

Derslerinin İşlenişi

DGS puanındaki başarı sırası dikkate alınarak oluşturulan şubeler 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 3. sınıf 3; 4. sınıf ise 2 şubeden müteşekkildir. 2019-2020 yılına kadar senkron derslerin yanında 20 dakikalık video ders özetleri ve PDF şeklindeki notlar dersin hocası tarafından hazırlanarak öğrenciye materyal olarak sunulmaktaydı. Covid-19 süreciyle birlikte bu uygulama kalkmış ve o tarihten itibaren dersler sadece senkron olarak yapılmaya başlamıştır. Kur'ân-ı Kerim dersleri Kur'ân hocası tarafından ilgili haftanın ezber müfredatının okunması, tecvid kurallarının tashih edilmesi ve manasının verilmesi suretiyle işlenmektedir. Hocadan hocaya farklılık göstermekle beraber ezber müfredatı bazen öğrenciye okutulabilmektedir. Bunun yanında öğrencinin sınavda mesul olduğu yüzüne sayfalar ders anında okunmamaktadır. Her öğrencinin mezun olana kadar kendi başına bir hatim yapması beklenmektedir. Derse katılım % 20-25 oranındadır. Final haftasından önce yapılan yüz yüze zorunlu ders 2019 yılındaki pandemi sürecine kadar yapılmakta iken o tarihten sonra yapılmamaktadır.³⁴⁰

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Sınavlar V. yarıyıl da her ikisi de yazılı şekilde yapılmaktadır. Diğer 3 dönemde ise ara sınavlar yazılı, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mülakat şeklinde yapılmaktadır. Yazılı sınavlarda teorik tecvid bilgileri sorulmaktadır. Yapılan gözetimsiz online sınavlarda 20 soru için 30 dakika verilmektedir. Öğrenci ister cevaplasın ister cevaplamasın bir soruyu geçtiği takdirde o soruya dönme şansını kaybetmektedir. Diğer 3 dönemdeki yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarında ise öğrenci mesul olduğu müfredattan ezber, tecvit ve yüzüne okuma şeklinde sınava tabi tutulmaktadır. Yine öğrenci derste işlenen ezber müfredatının mealinden sorumlu olmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavların ortalamaya etkisi % 20, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ara sınavların ortalamaya etkisi % 40, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi % 60 olmuştur. Bunun yanında öğrenci yarıyıl sonu

³⁴⁰ Ahmet Kazan, *Kişisel Görüşme*, 11 Kasım 2021.

veya bütünleme sınavlarından en az 60 alamazsa ve ara sınav- yarıyıl sonu sınav ortalaması 60 puana ulaşamazsa dersten geçememektedir.³⁴³

3.1.13. Bayburt Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları. İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ ve Nebe Sûreleri, Bakara Sûresinin 285-286 âyetleri, Haşr Sûresinin 21-24. âyetleri, Âyetü'l-Kürsî.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-150. sayfalar arası.

Tecvid: Kur'ân harfleri, mahreçler, sıfatlar, istiâze, besmele, vakf, ibtidâ ve vaslın hükümleri.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Mülk, Cum'a, Yâsîn Sûreleri ve bu Sûrelerin mealleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 150-300. sayfalar arası.

Tecvid: Med çeşitleri, sâkin nûn ve tenvin hükümleri.

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati III Müfredatı

Ezber: Fetih ve Rahmân Sûreleri ve bu Sûrelerin mealleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 300-450. sayfalar arası.

Tecvid: İdgâm çeşitleri, lâm-ı târifin hükümleri, kalkale, hükmü'r-râ, mîm-i sâkin'in hâlleri, sekte ve hâ-i kinâye.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Bakara Sûresinin 153-157. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 190-194. âyetleri ve Hucurât Sûresi.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 450. sayfasından itibaren sonuna kadar.

Tecvid: Tüm tecvid konuları ve ezber müfredatın tecvid tahlili.

Dersin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 3. ve 4. sınıflar 2'şer şube olmakla birlikte toplamda 4 şube mevcuttur. Her şube 150 kişi olarak belirlenmiştir. Sınıflar

³⁴³ Kazan, *Kişisel Görüşme*, 11 Kasım 2021.

tasnif edilirken okul numarasının tek-çift olmasına göre ayarlanmıştır. Buna göre okul numarasının sonu tek rakamla bitenler A şubesinde, çift rakamla bitenler B şubesinde derse girmektedir.³⁴⁴ Fakültenin internet sitesinde ders içerikleri ve kullanılacak diğer materyaller mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim dersi haftada 45'er dakikalık iki dersten müteşekkildir. Bayburt Üniversitesi İLİTAM programında, uzaktan eğitim faaliyeti sadece senkron derslerle yürütülmektedir. Bazı fakültelerde olduğu gibi ders öncesi kayda alınan; uzman hoca tarafından tecvid kaide ve kuralları baz alınarak görüntü ve ses olarak sistemlere yüklenen bir program mevcut değildir. Fakat bunun yanında öğretim elemanı zaman zaman öğrencinin de okumasını isteyebilmektedir. Böyle olduğunda dersin kayıt altına alındığı vakitlerde genel itibarıyla erkek öğrenciler okumaktadırlar. Diğer taraftan kız öğrencilerin talebi üzerine bazı zamanlarda derste sadece onların olduğu sanal sınıf ortamında Kur'ân-ı Kerim okumaları sağlanmaktadır. Bunun yanında öğrenci dört dönem boyunca kendi başına en az bir hatim yapacak şekilde sorumlu tutulmaktadır. Senkron derslere katılım % 40 civarındadır.

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınav çevrimiçi, yarıyıl sonu sınavı ise yüz yüze yapılmaktadır. Çevrimiçi yapılan sınavlarda görüntülü sınav yapıp öğrenciler geniş açılı ekranda ve gözlerini kapatarak veya doğrudan kamera optiğine bakarak ezber okumaktadırlar. Ara sınavın ortalamaya etkisi % 40'tır. Yarıyıl sonu sınavları ise mülakat şeklinde yapılmakta ve öğrenci bizzat fakültede sınava girmektedir. Hocalar öğrencinin durumunu ölçme amacıyla öğrencinin mesul olduğu ezber müfredatından, yüzüne kısmından ise mesul oldukları sayfalardan okutmakta ve teorik olarak öğrendiği tecvid kurallarını pratik olarak uygulamasını istemektedirler. Ayrıca teorik tecvid soruları da sorulmaktadır. Yarıyıl sonu sınavının ortalamaya etkisi % 60'tır. Covid-19 salgını sürecinde sınavlar çevrimiçi olarak yapıldığı için puan sistemi ara sınav için % 15, yarıyıl sonu sınavı için ise % 85 olarak ortalamaya etki etmiştir. Son olarak final sınavı öncesindeki haftada öğrenci zorunlu bir derse tabi tutulmaktadır. Öğrenci bizzat fakülteye gelerek bu derse girmek zorundadır.³⁴⁵

³⁴⁴ <https://bayburt.edu.tr> Erişim Tarihi (13.10.2022)

³⁴⁵ Okuyan, *Kişisel Görüşme*, 18 Aralık 2021.

3.1.14. Kastamonu Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureys, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah ve Duhâ Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 18 ve 19. cüzleri.

Tecvid: Harflerin mahreçleri, harflerin lâzımî ve ârızî sıfatları, med ve çeşitleri, tenvin ve sâkin nûn'un hâlleri, sâkin mîm'in hâlleri, hükmü'r-râ, zamir ve lafzatullâh

Kırâatle Alakalı Konu Anlatımı: Kur'ân-ı Kerim'in faziletlerine dair âyet ve hadisler, Kur'ân öğretim tarihi ve metotları, temsîlî kırâat, Kur'ân-ı Kerim okuyuş şekilleri, Kur'ân tilâvetinde dudak tâlimi, lahn ve Kur'ân tilâvetinde mûsikî'nin önemi.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Leyl, Şems, Beled, Fecr, Ğâşiye, A'lâ, Târık ve Burûc Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 20 ve 21. cüzleri.

Tecvid: İdgâm çeşitleri ve hükümleri, lâm-ı târifin hükmü, sekte, hâ-i sekte, vakf ve ibtidâ, vasıl ve hükümleri ve tecvid tahlilleri.

Kırâatle Alakalı Konu Anlatımı: Tekbir, tilâvet secdesi, istiâze, besmele ve Kur'ân'ı anlamanın önemi.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Bakara Sûresinin 274-281. âyetleri, Mü'minûn Sûresinin 1-7. âyetleri, İsrâ Sûresinin 23-40. âyetleri ve tüm ezber müfredatın mealleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 22 ve 23. cüzleri.

Tecvid: Yüzüne ve ezber müfredatının tecvid tahlili.

Kırâatle Alakalı Konu Anlatımı: Kur'ân öğretimi nasıl olmalıdır?, konuşmalarda Kur'ân kullanımı, Hafs'ın vücûhâtı, Kur'ân ve musikî, hatim, Kur'ân ve para.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Tâhâ Sûresinin 124-135. âyetleri, Furkân Sûresinin 61-77. âyetleri, Lokmân Sûresinin 12-19. âyetleri ve tüm ezber müfredatın mealleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 24 ve 25. cüzleri.

Tecvid: Yüzüne ve ezber müfredatının tecvid tahlili.

Kırâatle Alakalı Konu Anlatımı: Kırâatlerin doğuşu, kırâat terimleri, kırâat imamları ve özellikleri, günümüzdeki kırâatler, Âsım kırâati, vücûhat çizgisi çekme, kırâat tefsir ilişkisi ve müsteşriklerin kırâat araştırmaları.

Dersin İşlenişi

Kur'ân-ı Kerim derslerine sadece Kur'ân hocaları girmektedir. 3. ve 4. sınıflarda A ve B olmak üzere 2'şer adet şube bulunmaktadır. Bu şubelerde en az 150'şer kişi mevcuttur. Dersler sadece senkron yapılmaktadır. Senkron derslere öğrencinin hazır gelmesi ve sınavlara daha iyi çalışması adına meşhur okuyuculardan ilgili müfredatı dinlemeleri telkin edilmektedir. Canlı derslerde dersin hocası örnek okuyuşu yaptıktan sonra genel olarak az sayıda öğrenciye aynı yerler okutulmaktadır. Canlı dersler kayıt altına alınarak öğrencinin istediği vakitte o dersi izleyebilmesine imkân sağlamaktadır. Canlı derslere devam zorunluluğu olmamakla beraber derse katılım oranı % 30'dur.³⁴⁸ Bazen kız öğrencilerin isteği üzere sadece onların katılabileceği sanal ortamlarda dersler yapılabilmektedir. Zikredilen derse katılım da zorunlu değildir. Son olarak ise final haftasından önce yüz yüze ders olmakla beraber devam zorunluluğu bulunmamaktadır.

Sınavlar

Kur'ân-ı Kerim dersi adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Derse ait herhangi bir muafiyet sınavı ise mevcut değildir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavlar çevrimiçi yapılmaktaydı. Çevrimiçi yapılan bu sınavlarda teorik tecvid konuları ve meal soruları bulunmakla beraber ortalamaya etkisi % 10'du. İlgili tarihten itibaren ise ara sınavların da yarıyıl sonu sınavları gibi yüz yüze yapılması kararlaştırılmış, buna göre ara sınavların ortalamaya etkisi % 40, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavının ise % 60 olmuştur. Yüz yüze yapılan mülakat sınavlarda fakülteadaki diğer hocalardan yardım alınmaktadır. Mülakat sınavlarında ise yüzüne ve ezber müfredatı sorulmaktadır. Geçme notunun hesaplanmasında mutlak değerlendirme ölçütü alınarak hesaplanmaktadır. Belirlenen geçme notu 60

³⁴⁸ Şahin, *Kişisel Görüşme*, 20 Kasım 2022.

olup GANO'su 2.00 üzeri olan öğrenciler 55-60 puan aralığında da şartlı olarak geçmektedir.³⁵⁰

3.1.15. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Rabbbenâ, Kunut ve Amentü Duâları.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-4. cüzleri arası.

Tecvid: Harflerin doğru telaffuz edilmesi (mahreç ve sıfatlar), tenvin ve sâkin nûn'un hükümleri, sâkin mîm'in hâlleri, lâm-ı târifin hükümleri, râ'nın hükümleri, kalkale ve lafzatullâh, vakıf, vasl, ibtidâ, sekte ve Kur'ân-ı Kerim'in okuma usûlleri.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ ve Nebe Sûreleri, Bakara Sûresinin 285-286. âyetleri, Haşr Sûresinin 22-24. âyetleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 5-10. cüzleri arası.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Leyl, Şems, Beled, Fecr, Yâsîn ve Mülk Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 11-20. cüzleri arası.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Ğâşiye, A'lâ, Târık, Burûc, Fetih, Hucurât ve Rahmân Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 21-30. cüzleri arası.

II, III ve IV. Dönem Tecvid Konuları: Ezber ve yüzüne müfredatının tecvid tahlili.

Derslerin İşlenişi

2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 3 yıllık bir geçmişi olan programda 1. sınıf 150'şer kişilik 2 şube, 2. sınıflar ise 200'er kişilik 2 şubeden müteşekkildir.³⁵¹ Toplamda 700 öğrencinin eğitim gördüğü programda Kur'ân derslerine alan dışından da hocalar girmektedir. Sanal sınıflarda yapılan derslerde öğretim elemanı dersin

³⁵⁰ Şahin, *Kişisel Görüşme*, 20 Kasım 2022.

³⁵¹ Bilal Atik, *Kişisel Görüşme*, 14 Kasım 2022.

saatinde sistem üzerinden dersi başlatarak o haftanın yüzüne, ezber ve tecvid konularını işlemektedir. Öğrencilerin derste hoca nezaretinde okuması zorunlu olmayıp gönüllü olarak isteyen kamera açmadan ilgili sayfa ya da ezberi okuyabilmektedir. Covid-19 salgını sürecine kadar % 60-70 arası olan derse katılım oranı, salgın döneminde % 30-40'a kadar düşmüştür.³⁵² 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde ise bu oran tekrardan % 60-70'e çıkmıştır. Covid-19 salgını sürecine kadar kız-erkek karışık sınıflarda ezber ya da yüzüne okurken daha sonra kızlara yönelik özel gruplar açılmıştır..

Sınavlar

Ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme olmak üzere üç sınav yapılmaktadır.³⁵³ Bu sınavlar öğretim elemanlarının isteği doğrultusunda, çoktan seçmeli test, açık uçlu sorular ve bazı derslerde ise sözlü sınav şeklinde hazırlanabilmektedir.³⁵⁴ 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ara sınav ve yarıyıl sonu sınavlarının yüz yüze yapılacağı fakültenin web sitesinde yayımlanmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınav çevrimiçi yazılı, yarıyıl sonu sınavı ise fakülte dersliklerinde yazılı olacak şekilde yapılmıştır. İlgili tarihe kadar ara sınavlar online şekilde Uzaktan Eğitim Merkezi tarafından yapılmıştır. Yarıyıl sonu sınavları ise salgın, fiziki şartlar, öğrenci sayısının fazlalığı, final takviminin sıkışıklığı gibi sebeplerden dolayı yazılı şekilde yapılmıştır. Yazılı sınavda imkânlar dâhilinde öğrencinin mesul olduğu ezber, yüzüne ve tecvid konularından sorular sorularak cevaplaması istenmiştir. Ara sınavın ortalamaya etkisi 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar % 20, yarıyıl sonu sınavının ise % 80 idi. 2022-2023 eğitim-öğretim dönemi itibari ile bu oran ara sınavda % 30, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarında % 70 olmuştur. Geçme notu ise 50 puan olup ortalama hesaplanırken bağıl değerlendirme sistemi kullanılmamaktadır. Derse yönelik herhangi bir muafiyet sınavı da mevcut değildir.³⁵⁷

³⁵² Atik, *Kişisel Görüşme*, 14 Kasım 2022

³⁵³ <http://ilahiyat.ibu.edu.tr> Erişim Tarihi (14.10.2022)

³⁵⁴ <http://ilahiyat.ibu.edu.tr> Erişim Tarihi (14.10.2022)

³⁵⁷ Atik, *Kişisel Görüşme*, 14 Kasım 2022.

3.1.16. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ ve Yâsîn Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 1-70. sayfaları arası.

Tecvid: Harflerin mahreçleri ve sıfatları, tenvin ve nûn-u sâkin'in okunuşu.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Mülk, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 71-140. sayfaları arası.

Tecvid: İdğâm çeşitleri.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Fetih, Mülk, Nebe, Burûc, Târık, Fecr ve Duhâ Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 141-220. sayfaları arası.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Hucurât, Fetih, Yâsîn, Burûc, Ğâşiye, Fecr ve Duhâ Sûreleri.

Yüzüne: Kur'ân-ı Kerim'in 221-280. sayfaları arası.

III ve IV. Dönem Tecvid Konuları: Ezber ve yüzüne müfredatının tecvid tahlili.

Derslerin İşlenişi

Programa 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 3. ve 4. sınıflar ikişer şubeye ayrılmıştır. Oluşturulan şubeler kız ve erkek şubeleri olarak tasnif edilmiştir. Bu durumda 3. sınıflar bir kız bir erkek, 4. sınıflar da bir kız bir erkek sınıfları olmak üzere toplam 4 şube vardır. Genel itibarıyla şubeler 150'şer kişiden müteşekkildir. Dersler sadece senkron dolarak işlenmektedir. Bu derslere katılım zorunlu değildir. Derse katılım zorunlu olmadığından canlı derslere katılanların oranı bayanlarda % 20, erkeklerde % 10 civarındadır. Ortalama olarak kızlar 30, erkekler 15 kişiyle ders işlemektedirler. Ders esnasında hocalar kendileri okuduktan sonra öğrencinin de okumasını istemektedirler. Bu okumalar yüzüne müfredatı, ezber müfredatı ve tecvid tahlili şeklindedir. Dersin hocası ezber müfredatına geçmeden bir hafta önce ezber

sayfasını yüzüne şeklinde usûlüne uygun bir biçimde okumaktadır. Okunulan bu sayfanın tecvid tahlili yapıp bir hafta sonra ezber yapılacak sayfanın daha sağlam ve yanlışsız ezberlenmesi amaçlanmaktadır. Hocanın ders esnasında öğrencilere okutmasının sebebi ise en fazla sayıda öğrenciyi dinleyip yanlışları varsa düzeltmektir. Senkron derste kayıt olmakla beraber ders öncesinde herhangi bir kayıt yapılmamaktadır. Diğer bir konu ise erkek-kız şekilde oluşturulan sınıflarda, karma sınıflara oranla derse olan isteğin daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Böylece katılımın arttığı ve buna bağlı olarak da ders sürecinin olumlu yönde bir ivme kazandığını belirtilmektedir. Final öncesi uygulanan yüz yüze ders Sütçü İmam Üniversitesi İLİTAM programında uygulanmamaktadır.³⁶²

Sınavlar

Ders adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavlar yazılı çevrimiçi şekilde yapılmaktadır. Zikredilen bu sınavda teorik tecvid kuralları sorulmaktadır. Ara sınavların ortalamaya etkisi % 10'dur. Yarıyıl sonu sınavı ise yüz yüze olmak kaydıyla öğrenci yüzüne, ezber ve tecvid uygulamasından sınava tabi tutulmaktadır. Hocalar özellikle yüzüne kısmında eksik olan öğrenciyi geçirmede, Yâsîn, Mülk, Nebe Sûrelerinin tamamı ve Duhâ Sûresinden sonraki Sûreleri ezberlemeyen ya da unutan kişinin mezun olamayacağını belirtmişlerdir. Final sınavının ortalamaya etkisi % 90'dır. Bazı üniversitelerde istisnai bir durum olan muafiyet sınavı bugüne kadar uygulanmamıştır.³⁶³

3.1.17. Kafkas Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik ve Kunut Duâları, İstiâze, Besmele, Fâtıha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureys, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ, İnfitâr, Beled, Şems, Leyl, Mülk, Nebe Sûreleri, Bakara Sûresinin 1-5; 255 ve 285-286. âyetleri ve Haşr Sûresinin 21-24. âyetleri.

Yüzüne: Ezber müfredatının tâlim üzere okunması.

Tecvid: İhfâ, izhâr, idğâm, iklâb, sâkin mîm ve râ'nın hükümleri, kalkale, zamir, lafzatullâh med çeşitleri ve hükümleri.

³⁶² Abdussamed Söyler, *Kişisel Görüşme*, 11 Aralık 2022.

³⁶³ Söyler, *Kişisel Görüşme*, 11 Aralık 2022.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Bakara Sûresinin 152-157. âyetleri, Âl-i İmrân Sûresinin 189-192. âyetleri, Enfâl Sûresinin 20-25. âyetleri, Yâsîn Sûresi, Tevbe Sûresinin 111-112. âyetleri, İsrâ Sûresinin 78-84. âyetleri, Fussilet Sûresinin 30-35. âyetleri, Hucurât Sûresinin 1-5. âyetleri ve Fetih Sûresinin 1-5. âyetleri.

Yüzüne: Yâsîn Sûresi.

Tecvid: İhfâ, izhâr, idğâm, iklâb, sâkin mîm ve râ'nın hükümleri, kalkale, zamir, lafzatullâh, med çeşitleri, vakıf ve ibtidâ.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Mülk Sûresi, Târık, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

Yüzüne: A'râf, Enfâl ve Tevbe Sûreleri.

Tecvid: İhfâ, izhâr, idğâm, iklâb, sâkin mîm ve râ'nın hükümleri, kalkale, zamir, lafzatullâh, med çeşitleri, vakıf ve ibtidâ.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Fâtiha, İhlâs, Felak, Nâs, Tebbet, Nasr, Kâfirûn, Kevser, Mâûn, Kureyş, Fîl, Hümeze, Asr, Tekâsür, Kâria, Âdiyât, Zilzâl, Beyyine, Kadr, Alak, Tîn, İnşirah, Duhâ, İnfitâr, Beled, Şems, Leyl, Nebe, Mülk, Fetih, Yâsîn Sûreleri, Bakara Sûresinin 1-5; 255; 285-286. âyetleri ve Haşr Sûresinin 21-24. âyetleri.

Yüzüne: Nâs-Duhâ arasındaki Sûrelerinin ezbere tertil üzere okunması, Bakara Sûresinin 285-286. âyetlerinin ezbere tertil üzere okunması, Haşr Sûresinin 22-24. âyetlerinin ezbere tertil üzere okunması, Cum'a Sûresinin 9-11. âyetlerinin ezbere tertil üzere okunması, İbrahim Sûresinin 38-41. âyetlerinin ezbere tertil üzere okunması, Yâsîn, Fetih, Hucurât, Mülk, Nebe, Sûrelerinin ezbere tertil üzere okunması, Nisâ ve Mâide Sûrelerinin yüzüne tertil üzere okunması.

Tecvid: İhfâ, izhâr, idğâm, iklâb, sâkin mîm ve râ'nın hükümleri, kalkale, zamir, lafzatullâh, med çeşitleri, vakıf ve ibtidâ.

Ders İşlenişi

2022-2023 eğitim önemi itibarıyla 300 kişilik kontenjan verilen programda 3 ve 4. sınıflar için 2'şer şube mevcuttur. Sınıflar kız-erkek olarak ayrılmıştır. Derslere sadece İlahiyat Fakültesinin Kur'ân-ı Kerim hocaları girmektedir. Dersler sanal sınıflarda senkron olarak yapılmaktadır. Derslere katılım erkeklerde % 10,

bayanlarda % 30 oranındadır. Derslere katılım zorunlu olmamakla beraber ara sınavdan 70 puandan aşağı puan alan öğrencilerin senkron dersleri takip etmesi zorunluluk teşkil etmektedir. Yapılan senkron derslerde hoca örnek okuyuşu sergiledikten sonra derse katılan öğrencilerden sırayla okumalarını istemektedir. Hoca, öğrencinin okuyuşu sırasında kullanılan program sayesinde yanlışların altını çizmektedir. Genellikle 1 sayfa yüzüne okuyan öğrenciye ya hata yaptığı anda ya da okuması bittiğinde hataları söylenmektedir. Dersler saat 17:00 sonrasında başlayıp 75-90 dakika aralığında sürmektedir. Bunun yanında sınıf içinde dersin hocası hâfız olanlar, DİB personeli olanlar ve bu ikisinin dışında olanlar olmak üzere üç grup altında öğrencileri tasnif etmektedir. İlk iki grup genel olarak derslere katılmamakta üçüncü grubun ise derse katılımı zorunlu tutulmaktadır.

Sınavlar

Kur'ân-ı Kerim dersi adına ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Ara sınavlar çevrimiçi mülakat şeklinde yapılmaktadır. Dersin hocası listeden öğrencinin ismini okuyarak ondan belirli bir yer okumasını istemektedir. Genellikle iki satır yüzüne okuyan öğrencinin sınavı nihayete ermektedir. Yarıyıl sonu sınavı ise dersi ilk defa alanlar ve zorunlu olanlar hariç çevrimiçi yapılmaktadır. Ara sınavdan 70 puan üzeri alıp derse devam zorunluluğu olmayanlar yine çevrimiçi sınav olurken dersi alttan alan ve derse katılımı zorunlu olanlar dersliklerde sınava girmektedir. Ara sınavın ortalamaya etkisi % 30, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ortalamaya etkisi ise % 70'tir. Notlar mutlak değerlendirmeye göre hesaplanırken geçme notu 60'tır. Yine puanın hesaplanması için öğrencinin yarıyıl sonu ya da bütünleme sınavlarından en az 60 alması gerekmektedir.³⁶⁴

3.1.18. Siirt Üniversitesi İLİTAM Programı

Kur'ân-ı Kerim I Müfredatı

Ezber: Nebe, Mülk ve Rahmân Sûreleri.

Yüzüne: Enfâl, Tevbe, Yûnus, Hûd Sûreleri ve Yûsuf Sûresi 52. âyetine kadar.

Tecvid: Harf-i med, sebep-i med, medd-i tabîî, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, tenvin ve nûn-u sâkin, ihfâ, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı

³⁶⁴ <https://uzem.ksu.edu.tr> (Erişim: 11.11.2022).

mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, harflerin tarifi, harflerin tasnifi, harflerin mahreçleri, teshîl ile okunan hemze, imâle ile okunan elif, işmâm ile okunan sâd, kalın okunan lâm, ihfâ olunan nûn, kalkale ve hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir, sekte, tahkikin tanımı, tertilin tanımı, tedvirin tanımı, hadrın tanımı, hezremenin tanımı ve bazı meseleler.

Kırâatle İlgili Konu Anlatım: Kur'ân okumanın önemi, Kur'ân'ı dinlemenin önemi, Kur'ân okuma geleneği ve konuyla alakalı âyet ve hadisler, Kur'ân öğretim tarihi, Mekke ve Medine dönemleri Hicaz dışında Kur'ân eğitimi, Osmanlı dönemi, tecvid ilmi, tecvid ilminin konusu, tecvid ilminin gayesi, tecvid ilminin hükmü, tecvid ilminin tarihi, kırâatin tarifi, kırâatin tarihsel süreci, yedi harf meselesi, Kur'ân'ın derlenmesi ve çoğaltılması, kırâatin tasnifi ve tedvini, kırâat imamları ve râvîleri.

Kur'ân-ı Kerim II Müfredatı

Ezber: Fetih ve Yâsîn Sûreleri.

Yüzüne: Yûsuf Sûresi 53. âyet itibarıyla sonuna kadar, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl ve Meryem Sûreleri.

Tecvid: Lahn, lahn-ı celî, lahn-ı hafî, lahn-ı celî'nin hükmü, lahn-ı hafî'nin hükmü, sıfât-ı hurûf, zıddı olan lâzımî sıfatlar, zıddı olmayan lâzımî sıfatlar, med harfî, med sebepleri, medd-i tabîî, fer'î med, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, vakıf ve ibtidâ, vakıf ve ibtidânın önemi, vakıf yapılmaması gereken yerler, vakıf çeşitleri, vakf-ı tâm, kâfî, hasen ve kabîh, secâvend, secâvend çeşitleri, vakf-ı lâzım, vakf-ı mutlak, vakf-ı caiz, vakf-ı mücevvez, vakf-ı murahhas, diğer vakıf alâmetleri, farklı kelimelerin sayısı, bazı özel okuyuşlar, vakıf ve vasıl hâlindeki kelimeler, sîn harfinin kelimede okunuş özellikleri, bazı âyetlerdeki kelimelerin okunuş şekilleri, işmâm ve revm ile okunan kelimeler, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, tenvin ve nûn-u sâkin, ihfâ, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir ve sekte.

Kur'ân-ı Kerim III Müfredatı

Ezber: Abese, Nâziât ve Hucurât Sûreleri.

Yüzüne: Enfâl, Tevbe, Yûnus, Hûd Sûreleri ve Yûsuf Sûresi 56. âyete kadar.

Tecvid: Harf-i med, sebep-i med, medd-i tabîî, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, tenvin ve nûn-u sâkin, ihfâ, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir ve sekte.

Kırâatle İlgili Konu Anlatım: Vahyin sözlük ve terim anlamı, vahyin fonksiyonu, Kur'ân'da vahiy maddesinin kullanıldığı anlamlar, âyetler bağlamında vahyin çeşitleri, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde tefsir, konuyla ilgili İslâm âlimlerin yaklaşımı, tefsir ettiği âyetlerden örnekler, kırâat ilminin tefsirle münasebeti, kırâat ilminin fıkıhla münasebeti, Kur'ân tilâvetinde tecvidin lüzumu ve okuyuş hataları, Kur'ân tilâvetinde tecvidin gerekliliği, lahn-ı hafî, Kur'ân tilâvetinde okuyuş hatası ve harflerde oluşabilecek muhtemel hatalar.

Kur'ân-ı Kerim IV Müfredatı

Ezber: Leyl, Şems, Beled, Fecr, Gâşiye, A'lâ, Târık, Burûc, Secde ve Cum'a Sûreleri.

Yüzüne: Yûsuf Sûresinin 57. âyet itibarıyla sonuna kadar, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl ve Meryem Sûreleri.

Tecvid: Telaffuzunda oluşabilecek muhtemel hatalar lahn-i celî, harf-i med, sebep-i med, medd-i tabîî, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, tenvin ve nûn-u sâkin, ihfâ, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, hükmü'r-râ, lafzatullâh, zamir ve sekte.

Kırâatle İlgili Konu Anlatım: Kırâat imamları, yedi kırâat imamının meşhur râvîleri, yedi kırâat imamının rumuzları, yedi kırâat imamının kırâat özellikleri, yedi kırâat imamının hayatları, sûrenin tarifi, sûrelerin çeşitleri, sûrenin sayıları, âyetin tanımı, âyetlerin çeşitleri, hizib, cüz, secâvend'in tanımları, hurûf-u mukattaa'nın tarifi, Kur'ân'da hurûf-u mukattaa, hurûf-u mukattaa'nın çeşitleri, hurûf-u mukattaa'nın tecvidleri, tilâvet secdesi, mezhepler arası tilâvet secdesi ile ilgili görüşler, tilâvet secdesinin teşriî, secde âyetlerinin sayısı, elimizdeki mushaflarda işaretlenmiş secde âyetleri, Kur'ân'ın cem'i ve istinsâhı, sektenin tarifi, süresi, hükmü, sekte çeşitleri ve sekte âyetleri.

Derslerin İşlenişi

2021-2022 yılında açılan programa ilk yıl 100 öğrenci kontenjanı verilmiş, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise bu sayı 300 öğrenciye çıkmıştır. 3. sınıflar 150 kişilik 2 şube, 2. sınıflar 100'lik 1 şubeden oluşmaktadır. Şubeler DGS puanına göre oluşturulmaktadır. Kur'ân-ı Kerim derslerine sadece Kur'ân hocaları girmektedir. Dersler sadece senkron olarak işlenip yapılan dersler kaydolmaktadır. Ders öncesi öğrencinin yararlanacağı; özellikle ezber yerlerini ders öncesinde çalışabileceği video ve ses kaydı mevcut değildir. Bununla beraber Kur'ân-ı Kerim dersinde işlenecek konular, tecvid, ezber ve yüzüne konuları Kur'ân hocaları tarafından kitapçık hâline getirilmiştir. Oluşturulan kitapçıkta dört dönemin içerikleri tasnif edilmekle beraber öğrencinin derse gelmeden önce derse hazırlık yapmasına imkân sağlamaktadır. Dersler tek haftalarda teorik, çift haftalarda pratik olarak işlenmektedir. Derse katılım oranı % 20-25 oranındadır ve derse katılanların çoğunluğu kız öğrencilerden oluşmaktadır. Pratik derslerde sınıflar kız-erkek karma olduğundan dolayı isteyen kişi okumaktadır; herhangi bir mecburiyet yoktur.³⁶⁵

Sınavlar

Ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. Sınavlar yukarıda zikredildiği gibi hazırlanan kitapçıktan sorulmaktadır. Ezber olarak öğrenci 3. sınıfın güz yarıyılında Nebe, Mülk ve Rahmân Sûreleri; 4. sınıfın güz yarıyılında Abese, Nâziât ve Hucurât Sûreleri, 3. sınıf bahar yarıyılında Fetih ve Yâsîn Sûreleri, 4. sınıf bahar yarıyılında ise Burûc-Duhâ Sûreleri arası, Secde ve Cum'a sûrelerinden sorumludur. Bazen farkındalık oluşması adına müfredat dışından da sorulmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar ara sınavlar çoktan seçmeli olmakla beraber ortalamaya olan etkisi % 20 idi. Alınan kararla beraber ara sınavlar da yüz yüze yapılacak ortalamaya etkisi % 40'a çıkmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla güz ve bahar yarıyılına ait derslerin dönem sonu sınavları İlahiyat Fakültesinde yüz yüze yapılacaktır.³⁶⁶ 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadar yarıyıl sonu sınavının ortalamaya etkisi % 80 iken yeni sistemde % 60 olmuştur. Yarıyıl sonu sınavından 50 alamayan öğrenci dersten başarısız sayılmaktadır. Ara sınav ve yarıyıl sonu sınavlarının ortalaması 60 olmadığı takdirde öğrenci dersi geçememektedir.³⁶⁷

³⁶⁵ Zübeyir Karataş, *Kişisel Görüşme*, 17 Kasım 2022.

³⁶⁶ <https://ilahiyyat.siiirt.edu.tr> Erişim Tarihi (15.10.2022)

³⁶⁷ Karataş, *Kişisel Görüşme*, 17 Kasım 2022.

3.1.19. Iğdır Üniversitesi İLİTAM programı

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati I Müfredatı

Ezber: Fâtiha, Fîl, Kureyş, Mâûn, Kevser, Kâfirûn, Nasr, Tebbet, İhlâs, Felak, Nâs Sûreleri, Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Rabbenâ , Kunut ve Amentü Duâları.

Yüzüne: Yâsîn, Mülk ve Nebe Sûreleri.

Tecvid: Harfî med, sebab-i med, medd-i tabîî, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, ihfa, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, hükmü'r-râ, lafzatullâh ve zamir.

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâati II Müfredatı

Ezber: Fâtiha, Duhâ, İnşirah, Tîn, Alak, Kadr, Beyyine, Zilzâl, Âdiyât, Kâria, Tekâsür, Asr, Hümeze, Fîl, Kureyş, Mâûn, Kevser, Kâfirûn, Nasr, Tebbet, İhlâs, Felak, Nâs, Yâsîn ve Mülk Sûreleri, Bakara Sûresinin 285-286. âyetleri, Haşr Sûresinin 20-24. âyetleri, Sübhâneke, Tahıyyât, Salli-Bârik, Rabbenâ, Kunut ve Amentü Duâları.

Yüzüne: Nebe, Nâziât, Abese, Tekvîr, İnfitâr, Mutaaffifîn, İnşikâk, Burûc, Târik, A'lâ, Ğaşiye, Fecr, Beled, Şems ve Leyl Sûreleri.

Tecvid: Harf-i med, sebab-i med, medd-i tabîî, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, ihfâ, izhâr, iklâb, idğâm-ı meâl-ğunne, idğâm-ı bilâ-ğunne, idğâm-ı misleyn, idğâm-ı mütecâniseyn, idğâm-ı mütekâribeyn, idğâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriyye, kalkale, hükmü'r-râ, lafzatullâh ve zamir.

Derslerin İşlenişi

2 yıllık bir geçmişi (2021-2022 eğitim-öğretim yılında açılmış) olan programa ilk yıl 100, ikinci yıl 300 kişilik kontenjan verilmiştir. 3. sınıflar 150'şer kişilik 2 şube, 4. sınıflar yaklaşık 90 kişilik tek şubeden müteşekkildir. Gerek örgün gerekse İLİTAM programı yeni olması hasebiyle bazı alanlarda hoca eksikliği mevcuttur. Bu alanlardan birisi de Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kırâat İlmi alanıdır. Buradaki boşluğu başka alanlardan öğretim elemanları doldurmaktadır. Öte yandan derse girecek hocaların hâfız olması beklenmektedir. Dersler hafta içi 09:00-19:00 saatleri arasında

yapılmaktadır.³⁶⁸ Senkron derslerde dersin hocası örnek okuyuşu yaparak öğrencilerden yüzüne ve ezber müfredatını dinlemektedir. Dersler senkron olmakla beraber derse devam zorunluluğu bulunmaktadır. Yine kaydedilen senkron dersi sonradan izlemek de devam yerine sayılmaktadır. İlk haftalarda dersin hocası öğrencilerin hepsiyle birlikte ders yapmaktayken, 2-3 hafta sonrasında dersin hocası bir sınav yapmakta ve 70 puan üzeri alanlar dersten muaf tutulmaktadırlar. 70 puandan aşağı alanlardan ise haftalık 8'er kişi okuyacak şekilde hazırlanmaları istenmektedir. Bu sayede eksiği olan öğrenciler birden fazla kez hoca gözetiminde okumuş olmaktadır. Dersler esnasında dersin hocası her öğrenci için çizelge tutmaktadır.³⁷⁰ Öğrencinin aynı hatayı tekrarlaması durumunda hoca tarafından uyarılmakla beraber bu durum sınavda tekrar ederse notun düşmesine sebep olmaktadır. Yukarıda sadece 3. sınıfların ders içerikleri bulunmaktadır. 4. sınıfların ders içeriklerinin hazırlanmama sebebinin programın yeni olmasına bağlayabiliriz.

Sınavlar

Ders için ara sınav, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavları mevcuttur. 2022-2023 eğitim-öğretim yılına kadarki bir yılda sınavlar Covid-19 salgını sürecinden dolayı çevrimiçi olarak yapılmıştır. İlgili dönemde ara sınavların ortalama etkisi % 30, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ise % 70 idi. İlgili dönemde ara sınavlar 20 soruluk çoktan seçmeli olarak yapılmaktaydı. Yarıyıl sonu sınavı ise yüzüne, ezber ve teorik tecvid şeklinde gerçekleşmekteydi. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise ara sınavın ortalama etkisi % 40, yarıyıl sonu ve bütünleme sınavlarının ise % 60 şeklinde olmuştur. Bundaki sebep zikredilen sınavlarının yüz yüze yapılacak olmasıdır. Öğrencinin dersi geçmesi için yarıyıl sonu ya da bütünleme sınavından 60 puan alması gerekmektedir.³⁷¹ Başarı puanının hesaplanmasında mutlak değerlendirme kullanılmaktadır. Buna göre ortalaması 60 puan ortalamasına ulaşamayan öğrenci dersten kalmaktadır.

3.2. İLİTAM Programındaki Kur'ân-ı Kerim Dersi Adına Yaşanan Problemler ve Aksaklıklar

Kuşkusuz her eğitim sisteminde birtakım aksaklık ve problemler meydana gelebilmektedir. Uzaktan eğitim yoluyla verilen İLİTAM programının da kendi

³⁶⁸ <https://www.igdir.edu.tr/uzmer> (Erişim tarihi 28.12.2022)

³⁷⁰ Eker, *Kişisel Görüşme*, 11 Kasım 2022.

³⁷¹ Eker, *Kişisel Görüşme*, 11 Kasım 2022.

içinde dezavantajları ve bunların sebep olduğu bazı aksaklıklar mevcuttur. Özellikle Kur'ân-ı Kerim dersi gibi pratik niteliği olan derslerin uygulama alanının kısıtlı olduğu programda bu aksaklıklar daha da göze çarpmaktadır. Çünkü pratik yanı olan derslerde hoca-öğrenci iletişiminin dinamik ve kesintisiz olması gerekmektedir. Bu iletişimin bir şekilde aksamaması demek dersin sağlıklı işlenememesi ve istenilen sonucun elde edilememesi anlamına gelmektedir. Yapılan çalışma esnasındaki gözlemler ve Kur'ân-ı Kerim derslerine giren hocalarımızın görüşleri doğrultusunda İLİTAM programındaki Kur'ân-ı Kerim dersi adına yaşanan problemleri şöyle sıralayabiliriz:

Kur'ân-ı Kerim hem teorik hem de pratik yanı olan bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Dersin teorik yanını genel manada tecvid kaideleri kapsamaktayken, pratik kısmında bu tecvid kaidelerinin fem-i muhsin olan hoca nezaretinde doğru bir biçimde uygulanması yer almaktadır. Baktığımız zaman öğrenci herhangi bir tecvit kitabından bu kaideleri ezberleyip ne olduklarını öğrenebilmektedir. Fakat bunları uygulamaya dökme hususunda yukarıda bahsedildiği gibi fem-i muhsin bir hocaya ihtiyaç duymaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretimi hoca ve öğrencinin sürekli etkileşimde olduğu ve devamlı pratik yaptıkları klasik usûle dayanmaktadır. Klasik Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretiminde uygulanan arz ve semâ metotları dersin pratik yanını oluşturmaktadır. Buna göre hoca örnek okuyuşu sergiler, ardından öğrenci fem-i muhsin hocadan aldığı yeri tekrar hocasına dinletir. Burada ilk kısım semâ ikinci kısım ise arz metodudur. İLİTAM programındaki Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid dersi adına yaşanan problemlerin başında dersin pratik yanı olan bu metotların sağlıklı biçimde uygulanamayışı gelmektedir. Zikredilen bu duruma teknolojik aksaklıklar, altyapı yetersizliği, derse devam zorunluluğun olmaması sebebiyle dersteki öğrenci sayısının azlığı gibi etkenler sebep olmaktadır. Bakıldığında bu program Kur'ân bilgi ve becerisi açısından farklı öğrenci profillerini bünyesinde barındırmaktadır. Bir yanda Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev yapan veya kendini bir şekilde bu alanda yetiştirmiş öğrenciler varken, diğer yanda da başlangıç seviyesinde olan ve hatta programda sıfırdan başlayan öğrenciler mevcuttur. Hâl böyleyken pratik yanın zayıf veya istenilen seviyede olmaması özellikle başlangıç seviyesindeki öğrenciler adına olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin hoca örnek okuyuşu yaptığı esnada internet bağlantısının zayıf olması veya sistemde oluşan hatadan dolayı sesin kayması, videonun donması ve harfin telaffuz

edilen harften farklı bir harf gibi çıkması durumları meydana gelebilmektedir. Bu durum neticesinde yanlış telaffuzların ortaya çıkması ve bu telaffuzların yanlış şekliyle ezberlenmesi öğrenci adına kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumda sağlıklı bir semâ uygulaması meydana gelememektedir. Fem-i muhsin hocanın okuyuş esnasında ağzından çıkan her sesin doğru olarak öğrenciye geçmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde bir dersten öte, tilaveti ile ibadet olunan Kur'ân-ı Kerim için bu durum telafisi zor olan bir soruna kapı aralamaktadır.

Semâ uygulamasının sağlıklı olması hasebiyle yanlış ezberlenen veya yanlış telaffuz edilen yerlerin daha sonra yapılacak olan arz uygulamasında düzeltilme fırsatı mümkündür. Fakat program dâhilinde birkaç üniversite hariç, devam zorunluluğu olmadığından öğrencilerin % 65-70'i derslere hiç girmeden sadece sınavlara katılmaktadır. Derse katılmayan öğrencilerden büyük bir bölümünün de dersin kayıt videosunu dahi izlemediği gözlemlenmiştir. Buradan hareketle program dâhilindeki öğrencilerin neredeyse % 65'i sorumlu oldukları müfredattaki hatalarını sınav gününe kadar öğrenememektedirler. Diğer taraftan derse katılan öğrencilerin de çeşitli sebeplerden dolayı ders esnasında okumak istemedikleri görülmektedir. Bu duruma sebep olarak öğrencinin bulunduğu ortamdan çekinmesi, utanması veya yanlış yaptığında mahcub olma korkusu gelmektedir. Zikredilen bu durumlara sebep olarak ise derslerin kız-erkek karışık sınıflarda olması başta gelen faktörlerdendir.³⁷³ Kur'ân dersine giren hocaların birçoğuna bu durumdan dolayı -özellikle kız öğrencilerden- geri dönüşlerin (şikâyetlerin) olduğu bilinmektedir. Hocaların kendi imkânlarıyla bu durumu aşmaya çalışsalar da istenilen seviyede bir katkı sağlanamamaktadır. Çeşitli sebeplerden dolayı derse katılan veya katılmayan öğrencilerin birçoğu hoca nezaretinde hatalarını görme fırsatı bulmadan sınava girmekte veya bu hatalarını tam manasıyla düzeltmeden mezun olmaktadır. Sonuç olarak öğrencinin hatalarını gidermesi adına çok büyük öneme sahip olan arz metodu program dâhilinde zikredilen sebeplerden dolayı çok az denecek kadar uygulanabilmektedir. Açıkça ifade etmek gerekirse İLİTAM programındaki Kur'ân derslerindeki en büyük dezavantaj müşâfehe usûlünün uygulanamayışıdır. Programın uzaktan eğitim ile yapılıyor olması karşılıklı iletişim ve etkileşimin istenilen seviyede olmamasına yol açmaktadır. Bundan dolayı da semâ, arz ve bunların doğal

³⁷³ 19 İLİTAM programında kız-erkek sınıflarını ayrı oluşturan iki program vardır. Bunlar: Kafkas Üniversitesi İLİTAM Programı ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İLİTAM Programlarıdır.

sonucu olan müşâfehe metotlarının uygulanamayışı, programdaki Kur'ân dersi adına büyük bir problemdir. Zira bu metotlar klasik usûl Kur'ân eğitim-öğretiminin en önemli unsurlarıdır.

Yine ders adına sorun denilebilecek bir husus da öğrenci sayısına oranla ders saatinin yetersiz olmasıdır. Yukarıda bahsedildiği üzere şubelerdeki öğrenci sayıları dikkate alındığında $45+45=90$ dakikalık ders yetersiz gelmektedir. Öğrencilerin devam zorunluluğu olmamasından dolayı derse katılım oranı genel olarak % 15-25 arasındadır. Derse katılımın genel toplama oranla az olduğu programda hocanın örnek okuyuşundan sonra öğrencilere de söz hakkı verilmektedir. Fakat derse katılımın az olduğu durumlarda bile öğrencilerin çok azı hoca nezaretinde okuma fırsatı bulabilmektedir. Örneğin bir dersi örnek okuyuşla geçiren hoca diğer dersi öğrencilere bile ayırsa yine de zaman açısından yetersiz kalmaktadır. Derse katılım oranına göre öğrenci sayıları ortalama 30 ile 40 kişi arasında olmaktadır.³⁷⁴ Bakıldığında her bir öğrenciye asgarî düzeyde 2'şer dakika verilse 60-80 dakika, 3 dakika ayrılrsa 90-120 dakika vakit olması gerekmektedir. Elbette her öğrenciye ayrılacak vakit de aynı olmayacaktır. Çünkü öğrenci yelpazesi oldukça geniş olan bu programda yaş, bilgi, beceri ve anlama kabiliyeti çok farklı profilde öğrenciler mevcuttur. Buradan hareketle öğrenciden öğrenciye, ayrılacak vakit süresi değişebilmektedir. Diğer taraftan hoca her zaman bir dersi öğrencilere ayıramamaktadır. Bu durumda derse gelen öğrencilerin çok az kısmı hoca nezaretinde okuyuş sergileyebilmesi söz konusudur. Bu sayı ise ortalama olarak 7-8 kişidir. Pratik yapılması elzem olan bu derste, öğrenci sayısına oranla ders saatinin yetersiz olması büyük bir eksikliktir. Nitekim bu durum arz uygulaması sayesinde hatasını giderecek öğrenci için gelecek adına problem teşkil etmektedir. Derste okuyamayan birçok öğrenci de sınava kadar bir daha bu fırsatı yakalayamamaktadır. Özetle ders saatinin az oluşu öğrencinin hoca nezaretinde okuyacağı süreden kısılması demektir. Çünkü öğrenci hoca nezaretinde ne kadar fazla okursa o denli hatalarını düzeltme fırsatı bulabilmektedir. Aksi takdirde birçok öğrencinin bu yanlışları daha sonradan düzeltme fırsatı olmamaktadır.

Kur'ân dersi adına yaşanan aksaklıkların başlıca sebeplerinden biri şubelerdeki öğrenci sayısının çok fazla olmasıdır. Bakıldığında bünyesinde İLİTAM programı

³⁷⁴ Bu sayıyı 30-40 olarak almamızın sebebi ortalama bir sayı vermek içindir. Nitekim bazı üniversitelerde bu sayı 10-15 sayısına kadar düşerken devam zorunluluğu olan üniversitelerde 100'ün üzerinde olmaktadır.

bulunan üniversitelere 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde 300'er kişilik kontenjan verilmiştir. Zikredilen bu 300 kişilik sınıflar 19 İLİTAM programında en az 1 en çok 4 şube olacak şekilde ayrılmıştır. Bünyesinde her sınıf için tek şubesi olan programlar 300; 2 şubesi olanlar 150, 3 şubesi olanlar 100 ve 4 şubesi olanlar 75'er kişi olması beklenmektedir. Fakat bu sayılar neredeyse hiçbir programda zikredildiği gibi değildir. Bunun başlıca sebebi ise Kur'ân dersinden kalan öğrenci sayısının fazla olmasıdır. Örneğin Ondokuz Mayıs Üniversitesi İLİTAM programında 3. ve 4. sınıflar 2'er şubeden oluşmaktadır. Yine bu tasnife göre 3. sınıflar 300 kişilik bir şube, 4. sınıflar 250 kişilik bir şube olması gerekirken, Kur'ân dersi adına alttan alanlarla birlikte şubelerdeki öğrenci sayısı 700 kişiyi geçmektedir.³⁷⁵ Yine Ankara Üniversitesi İLİTAM programında 3. ve 4. sınıflar 2'şer şubeden müteşekkildir. 150 kişilik olması gereken şubelerde yine bu sayı Kur'ân dersi adına 250 kişi civarındadır.³⁷⁶ Tabi ki bu sayılar 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde verilen 300 kişilik kontenjan üzerinden zikredilmektedir. Fakat İLİTAM programlarının önceki dönemlerine bakıldığında bazı yıllarda 500 kişilik kontenjan verilen programlar da mevcuttur. Buradan hareketle gerek Kur'ân dersinin en çok tekrarlanan (alttan alınan) derslerin başında gelmesi gerekse yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısının çokluğu, şubelerdeki öğrenci sayısının artmasına sebep olmaktadır. Öğrenci sayısının fazla oluşu hem dersin işlenişi hem de sınavların yapılışı esnasında birtakım zorlukları beraberinde getirmektedir. Örneğin ders esnasında hocanın örnek okuyuşu sergiledikten sonra (derse katılım genel itibarla az olduğu hâlde) derse katılan öğrencilerin sadece çok az bir kısmı hoca rehberliğinde okuyuş yapabilmektedir. Geriye kalan çok büyük bir kesim ise sınava kadar dersin hocası nezaretinde okuyuş sergileme veya yanlışını düzeltme fırsatı bulamamaktadır.

Yine problem denilebilecek bir husus ise Kur'ân'ı Kerim dersine giren kıraat hocalarının öğrenci sayısına oranla az olmasıdır. Mevcut durumda bir hocanın ders vermesi ve sınav yapması gereken öğrenci sayısı bazen 900 kişiyi geçebilmektedir.³⁷⁷ Yukarıda zikrettiğimiz şube sayısının artırılması demek doğal

³⁷⁵ Akaslan, *Kişisel Görüşme*, 10 Kasım 2022.

³⁷⁶ Akın, *Kişisel Görüşme*, 26 Aralık 2022.

³⁷⁷ Bazı üniversitelerin kendi İLİTAM programlarındaki Kur'ân Okuma ve Tecvit derslerini tek bir hocaya tevdi ettiği görülmektedir. Bunun yanında programında tek şubeli sistemle eğitim veren üniversitelerde doğal olarak derse tek hoca girmektedir. Tek şubeli sistemde dersi alttan alanlarla birlikte öğrenci sayısında yığılma olduğu bir gerçektir. Belirtilen bu iki sebepten dolayı bazı programlarda bir hocanın sorumlu olduğu öğrenci sayısı 900-1000 kişi olduğu müşahade edilmiştir.

olarak Kıraat hocasının da artırılmasını gerektirecektir. Çünkü mevcut durumda dahi yetersiz olan hoca sayısı şubelerin bölünmesi ile daha da yetersiz bir durum hâline gelecektir. Hoca sayısının yeter sayıda oluşu her bir öğrenciyle daha fazla ilgilenilmesi anlamına geleceğinden, daha sağlıklı bir müşâfehe usûlü uygulanacaktır. Bunu yanında üniversitesinde yeterli sayıda Kur'ân hocası var iken (Kur'ân dersi adına) her sınıfı tek şube yapmak, yönetimler adına farklı kaygıların olduğu anlamına gelmektedir. Zira zikredilen bu durum hocanın ilgileneceği öğrenci sayısını çoğalttığından hem öğrenci hem de hoca adına verimliliği azaltmaktadır.

Kur'ân dersi adına yaşanan bir diğer aksaklık ise altyapı eksikliğidir. Burada zikredilmesi gereken husus ise her öğrencinin aynı imkânlarla sahip olamayışıdır. Birçok öğrencinin internetin olmadığı veya bağlantının zayıf olduğu yerlerde ikamet ettiği bir gerçektir. Çoğu öğrencinin dersleri izleme ve takip etme konusunda problemler yaşadığı ve bu sorunları dile getirdikleri görülmektedir. Diğer taraftan öğrenci yelpazesi örgün eğitime oranla çok geniş olan bu programda, teknolojik cihazları kullanma yetisi de yaş, meslek ve kişisel beceriler gibi birçok faktörden dolayı farklılık arz etmektedir. Tüm bu beceri ve imkânlar öğrencinin dersi sağlıklı bir biçimde işleyebilmesini sağlamaktadır. Özellikle hocanın örnek okuyuşu (semâ) esnasında yaşanan aksaklıklar öğrenci adına büyük olumsuzluklara kapı aralamaktadır. Nitekim örnek okuyuş esnasında internetin kesilmesi, yavaşlaması, sistemin veya bilgisayarın donması, öğrencinin okuyuş esnasında yaşanan aksaklıklar gibi durumlar farklı olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklar genel itibarla sıfât-ı hurûf ve mehârec-i hurûf konularında karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin bu olumsuzluklar neticesinde zikredilen harfi başka bir harf gibi algıladığı, dudak tâlimi esnasında görüntü donması gibi sebeplerden dolayı yanlış telaffuzlar görülmektedir. Elbette bunlar düzeltilebilecek yanlışlardır. Fakat yukarıda bahsedilen arz uygulaması sağlıklı bir biçimde uygulanamadığından bu yanlışlar sınava kadar gitmekte ve bazen de düzeltilme fırsatı bulmadan mezun olunmaktadır. Bu duruma bir nebze çözüm bulunması açısından 2019-2020 yılına kadar final haftası öncesinde bir haftalık yüz yüze zorunlu ders yapılmakta idi. Fakat o yıllarda başlayan salgın hastalık sebebi ile ilgili olarak ders kalkmış, 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde de hâlen yapılmamaktadır. Netice itibarıyla sistemin sağlıklı hâlde olup olmaması veya öğrencinin teknolojik cihazları kullanma becerisi kalite açısından önem iktiza etmektedir. Nihai olarak tilâvetiyle ibadet olunan

Kur'ân-ı Kerim'in yanlış telaffuzu ve yanlış ezberlenmesi bu ilme büyük zarar vereceği aşîkârdır.

Yaşanan aksaklıklardan biri de öğrencilerin derse gereken önemi vermemesidir. Öğrenciler genel olarak Kur'ân-ı Kerim dersini ders olarak görmemekte ve üzerine düşmemektedir. Bundan dolayı da en çok başarısız olunan ve tekrar edilen derslerin başında Kur'ân-ı Kerim dersi gelmektedir. Bu duruma sebep olan en önemli husus ise öğrencilerin bazılarının DİB mensubu veya hafız olmasıdır. Bu durum normal şartlarda avantaj(mış gibi) olması beklenirken öğrencileri rehavete itmesi hasebiyle dezavantaja dönüşmektedir. Dolayısıyla derse gereken ihtimam gösterilmemektedir. Bazı üniversitelerde hafız veya DİB personeli olan öğrencilere birtakım toleranslar gösterilmektedir. Elbette burada tüm programları töhmet altında bırakmak doğru değildir. Fakat gerçek şu ki her DİB personeli veya hafız olan kişi de iyi bir okuyucu demek değildir. Zikredilen öğrenci profiline sınavlara katılmadan puan verme, formalite tarzı sınav yapılarak diğer öğrencilerin hakkına riayet edilmemesi gibi hoş olmayan durumlar da meydana gelebilmektedir.

Birkaç üniversite hariç derse devam zorunluluğu olmaması da ders adına büyük dezavantajdır. Söz konusu durum hoca-öğrenci iletişimi konusunda büyük bir eksikliğe sebep olmaktadır. Öyle ki dersin hocasını sınav haricinde görmeden mezun olan öğrenciler hayli çoktur. Eğer devam zorunluluğu olsa öğrenci ders esnasında okumasa bile hocasını tanıma fırsatı bulacaktır. Yine devam zorunluluğunun olmayışı öğrenciyi rehavete sevk etmektedir. Bundan dolayı derslere katılım oranı genel olarak % 15-25 civarındadır. Bunun yanında final öncesinde yapılmakta olan zorunlu yüz yüze ders 2019 yılındaki salgın dönemiyle beraber bazı üniversitelerde tamamen kalkmış, bazılarında da zorunlu olmaktan çıkmıştır. 2022-2023 eğitim yılı itibari ile de Bayburt ve Kocaeli Üniversiteleri İLİTAM Programları hariç hiçbir okulda zorunlu olmamakla beraber birçok üniversitede uygulanmamaktadır. Zikredilen bu durum öğrencinin bir nebze olsun hocasını tanıma ve az da olsa yüz yüze ders yapma fırsatını elinden almıştır. Hâlihazırda bu dersin saatinin fazlalaştırılması gerekirken tamamen kalkması veya zorunlu olmaktan çıkması program adına büyük bir kayıptır.

İLİTAM programlarındaki Kur'ân-ı Kerim dersi adına genel bir müfredat sorunu da mevcuttur. Aynı diplomaya sahip olacak öğrencilere dört dönem boyunca

verilen ezber müfredatında farklılıklar bulunmaktadır. Üniversitelerin Kur'ân dersine ait içeriklerinin verildiği kısımlara bakıldığında bu durum daha net anlaşılmaktadır.

Program dâhilinde yapılan sınavlarda da pek çok aksaklık ve problem meydana gelmektedir. Özellikle öğrenci sayısı fazla olan üniversitelerde sınavların en az biri bazen de tümü yazılı şekilde yapılmaktadır. Bakıldığında 2022-2023 eğitim-öğretim yılında YÖK tarafından vizeler de dâhil tüm sınavların yüz yüze gözetimli yapılması önerilmiştir. Fakat bazı üniversiteler vize sınavlarını hâlen online şekilde yapmaya devam etmektedir. Öte yandan birçok üniversite sınavları yüz yüze yapsa dahi klasik usûl ile değil de çoktan seçmeli sorularla gerçekleştirmektedir. Bu duruma öğrenci sayısındaki fazlalık ve üniversite yönetimlerinin almış olduğu kararlar sebep olmaktadır. Yazılı şekilde gerçekleştirilen sınavlarda teorik tecvit bilgileri veya kırâat tarihi gibi konulardan sorular sorulabilmektedir. 2022-2023 eğitim yılı itibari ile tüm Kur'ân-ı Kerim dersi sınavlarını yüz yüze yazılı şeklinde yapan üniversiteler de mevcuttur. Zikredilen bu durum ders adına ciddi bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Yapılan yazılı sınav Kur'ân-ı Kerim dersi adına sağlıklı bir değerlendirme olmamaktadır. Zira öğrencinin öğrendiklerini pratiğe döküp dökemediği ancak mülakat yapıldığı takdirde anlaşılabilmektedir.

Diğer taraftan öğrenci sayısının hayli fazla olduğu İLİTAM programında Kur'ân-ı Kerim sınavları genel olarak 2 güne sığdırılmakta bazı üniversitelerde 5 günde yapılmaktadır. Bu kısa sürede çok sayıda öğrencinin sınav yapılması, mülakatı yapan öğretim elemanları açısından önemli bir enerji ve motivasyon gerektirmektedir. Yapılan kişisel görüşmeler sırasında hocalarımızın en fazla üzerinde durduğu noktaların başında sınav günlerinin öğrenci sayısına oranla yetersiz olmasıdır. Özellikle mülakat şeklinde yapılacak sınavlarda bir hocanın en az bir şubesi dahi olsa başka hocalardan yardım almadan sınavı yapması çok zor gözükmektedir. Kabaca bir hesap yapmak gerekirse 2022-2023 eğitim yılında şubelerdeki mevcutlar en az 75 en fazla ise 700-800 civarındadır. 75 kişilik 1 şubeye sahip ders hocası sınavı 2 veya beş güne yaysa rahat bir şekilde mülakat yapabilmektedir. Tabi ki aynı hocanın başka şubeleri olduğu takdirde bu sayı katlanarak devam edecek dolayısıyla da mülakat yapılan günlerde sıkışıklık meydana gelecektir. Diğer taraftan 700 kişilik bir şubeyi ders hocası 2 günde mülakat yapsa

günlük 350; 5 günde yapsa günlük 140 öğrenciyi sınav yapması gerekecektir.³⁷⁸ Bu durumda dersin hocası ya başka hocalardan yardım alacak ya da sınavı yazılı şekilde yapması gerekecektir. Aksi takdirde bu kadar kısa sürede fazla olan öğrenci grubunu sınav yapması mümkün olmayacaktır. Nitekim zikredilen bu durum sebebiyle bazı üniversiteler, mülakat şeklinde olması gereken final sınavlarını dahi yazılı olarak yapmaktadır. Kur'ân gibi pratik yanı olan bir dersin sadece teorik bilgilerle ölçülmesi ise ders adına sağlıklı sonuçlar doğurmamaktadır.

Sınavlar adına başka bir husus ise öğrencilerin gözetimsiz sınavlarda birbiriyle yardımlaşması (kopya çekme), başkasının yerine sınava girmesi gibi durumlar söz konusudur. Daha ileri giderek özellikle internet üzerinden yapılan sözlü sınavlarda Mushaf'ı karşısına alarak okuyan öğrencilerin itirafları da bu nahoş durumu gözler önüne sermektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında bu sorun yüz yüze sınavlarla önemli ölçüde çözüme kavuşmuş, sınav sonuçlarına da yansımıştır.

3.3. Yaşanılan Problemlere ve Aksaklıklara Çözüm Önerileri

İLİTAM programındaki Kur'ân-ı Kerim dersi adına birtakım aksaklık ve problemlerin yaşandığı aşikârdır. Bu aksaklık ve problemler genel manada İLİTAM programının yapısından meydana gelmektedir. Nitekim uzaktan eğitim modeli ile eğitim veren İLİTAM programı uygulamalı derslerde yetersiz kalmaktadır. Yaşanan aksaklık ve problemler bir üst başlıkta zikredilmiş ve söz konusu durumlara çözüm olabilecek önerileri şu şekilde açıklayabiliriz:

Yapılan araştırma esnasında gerek program genelinde gerekse Kur'ân dersi özelinde öğrenci yoğunluğu söz konusudur. Özellikle şubelerdeki öğrenci sayılarının fazla olması pratik yanı olan bir ders için dezavantajdır. Bundan dolayı öğrenci sayısının orantısız artışını önlemek için kontenjan sayıları azaltılmalıdır. Çünkü hem yeni kayıt yaptıranların hem de dersi alttan alanların sayısı bir hayli fazladır.

Dersin sağlıklı işlenebilmesi adına sınıfların şube sayıları çoğaltılmalı ve buna orantılı şekilde öğretim elemanı istihdam edilmelidir. Çünkü mevcut durumda dahi öğrenci-hoca sayısında büyük bir orantısızlık söz konusudur. Yani bir hocanın ders verdiği öğrenci sayısı olması gerekenden çok fazladır. Bir hocaya düşen öğrenci sayısı Kur'ân gibi uygulamalı bir derste üst sınıra sabitlenmelidir. Bunu yapabilmek

³⁷⁸ Burada öğretim elemanının tek şubeye girdiği mevcutlar verilmiştir. Fakat İLİTAM programındaki tüm şubelerin tek hocaya verildiği üniversiteler var ki bu sayı bir hoca için 900-1000 kişiyi bulabilmektedir.

için de ya öğrenci sayısı şu anki mevcut sayının en fazla üçte biri olmalı ya da ders adına öğretim elemanı sayısı üç katına çıkartılmalıdır. Hâlihazırda birçok öğretim elemanının hem örgün hem de İLİTAM programında derslere girdiği düşünülürse bu konu büyük önem arz etmektedir. Nitekim öğretim elemanının ilgileneceği öğrenci sayısı arttıkça hoca nezaretinde okuma yapmak şöyle dursun sınava kadar bir iletişim dahi kurulamamaktadır.

Başka bir husus ise şubeler tasnif edilirken sadece DGS puanı baz alınmamalıdır. Çünkü geniş yelpazede bir öğrenci profiline sahip olan İLİTAM programı için özellikle Kur'ân dersi için sınıflar özel oluşturulmalıdır. Her bir öğrencinin ders adına birikimi ve yeteneği aynı olmamaktadır. Örneğin kimi öğrenci hafız iken kimi öğrenci başlangıç seviyesinde olabilmektedir. Bu durumda ilk haftalarda yapılacak mülakat sınav ile öğrenciler birbiriyle yakın profildeki kişilerle aynı şubeye alınmalıdır. Çünkü ders anındaki dil ne kadar ortak olursa verim de o kadar artacaktır. Bu duruma çözüm olacak başka bir yol ise öğrencilerin dışarıdan destek almasını sağlamaktır. Bu durumu kontrol etmek ders adına verimi artıracaktır. Nitekim bunu uygulayan bir üniversite bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi İLİTAM programında öğrenciler hocalar tarafından resmi Kur'ân kurslarına yönlendirilip takipleri yapılmaktadır. Yine şubelerin oluşturulurken kız-erkek olacak şekilde tasnif edilmesi önemlidir. Yapılan araştırma esnasında bayan öğrencilerin ortak alanlarda okumak istemediği ve rahat edemedikleri görülmüştür.

Birçok öğretim elemanı tarafından bahsedilen bir konu ise (derslere devam eden öğrenci oranı % 15-25 olduğu hâlde) öğrenci sayısına oranla ders saatlerinin az olmasıdır. Bakıldığında hoca nezaretinde pratik yapması gerek öğrenci zamanın kısıtlı olmasından dolayı istekli olsa dahi bunu gerçekleştirememektedir. Pratik yaptıran hocalarımız haftalık 7-8 öğrenciye uygulama yaptırabildiklerini beyan etmektedirler. Olabildiğince fazla öğrenciyi dinlemek için liste tutup en azından dönemde bir defa dahi olsa herkesi dinlemeye çalışmaktadırlar. Öte yandan birçok programda bu sayı 7-8'den daha az olmakta veya öğrenci hiç okuyamamaktadır. Bu itibarla ders saatlerinin artırılması uygulama yapılacak zamanı artıracığından önem arz etmektedir. Yine dersin başlama saatleri ile alakalı da bazı problemler görülmektedir. Nitekim öğrencilerin birçoğunun çalışan kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bazı programlarda gündüz saatlerinde dersler yapılmaktadır. Fakat derslerin akşam saatlerinde yapılması öğrencilerin derse katılımı açısından daha

uygundur. Bu itibarla senkron derslere katılamayan öğrenci az da olsa hoca rehberliğinde okuma şansını tamamen kaybetmektedir.

Ders adına fayda sağlayacak bir diğer öneri ise öğrenci ayda en az bir kez olsun bizzat fakülteye gelerek yüz yüze derse katılmalıdır. Bunun için bir şubedeki mevcut öğrencileri kendi içinde 4 farklı gruba ayırarak her hafta bir grupla yüz yüze ders yapılmalıdır. Örneğin 150 kişilik bir şubeyi 4 gruba ayırdığımızda 37-38 kişilik gruplar oluşmaktadır. Her hafta bir grup yüz yüze ders yaptığı zaman şu andaki mevcut durumdan çok daha faydalı olacaktır. Fakat bu dersler yapılan online derslere ilave olarak yapılmalıdır. Diğer taraftan yüz yüze derslerin yapılamamasına sebep olacak en önemli durum ise öğrencinin ikamet ettiği yer ile okulu arasındaki mesafenin uzak olmasıdır. Örneğin Edirne’de ikamet eden bir öğrenci Kafkas Üniversitesi (Kars) İLİTAM programına kayıtlı olsa zikredilen aylık derslere girmesi çok zor olacaktır. Bir de bu öğrencilerin çalışan veya farklı meşgaleleri olması durumu daha da zorlaştıracaktır. Zikredilen duruma çözüm olacak öneri ise öğrencilerin ikamet ettikleri illeri baz alarak tercih yapmaları sağlanmalı ve bu konuda da öncelik sahibi olmalarının önü açılmalıdır. Örneğin Aydın’da ikamet eden bir kişi ilk tercih olarak kendisine en yakın İLİTAM programına sahip olan İzmir ilini tercih etmeli sonraki tercihlerini de yakınlık durumuna göre sıralamalıdır. Eğer bu şekilde bir düzenleme söz konusu olur ise öğrencinin yüz yüze derslere girmesi daha mümkün hâle gelecektir. Diğer taraftan mesafe sorunu aşıldığı takdirde Kur’ân dersleri tamamen yüz yüze yapılması dersin sıhhati açısından çok daha faydalı olacaktır. Bu sayede hem hoca hem de öğrenciler birbirleriyle daha sağlıklı bir iletişim kurma fırsatı bulabilecektir. Netice itibari ile bu durum dersin özüne daha uygun işlenilmesine zemin hazırlayacaktır.

Sınavlarla alakalı yaşanan problemlere çözüm ise başta tüm sınavların mülakat olması gerekmektedir. 2022-2023 eğitim yılında buna dair bir karar alınmışsa da bazı üniversiteler yazılı şekilde yapmaktadır. Diğer taraftan mevcut öğrenci durumuna göre mülakat şeklinde yapılan sınav günlerinin sayısı artırılması gerekmektedir. Nitekim günlük sınav yapılması gereken öğrenci sayısının azalması hocanın motivasyonu açısından önemlidir.

Önemli bir diğer husus ise müfredat birliğinin sağlanmasıdır. 4 dönem boyunca verilecek ders içeriklerinin aynı olması standart yakalama açısından ehemmiyrt arz etmektedir.

Sonuç olarak İLİTAM programındaki Kur’ân dersi adına genel bir öneri olarak semâ ve arz metotlarının daha sağlıklı uygulanması sağlanmalıdır. Nitekim önerilerimizin neredeyse tamamı bu konu üzerinde şekillenmiştir. Çünkü yaşanan aksaklıklar ve problemlerin asıl kaynağı klasik usûl Kur’ân eğitim-öğretiminin temelini oluşturan bu iki metodun uygulanamayışı yatmaktadır.

SONUÇ

Günümüz dünyasında gerek yüz yüze gerekse uzaktan eğitim yoluyla verilen derslerin teorik yanları bulunmaktadır. Bazı derslerin ise teorik kısmının yanında pratik boyutları da vardır. Genel itibarıyla spor dalları, mesleki uygulama dersleri, teknolojik uygulama dersleri ve müzik gibi dersler bu duruma örnek verilebilir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretiminin de pratik yönü söz konusudur.

Günümüzde; Kur'ân kurslarında, camilerde, imam-hatip orta ve lise düzeyi okullarda, İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültelerinde Kur'ân-ı Kerim dersleri verilmektedir. Bunlara ek olarak ülkemizde birçok kurum, kuruluş, vakıf ve dernek aracılığıyla bu dersler verilmektedir. Özellikle 100'ü aşkın İlahiyat ve İslâmi İlimler Fakültesinin yanında İLİTAM programlarının müfredatında Kur'ân-ı Kerim dersi yer almaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 19 üniversitede İLİTAM programı mevcuttur. Yine ilgili tarih itibarıyla bu programa verilen kontenjan sayısı 5700'dür.

Yapılan çalışma esnasında görülmüştür ki bu program Kur'ân-ı Kerim dersi gibi pratik yönü olan bir derste oldukça zayıf kalmaktadır. Çünkü pratik derslerde hoca-öğrenci iletişiminin dinamik ve kesintisiz olması gerekmektedir. Fakat bazı sebeplerden dolayı bu süreç sağlıklı bir şekilde gerçekleşmemektedir.

İLİTAM programındaki Kur'ân-ı Kerim dersleri ve sınavları geleneksel Kur'ân-ı Kerim eğitim-öğretimi çerçevesinden bakıldığında yetersiz kalmaktadır. Çünkü müşâfehe yöntemiyle işlenmesi gereken Kur'ân-ı Kerim dersi, belirtilen sebeplerden dolayı sağlıklı bir zemine oturtulamamaktadır. Müşâfehe usûlü, semâ ve arz uygulamasının doğal bir sonucudur. Nitekim öğrenci, semâ yoluyla öğrendiği örnek okuyuşu arz yöntemiyle pekiştirecektir. Fakat burada öğrenci, fem-i muhsin olan hocayla dersler esnasında iletişim sağlayamamaktadır. Bundan dolayı öğrenci eğer yanlış varsa düzeltme fırsatı bulamamaktadır. Diğer taraftan pratik yanı ağır basan bir dersin test ya da açık uçlu sorularla sınavının yapılması garipsenecek bir durumdur. Netice itibarıyla mevcut durumda Kur'ân-ı Kerim dersi adına çok da uygun bir zemini olmayan İLİTAM programı hem ders özelinde hem de programın geneli açısından ivedi şekilde ıslah edilmelidir. Aksi hâlde sonraki süreçlerde telafisi zor durumlarla karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akaslan, Yaşar, *İslâm Eğitim Tarihinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*, (Dünden Bugüne Kur'ân Eğitim Öğretimi ve Kur'ân Kursları), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2021.
- _____, “Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur'ân-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)”, *Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 2020, ss. 9-37.
- _____, “Türkiye’de Kıraat İlmi Eğitim-Öğretimi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 2 (22), 2018, ss. 1081-1107.
- Algar, Hamid, “İmâm-ı Rabbânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, ss. 11-12.
- Aliyyü'l-Kârî, Ebü'l-Hasan Nureddîn, *Minahü'l-fikriyye bi Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye*, Kahire 1890.
- Alkan, Cevat, *Açıköğretim “Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.
- Aydınlı, Abdullah, “Sema”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 457-458.
- Baltacı, Cahid, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976.
- Birinci, Kerim, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.
- Bozkurt, Nebi, “Dârulkurrâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 543-545.
- Çetin, Abdurrahman, “Tecvid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, ss. 253-254.
- Dağ, Mehmet, “İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programlarında Kur'ân Dersi (Müfredat, Materyal Hazırlama ve Karşılaşılan Sorunlar)”, *Ekev Akademi Dergisi*, 17/55, 2013, ss. 37-54.
- Ebü Şâme el-Makdisî, *Mürşidü'l-vecîz*, thk. Tayyar Altıkulaç, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1986.
- Ebü't-Tâhir el-Fîrûzâbâdî, *el-Okyanusu'l-basît fî tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*, (trc. Âsım Efendi), C. I, İstanbul 1304-1305.
- Hamîdullâh, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2004.
- Hızal, Ahmet, *Uzaktan Eğitim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.
- İbn Fâris, *Mu'cemü Meşkâ'îsi'l-luğa*, nşr. Abdüsselâm M. Hârûn, C. III, Kahire 1389-1392.
- İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, nşr. Fâris eş-Şidyâk, C. II, Beyrut 1299-1308.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Muhammed, *en-Neşr fî'l-kırââtî'l-'aşr*, tsh. Muhammed Ali ed-Dabbâ', Beyrut tsz.
- Kaya, Remzi, *Kur'ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Yağmur Yayınları, Ankara 2019.

Kaya, Zeki, *Uzaktan Eğitim*, Pegem Yayınları, Ankara 2002.

Kılıç, Mustafa, “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur’ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 47, 2008, 69-106.

Koçak, Cemal, “Kriptografi ve Stenografi Yöntemlerini Birlikte Kullanarak Yüksek Güvenlikli Veri Gizleme”, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 31/2, 2015, ss. 115-123.

Koştaş, Münir, “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, ss. 1-28.

Şahin Aynur, Hatice, *İslam Kültür Tarihinde Kur’ân Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

Temel, Nihat, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2009.

Tetik, Necati, Kur’ân Tilâvetinin veya Kırâat İlminin Öğretilme Usulleri, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, Haziran 1990, ss. 238-244.

Turan, Abdülbâki, “Arza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 446-447.

Elektronik Kaynaklar

<https://ankuzef.ankara.edu.tr> (10.12.2022).

<https://birimler.atauni.edu.tr> (04.12.2022).

<https://bayburt.edu.tr> (13.10.2022).

<https://bologna.ibu.edu.tr> (23.11.2022).

<https://covid19.deu.edu.tr/deude-uzaktan-ogretim-faaliyetleri/senkron-ve-asen-kron-uygulamalar> (12.12.2022).

<http://cuzem.cumhuriyet.edu.tr> (06.12.2022).

<https://deuzem.deu.edu.tr/hakkimizda/tarihcemiz> (09.10.2022).

<https://ilahiyat.amasya.edu.tr/fakultemiz/tarihce> (08.12.2022).

<http://ibuzem.ibu.edu.tr> (23.11.2022).

<https://if.sakarya.edu.tr/tr/icerik/3068/6691/tarihce> (11.12.2022).

https://if.sakarya.edu.tr/tr/3072/sayisal_bilgiler (11.12.2022).

<https://ilahiyat.cumhuriyet.edu.tr> (06.12.2022).

<https://ilahiyat.deu.edu.tr/tr/tanitim> (09.10.2022).

<http://ilahiyatf.firat.edu.tr> (03.12.2022).

<http://ilahiyatf.firat.edu.tr/page/6452> (03.12.2022).

<https://www.igdir.edu.tr/uzmer> (28.12.2022).

<https://ilahiyat.istanbul.edu.tr> (10.10.2022).

<https://istatistik.yok.gov.tr> (11.11.2022).

<https://www.osym.gov.tr> (11.11.2022).

<http://www.divinity.ankara.edu.tr/tarihce> (10.12.2022).

<http://www.divinity.ankara.edu.tr/lisans-ders-programi> (10.12.2022).

<https://uzem.sakarya.edu.tr> (11.12.2022).

<https://ilahiyat.kastamonu.edu.tr> (08.11.2022).

<https://ilahiyat.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/ilitam> (08.11.2022).

<http://ilahiyat.kocaeli.edu.tr/hakkimizda> (10.12.2022).

<https://ilahiyat.siirt.edu.tr> (15.10.2022).

<https://ilahiyat.omu.edu.tr> (25.11.2022).

<https://kms.kaysis.gov.tr> (23.11.2022).

<http://turizmyo.ibu.edu.tr> (23.11.2022).

<https://uzem.ksu.edu.tr> (06.11.2022).

<https://uzem.amasya.edu.tr> (08.12.2022).

<https://www.dicle.edu.tr> (03.12.2022).

<https://www.dicle.edu.tr/tr/birimler/ilahiyat-fakultesi/sayfalar/ilitam-7046> (03.12.2022)

<https://www.kafkas.edu.tr/ilahiyat> (11.11.2022).

<https://www.ksu.edu.tr> (06.11.2022).

<https://www.inonu.edu.tr> (07.12.2022).

<https://www.inonu.edu.tr/ilitam/duyuru/8995/ilitam-kuran-i-kerim-sinavi-ile-ilgili-duyuru> (04.04.2023).

<https://www.inonu.edu.tr/ilitam/menu/16460/yillara-goreogrenci-mezun-sayilarimiz> (07.12.2022).

<https://www.iienstitu.com/blog/nicel-arastirma-nedir> (12.01.2022).

ÖZ GEÇMİŞ

Yasin ÇETİNKAYA 2012 yılında Çatalzeytin Şehit Engin Açıkgöz Lisesi'nden, 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2019 yılında aynı üniversitede yüksek lisans eğitimine başladı. 2021 yılında Samsun'un Çarşamba ilçesi Karamustafalı Merkez Camii'ne İmam-Hatip olarak atandı. Evli ve bir çocuk babası olan Çetinkaya orta derecede İngilizce ve Arapça bilmektedir (01/01/2023).

İletişim Bilgileri

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-4448-1833>

